

Grade: 7

Course: Bolī (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 1

Unit Name: Gurbāṇī (ਗੁਰਬਾਣੀ)

Title: Anandu Sāhib (ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ) I

Standards

Standard 9: Recitations on Anandu Sāhib and *dohre* (ਦੋਹਰੇ)

- Students recite and give oral interpretations of Anandu Sāhib and *dohre*.

Objectives

- Students learn to recite first two *paūrīs* (ਪਉੜੀ) of Anandu Sāhib.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਦੋ ਪਉੜੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਸਿਖਦੇ ਹਨ।
- Students memorize and give oral interpretations of these *paūrīs* of Anandu Sāhib.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਹਨਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਨੂੰ ਕੰਠ ਕਰਕੇ ਜੁਬਾਨੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ ਸਿਖਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- This is a first lesson in the series of lessons on Anandu Sāhib.
- Students know how to recite Gurbāṇī from their previous learning in grade 6.

Materials

- Audio version of Anandu Sāhib
- Audio player
- Nitnem *pothīs* (ਨਿਤਨੇਮ ਪੋਥੀ) printed by Sikh Missionary College, Ludhiāṇā (ਲੁਧਿਆਣਾ) (this *pothī* has accurate breaks for better and easy understanding)
- Writing material
- Dry erase board
- Notebooks
- Wooden stand/holder for *pothīs* (ਚੋਹਲ)

Advanced Preparation

- Teacher should be able to recite Anandu Sāhib orally (first five and last one *paūrī*). This is track 1 on the Audio CD.
- Teacher should be familiar with the correct pronunciation and interpretation of Anandu Sāhib.
ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਿਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਦੋਂ-ਕਦੋਂ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Engagement (15-20 minutes)

- Greet the students and let them settle down.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਆਖੋ ਅਤੇ ਅਪਣੀ ਥਾਂ ਲੈਣ ਦਿਓ।
- Introduce yourself and, depending on the number of the students, let them introduce themselves.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਾਓ।
- Now ask them if anyone has attended the *divān* (ਦਿਵਾਨ) up to the Ardās (ਅਰਦਾਸ).
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਹੋਣ ਤਕ ਦਿਵਾਨ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਹੈ?
- If any one has attended it, ask: “Which *bāṇī* (ਬਾਣੀ) was recited just before the Ardās?”

- ਜੇਕਰ ਹਾਂ, ਫਿਰ ਦੱਸਣ ਕਿ ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਹੜੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਸੀ?
- Hopefully the students will be able to name Anandu Sāhib, if not let them know.
ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦਸ ਸਕਣਗੇ, ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦਸ ਦਿਓ।
  - Let the students identify another occasion when Anandu Sāhib is recited.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੋਰ ਕਦੋਂ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
  - Students may mention it as a part of Rahrāsī Sāhib (ਰਹਰਾਸਿ ਸਾਹਿਬ), which they already know.
ਜਿਸਦਾ ਜੁਆਬ 'ਰਹਰਾਸਿ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ' ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
  - Now tell them that there are 40 *paūrīs* in Anandu Sāhib in total, but most commonly we recite first five and last one (40th) *paūrī* (from ਅਨੰਦੁ ਭਇਆ... to ਵਾਜੇ ਅਨਹਦ ਤੁਰੇ).
ਇਸ ਦੀਆਂ ੪੦ ਪਉੜੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਬਹੁਤੇ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਪੰਜ ਅਤੇ ਅਖੀਰਲੀ (ਚਾਲੀਵੀਂ) ਪਉੜੀ ਹੀ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
  - This *bāṇī* was revealed to Gurū Amardās Sāhib and the instruction is to sing it in *Rāg Rāmkalī* (ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ).
ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਤੀਜੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗਾਉਣ ਦੀ ਹਿਦਾਇਤ ਹੈ।
  - Gurū Amardās Sāhib talked about the eternal bliss and becoming one with Vāhigurū (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) through this *bāṇī*.
ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੋ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਦਾ ਸੰਬੰਧ ਵੀ ਨਿਰੰਕਾਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਹੈ।
  - Tell the students that they are going to recite and understand the first two *paūrīs* of Anandu Sāhib.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਅਜ ਅਸੀਂ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋ ਪਉੜੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਾਂਗੇ।

Exploration (35 minutes)

- After making sure that the students have washed their hands and covered their heads, give them the *pothīs* and wooden stands.
ਹਥ ਧੋਣ ਅਤੇ ਸਿਰ ਢਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੋਥੀ ਅਤੇ ਰੇਹਲ ਦੇ ਦਿਓ।
- Play the audio tape/CD from the beginning of Anandu Sāhib and stop after the second *paūrī*.
ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੀ. ਡੀ. ਚਲਾ ਦਿਓ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਆਖੋ। ਦੂਜੀ ਪਉੜੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੀ. ਡੀ. ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਓ।
- Students follow along in the *pothīs* line by line for grasping the proper rhythm and correct pronunciation.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਵੇਖ ਕੇ ਲੈਅ ਅਤੇ ਉਚਾਰਣ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।
- Read the first two *paūrīs* and have the students repeat after you line by line.
ਆਪ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵੇਂ ਪਉੜੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਆਖੋ।
- Pay special attention to the correct pronunciation as people usually make many mistakes in reciting the easy *bāṇīs* like Anandu Sāhib.
ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ ਅਤੇ ਲੈਅ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ। ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ (ੈ) ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਨੂੰ (ੇ) ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।
- Deduce the meanings of these two *paūrīs* with the help of students.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਪਹਿਲੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਪਉੜੀ ਦਾ ਭਾਵ ਵਿਚਾਰੋ।
- In first *paūrī*, the Gurū says that by reaching Vāhigurū, we get endless happiness or our joys are never ending.
ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਨਾ-ਮੁਕਣ ਵਾਲਾ ਅਨੰਦ (ਖੇਡਾ/ਖੁਸ਼ੀ) ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

- In the second *paūrī*, the Gurū directs us to always remember Vāhigurū, because only then we will be in a position to properly deal with our problems, ease our anxieties and achieve our potential.
ਦੂਜੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਮਨੁਖੀ ਮਨ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਵੇਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਤਨਾਵ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਰ ਕੰਮ ਸਵਾਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹਨ।
- Now let the students recite these two *paūrīs* once again while looking at the *pothīs*.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਵੇਂ ਪਉੜੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਫਿਰ ਕਰਾਓ।

Explanation/Extension (5-10 minutes)

- Explain to the students that it is written in Sikh Rahit Maryādā (ਸਿਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ) to recite Anandu Sāhib:
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਸਿਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਮੁਤਾਬਕ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:
  - When the *kaṛāh parshād* (ਕੜਾਹ ਪਰਸ਼ਾਦ) is to be distributed in a *divān*.
ਜਦੋਂ ਕੜਾਹ ਪਰਸ਼ਾਦ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।
  - As a part of Rahrāsi Sāhib.
ਰਹਰਾਸਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ।
- Encourage the students to memorize Anandu Sāhib so that they can recite it with the *saṅgat* (ਸੰਗਤ) at *Gurduārā* (ਗੁਰਦੁਆਰਾ).
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕੰਠ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰੇ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰ ਸਕਣ।
- Have them write down the unfamiliar words as well as memorize the first two *paūrīs* for homework.
ਪਹਿਲੀ ਦੋ ਪਉੜੀਆਂ ਕੰਠ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਔਖੇ ਅਖਰ ਲਿਖਣੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ।

Evaluation (5 minutes)

- There will be an informal assessment by asking some questions as follows:
  - To whom Anandu Sāhib was revealed?
ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਿਸਨੇ ਉਚਾਰੀ?
  - When do we recite this *bāṇī*?
ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਸੀਂ ਕਦੋਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ?
  - How many *paūrīs* are there in Anandu Sāhib?
ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਪਉੜੀਆਂ ਹਨ?
  - Which *Rāg* should be used to sing this *bāṇī*?
ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

Teacher Resources

- Singh, Tarlocan, et. al, *The sacred Writings of the Sikhs*. UNESCO collection of Representative Works. Orient Longman, New Delhi: 1960, 2000.
- ਸਿਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
- ਨਿਤਨੇਮ ਸਟੀਕ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼, ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ISBN 81-7205-028-3

ਪਉੜੀ ਵਾਰ ਭਾਵ:**ਪਉੜੀ ੧**

- ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਦਾਤਿ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਮਨੁਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ (ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਉ) ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੨

- ਜਿਹੜਾ ਮਨੁਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਮਨੁਖ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ-ਜੋਗਾ ਹੈ।

Meanings of select words (ਚੋਣਵੇਂ ਅਖਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ)

Word	Transcription	Pañjābī Meaning	English Meaning
ਮਾਏ	māe	ਮਾਂ-ਜਾਈ (ਭੈਣ)/ਸਖੀ	Sister/friend
ਸਹਜ	sahaj	ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ	Spiritual composure/balance
ਸੇਤੀ	setī	ਨਾਲ	With
ਵਾਧਾਈਆ	vādhāiā	ਖੁਸ਼ੀਆਂ	Joys
ਪਰੀਆ	pariā	ਰਾਗਣੀਆਂ	Celestial music
ਵਿਸਾਰਣਾ	visārṇā	ਦੂਰ ਕਰਨਾ	Taking away
ਅੰਗੀਕਾਰੁ	aṅgīkāru	ਪਖ ਲੈਣਾ	In favor of
ਸਵਾਰਣਾ	savārṇā	ਠੀਕ-ਠਾਕ ਕਰ ਦੇਣਾ	To bring it to completion
ਸਮਰਥੁ	samrathu	ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਲਾ	Capable of doing

Grade: 7

Course: Bolī (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 2

Unit Name: Gurbāṇī (ਗੁਰਬਾਣੀ)

Title: Anandu Sāhib (ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ) II

Standards

Standard 9: Recitations on Anandu Sāhib and *dohre* (ਦੋਹਰੇ)

- Students recite and give oral interpretations on Anandu Sāhib and *dohre*.

Objectives

- Students learn to recite third and fourth *paūrīs* (ਪਉੜੀ) of Anandu Sāhib.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ (ਤੀਜੀ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਪਉੜੀ) ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਸਿਖਦੇ ਹਨ।
- Students memorize and give oral interpretations of these *paūrīs* of Anandu Sāhib.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਹਨਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਨੂੰ ਕੰਠ ਕਰਕੇ ਜੁਬਾਨੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ ਸਿਖਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- Lesson one from *bolī* on Anandu Sāhib.
- Students know how to recite Gurbāṇī from their previous learning in grade 6.
- Students also know to recite first two *paūrīs* of Anandu Sāhib.

Materials

- Audio version of Anandu Sāhib
- Audio player (Track 1 covers *paūrīs* 1 to 5 and 40th)
- Nitnem *pothīs* (ਨਿਤਨੇਮ ਪੋਥੀ) printed by Sikh Missionary College, Ludhiānā (ਲੁਧਿਆਣਾ) (this *pothī* has accurate breaks for better and easy understanding)
- Writing material
- Dry erase board
- Notebooks
- Wooden stand/holder for *pothīs* (ਰੋਹਲ)

Advanced Preparation

- Teacher should be able to recite Anandu Sāhib orally (first five and last one *paūrī*).
ਅਧਿਆਪਕ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਜੁਬਾਨੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੋਵੇ।
- Teacher should be familiar with the correct pronunciation and interpretation of Anandu Sāhib.
ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਚਾਰਣ ਅਤੇ ਭਾਵ ਦਾ ਸਹੀ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- Teacher should be familiar with Sikh Rahit Maryādā and occasions at which Anandu Sāhib is to be recited.
- ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਿਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਮੁਤਾਬਕ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਦੋਂ-ਕਦੋਂ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Engagement (15-20 minutes)

- Ask the students for a volunteer to recite any one out of the first two *paūrīs* of Anandu Sāhib.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨੂੰ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੋ।
- Let the others repeat after that volunteer and also appreciate all the students who give a positive response for the recitation of the *bāṇī* (ਬਾਣੀ).

- ਉਹ ਅਗੇ ਬੋਲੇਗਾ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬੋਲਣ। ਅਗੇ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਥਾਪੜਾ ਦਿਓ।
- Have the students show you their notebooks with the unfamiliar words written on them (this was their homework).
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਘਰੋਂ ਲਿਖ ਕੇ ਲਿਆਏ ਔਖੇ ਅਖਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਲਓ।
  - Work with them to find the meanings of these words (take help from references given in Teacher Resources).
ਇਹਨਾਂ ਔਖੇ ਅਖਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਲਭੋ (ਅਧਿਆਪਕ ਸਰੋਤ ਤੋਂ ਮਦਦ ਲਓ)।
  - While you write the meanings on the board, the students do the same in their notebooks.
ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਬੋਰਡ ਤੇ ਲਿਖ ਦਿਓ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਾਪੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖ ਲੈਣ।
  - Tell them that you are going to continue with the reciting and understanding of next two *paūrīs* of Anandu Sāhib (third and fourth).
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਅਜ ਅਸੀਂ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ਦੋ ਪਉੜੀਆਂ (ਤੀਜੀ ਅਤੇ ਚੌਥੀ) ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਾਂਗੇ।

Exploration (35 minutes)

- Have the students wash their hands and cover their heads before giving them the *pothīs* and wooden stands.
ਹਥ ਧੋਣ ਅਤੇ ਸਿਰ ਢਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੋਥੀ ਅਤੇ ਰੇਹਲ ਦੇ ਦਿਓ।
- Now play the audio tape/CD from third *paūrī* and the students follow along in the *pothīs*. (Track 1)
ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੀ. ਡੀ. ਚਲਾ ਦਿਓ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਆਖੋ।
- Stop the audio player at the end of the fourth *paūrī* (ਸਾਚਾ ਨਾਮ ਮੇਰਾ ਆਧਾਰੋ).
ਚੌਥੀ ਪਉੜੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੀ. ਡੀ. ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਓ।
- Read the third and fourth *paūrī* and have the students repeat after you line by line.
ਇਹਨਾਂ ਦੋਵੇਂ ਪਉੜੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਕਹੋ।
- Pay special attention to correct pronunciation; audio version can be referred to for help.
ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ ਅਤੇ ਲੈਅ ਦਾ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ। ਉਚਾਰਨ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਲਈ ਸੀ. ਡੀ. ਤੋਂ ਸੇਧ ਲਓ।
- Explain the main idea of the third and fourth *paūrīs* as follows:
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਤੀਜੀ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਪਉੜੀ ਦਾ ਭਾਵ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁਤਾਬਕ ਦਸੋ:
  - In the third *paūrī* the Gurū says that Vāhigurū (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) has everything, what we desire for or we need, but only those get their wishes granted whom Vāhigurū chooses. Those are blessed, who ask only for Vāhigurū's Nām (ਨਾਮ) and they get it forever.
ਤੀਜੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਸਚੇ ਮਾਲਕ, ਤੇਰੇ ਘਰ ਕੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਪਰਾਪਤੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਨੰਤ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
  - In the fourth *paūrī* the Gurū declares that Vāhigurū's Nām is my only support. He says all his desires came to an end and he is content with Vāhigurū's Nām. He also guides us to sing and concentrate on Gurbānī (Gurū Granth Sāhib).
ਚੌਥੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਆਸਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਆਸਰੇ ਨਾਲ ਸਭ ਭੁਖ ਮਿਟ ਗਈ ਹੈ, ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਐਸੇ ਗੁਰੂ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸਦਾ ਸਦਕਾ ਸਭ ਇਛਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
- Now let the students write the new words in their notebooks.
ਉਪਰੰਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਔਖੇ ਅਖਰ ਕਾਪੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਹੋ।
- Explain the meanings of those words with the help of the students.

- ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਅਖਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਲਭੋ।
- Write down these word meanings on the board.
ਤੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਅਖਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਬੋਰਡ ਤੇ ਲਿਖ ਦਿਓ।
  - Have the students take turns to read the first to fourth *paūrīs* from Anandu Sāhib.
ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਰੀ ਸਿਰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਪਹਿਲੀ ਚਾਰ ਪਉੜੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਾਓ।
  - Make sure everyone gets a chance to read and that the class repeats after the speaker. Pay special attention to pronunciation.
ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਗੇ ਬੋਲੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਪਿੱਛੇ ਬੋਲਣ। ਉਚਾਰਣ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ।

Explanation/Extension (5-10 minutes)

- Ask the students to summarize orally the message given in the first four *paūrīs* of Anandu Sāhib.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਚਾਰ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਸੁਨੇਹੇ ਦਾ ਸਾਰ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਹੋ।
- Help them wherever needed.
ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋ।
- Answer the students' questions regarding Anandu Sāhib.
ਜੇਕਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਕੋਈ ਸੁਆਲ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੁਆਬ ਦਿਓ।
- Encourage them to incorporate this *bāṇī* (ਬਾਣੀ) in to their daily routine.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕੰਠ ਕਰਕੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰੋ।

Evaluation (On-going)

- Evaluate the students' enthusiasm for participation in reading and working out the meanings of difficult words.
- Assess them on the basis of their ability to learn correct pronunciation, flow and rhythm while reciting Anandu Sāhib.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਧਾਰਾਂ ਤੇ ਪਰਖ ਕਰੋ:
  - ਪਾਠ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ, ਸ਼ਬਦ-ਅਰਥ ਲਭਣ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ, ਸੁੱਧ ਉਚਾਰਨ।

Teacher Resources

- Singh, Tarlocan, et. al, *The sacred Writings of the Sikhs*. UNESCO collection of Representative Works. Orient Longman, New Delhi: 1960, 2000.
- ਸਿਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
- ਨਿਤਨੇਮ ਸਟੀਕ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼, ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ISBN 81-7205-028-3

ਪਉੜੀ ਵਾਰ ਭਾਵ:**ਪਉੜੀ ੩**

- ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਉੱਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ ਅਤੇ ਨਾਮ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੪

- ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲਾਲਚ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਟਿਕਾਉ ਤੇ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Meanings of select words (ਚੋਣਵੇਂ ਅਖਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ)

Word	Transcription	Pañjābī Meaning	English Meaning
ਘਨੇਰੇ	ghanere	ਬਹੁਤੇ	Many
ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ	siphati salāh	ਤਰੀਫ਼, ਉਸਤਤ	Appreciation
ਅਧਾਰੁ	adhāru	ਆਸਰਾ	Support
ਸਾਂਤਿ	sānti	ਸ਼ਾਂਤੀ	Peace
ਪੁਜਾਈਆ	pujāiā	ਪੂਰੀ ਕਰਨੀਆਂ	To fulfill
ਵਿਟਹੁ	viṭahu	ਉੱਪਰੋਂ, ਤੋਂ	Over
ਧਰਹੁ	dharahu	ਰਖੋ, ਟਿਕਾਉ	To place

Grade: 7

Course: Boli (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 3

Unit: Gurbānī (ਗੁਰਬਾਣੀ)

Title: Anandu Sāhib (ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ) III

Standards

Standard 9: Recitations on Anandu Sāhib and *dohre* (ਦੋਹਰੇ).

- Students recite and give oral interpretations on Anandu Sāhib and *dohre*.

Objectives

- Students learn to recite fifth and 40th (last) *paūrī* (ਪਉੜੀ) of Anandu Sāhib.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਅਤੇ ਅਖੀਰਲੀ (ਚਾਲੀਵੀਂ) ਪਉੜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਸਿਖਦੇ ਹਨ।
- Students memorize and give oral interpretations of these *paūrīs* of Anandu Sāhib.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਹਨਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਨੂੰ ਕੰਠ ਕਰਕੇ ਜੁਬਾਨੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ ਸਿਖਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- Lesson one and two from *boli* (ਬੋਲੀ) on Anandu Sāhib.
- Students know how to recite Gurbānī (ਗੁਰਬਾਣੀ) from their previous learning in grade 6.
- Students recite and understand first four *paūrīs* of Anandu Sāhib.

Materials

- Audio version of Anandu Sāhib
- Audio player (track 1)
- Nitnem *pothīs* (ਨਿਤਨੇਮ ਪੋਥੀ) printed by Sikh Missionary College, Ludhiānā (ਲੁਧਿਆਣਾ) (this *pothī* has accurate breaks for better and easy understanding)
- Writing material
- Dry erase board
- Notebooks
- Wooden stand/holder for *pothīs* (ਰੋਹਲ)
- List of unfamiliar words

Advanced Preparation

- Teacher should be able to recite Anandu Sāhib orally (first five and last one *paūrī*).
ਅਧਿਆਪਕ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਜੁਬਾਨੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੋਵੇ।
- Teacher should be familiar with the correct pronunciation and interpretation of Anandu Sāhib.
ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਚਾਰਣ ਅਤੇ ਭਾਵ ਦਾ ਸਹੀ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- Teacher should be familiar with Sikh Rahit Maryādā and the occasions at which Anandu Sāhib is to be recited.
ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਿਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਮੁਤਾਬਕ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਦੋਂ-ਕਦੋਂ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Engagement (15-20 minutes)

- Ask the students if they were able to participate in the recitation of Anandu Sāhib at Gurduārā (ਗੁਰਦੁਆਰਾ).
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਸਕੇ?

- Make sure to acknowledge those who were able to and encourage others to do so.
ਜਿਹੜੇ ਕਰ ਸਕੇ ਹੋਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਪਣਾ ਦਿਓ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰੋ।
- Have them answer some questions to connect them with the on-going *bāṇī* (ਬਾਣੀ) recitation.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸੁਆਲ ਪੁੱਛੋ:
  - To whom was Anandu Sāhib revealed?
ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਿਸਨੇ ਉਚਾਰੀ ਹੈ?
  - What message we get from the fourth *paūrī* of Anandu Sāhib?
ਚੌਥੀ ਪਉੜੀ ਤੋਂ ਕੀ ਸਿਖਿਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ?
  - Which *Rāg* (ਰਾਗ) is recommended by the Gurū (ਗੁਰੂ) to sing Anandu Sāhib?
ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹੜਾ ਰਾਗ ਦਸਿਆ ਹੈ?
  - What is the meaning of word “ghanere” (ਘਨੇਰੇ)?
‘ਘਨੇਰੇ’ ਅਖਰ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?
  - What is the meaning of word “adhāru” (ਅਧਾਰੁ)?
‘ਅਧਾਰੁ’ ਅਖਰ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?
- Appreciate the students for every correct answer they are able to give you.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਜੁਆਬ ਦੇਣ ਤੇ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੀ ਦਿਓ।
- Then tell the students that together you are going to recite and understand the fifth and the last one *paūrī* of Anandu Sāhib.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਅਜ ਅਸੀਂ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਤੇ ਅਖੀਰਲੀ ਪਉੜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂਗੇ।

Exploration (35 minutes)

- Make sure that all the students have washed their hands and covered their heads. Give them Nitnem *pothīs* along with the wooden stands.
ਹਥ ਧੋਣ ਅਤੇ ਸਿਰ ਢਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੋਥੀ ਅਤੇ ਰੋਹਲ ਦੇ ਦਿਓ।
- After telling the students to open at the fifth *paūrī* and follow along with you, switch on the audio player.
ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੀ. ਡੀ. ਪੰਜਵੀਂ ਪਉੜੀ ਤੋਂ ਚਲਾ ਦਿਓ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਹੋ।
- Stop the Audio CD after the fifth *paūrī* as the students would not be able to go to last *paūrī* on their own in *pothīs*.
ਇਸ ਪਉੜੀ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੀ. ਡੀ. ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਓ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਪਣੇ ਆਪ ਇੱਥੋਂ ਅਖੀਰਲੀ ਪਉੜੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛ ਸਕਣਗੇ।
- Now explain the fifth *paūrī* as follows:
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਵੀਂ ਪਉੜੀ ਦਾ ਭਾਵ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁਤਾਬਕ ਦਸੋ:
  - The *paūrī* says that in a heart where Vāhigurū (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) dwells, celestial music is played.
All the five *vikārs* are subdued and the fear of death is destroyed from such a heart.
ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਸਦਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਪੰਜੇ ਵਿਕਾਰ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ) ਕਾਬੂ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- Read this *paūrī* with the students repeating after you while paying utmost attention to the correct pronunciation.
ਆਪ ਇਸੇ ਪਉੜੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਕਹੋ। ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਸਮੇਂ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ ਅਤੇ ਲੈਅ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ। ਉਚਾਰਨ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਲਈ ਸੀ. ਡੀ. ਤੋਂ ਸੇਧ ਲਓ।
- Now tell the students to turn the pages in the *pothīs* to the last *paūrī* of Anandu Sāhib and play the tape/CD from the beginning of the last *paūrī* (ਅਨੰਦ ਸੁਣਹੁ...).

ਫਿਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਖੀਰਲੀ ਪਉੜੀ ਵਾਲਾ ਪੰਨਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਕਹੋ ਅਤੇ ਸੀ. ਡੀ. ਵਿਚ ਅਖੀਰਲੀ ਪਉੜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਚਲਾ ਦਿਓ।

- The students follow along line by line while paying attention to the correct pronunciation and rhythm.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਚਾਰਨ ਤੇ ਲੈਅ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰਖਦੇ ਹਨ।
- Stop the Audio CD at the completion of Anandu Sāhib and work on a summary of the last *paūrī* with the help of students.
ਪਾਠ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਣ ਤੇ ਸੀ. ਡੀ. ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਅਖੀਰਲੀ ਪਉੜੀ ਦੇ ਸਾਰ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ।
- Explain the main idea of the *paūrīs* as follows:
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਉੜੀ ਦਾ ਭਾਵ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁਤਾਬਕ ਦਸੋ:
  - When an individual attains bliss, all of his/her wishes are granted, all the sorrows and the curses are washed away. And such bliss is attained by listening to the Gurbānī.
ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਹੀ ਬਾਣੀ (ਗੁਰਬਾਣੀ) ਨਾਲ ਮਨ ਜੋੜ ਲਈਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ-ਰੋਗ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਭ ਇਛਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਣੀ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਪਵਿਤਰ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- Have students write down the unfamiliar words and their meanings in the notebooks with your help.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਔਖੇ ਅਖਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਦਸ ਕੇ ਕਾਪੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖਵਾਓ।

Explanation/Extension (5-10 minutes)

- The class reads the first five *paūrīs* and last one *paūrī* of Anandu Sāhib together using the *pothī*.
ਸਾਰੇ ਰਲ ਕੇ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੰਜ ਅਤੇ ਅੰਤਲੀ ਪਉੜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- Memorizing and incorporating Anandu Sāhib in their daily life is their homework.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੰਜ ਅਤੇ ਅੰਤਲੀ ਪਉੜੀ ਕੰਠ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਓ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰੋ।

Evaluation (On-going)

- Assess the students on the basis of their participation in oral discussion about the overview, working on word meanings and initiative of incorporating Anandu Sāhib in their daily routine.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਓ:
  - ਪਾਠ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ, ਸ਼ਬਦ-ਅਰਥ ਲਭਣ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ।

Teacher Resources

- Singh, Tarlocan, et. al, *The sacred Writings of the Sikhs*. UNESCO collection of Representative Works. Orient Longman, New Delhi: 1960, 2000.
- ਨਿਤਨੇਮ ਸਟੀਕ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼, ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ISBN 81-7205-028-3

ਪਉੜੀ ਵਾਰ ਭਾਵ:**ਪਉੜੀ ਪ**

- ਪਰਮਾਤਮਾ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਲੇਖ ਲਿਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਦੇ ਹਨ। ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਕਾਮ ਆਦਿ ਪੰਜੇ ਵੈਰੀ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੪੦

- ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੇ ਲਛਣ: ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਚਿੰਤਾ-ਝੋਰੇ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਦੁਖ, ਵਿਕਾਰ, ਕਲੇਸ਼ ਉਸ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਅਨੰਦ ਦੀ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਉਚੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੀ ਪਰਤਖ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।

Meanings of select words (ਚੋਣਵੇਂ ਅਖਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ)

Word	Transcription	Pañjābī Meaning	English Meaning
ਪੰਚ ਸਬਦ	pañc sabad	ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ, ਅਨਹਦ ਸਬਦ	Best
ਘਰਿ	ghari	ਹਿਰਦੇ ਘਰ ਵਿਚ	In the heart
ਕਲਾ	kalā	ਸਤਿਆ, ਪਾਰਸ-ਕਲਾ	Powers of a touchstone
ਕੰਟਕੁ	kaṇṭaku	ਕੰਡੇ ਵਾਂਗ ਚੁਭਣ ਵਾਲਾ, ਦੁਖਦਾਈ	Piercing
ਕਰਮਿ	karami	ਭਾਗ ਵਿਚ, ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ	Share
ਮਨੋਰਥ	manorath	ਮਨ ਇਛੇ ਸੰਕਲਪ	Wishes
ਵਿਸੂਰੇ	visūre	ਝੋਰੇ, ਫਿਕਰ	Anxieties, worries
ਸੰਤਾਪ	santāp	ਕਲੇਸ਼/ ਬਦ-ਦੁਆ	Curse
ਸਰਸੇ	sarase	ਪਰਸਨਤਾ	Happiness
ਪੁਨੀਤ	punīt	ਪਵਿਤਰ	Pious
ਬਿਨਵੰਤਿ	binvanti	ਬੇਨਤੀ	Request

Grade: 7

Course: Boli (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 4

Unit: Grammar

Title: Grammar Review I

Standards

Standard 1:

- Students achieve fluent oral and silent reading, through the understanding of basic features of reading, including letter patterns and their translation into spoken language.
  - Students distinguish and interpret words with multiple meanings.
  - Students use sentence and word context to find the meaning of unfamiliar words.
  - Students read aloud fluently and accurately, and with appropriate intonation and expression.

Standard 5:

- Students identify all parts of speech and types and structure of sentences.
  - Students identify all previously learned parts of speech in sample series of paragraphs and sentences.

Objectives

1. The students review the previously learned parts of speech.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਖੇ ਹੋਏ ਵਾਕ-ਅੰਸ਼ (ਨਾਂਵ, ਪੜਨਾਂਵ, ਕਿਰਿਆ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ, ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ, ਸੰਬੰਧਕ ਆਦਿ) ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- The students should have either studied ‘Sojhi’ (ਸੋਝੀ) of previous classes (K-5) or have basic knowledge of Pañjābī (ਪੰਜਾਬੀ) grammar.

Materials

- Dry /erase board
- Markers
- Pens/pencils
- Lined paper
- Worksheets (provided in Teacher Resources)

Advanced Preparation

- The teacher should make sufficient copies of the provided worksheets.
- The teacher should be familiar with the definitions of noun, verb, adjective, postposition (a preposition in English is actually a postposition for Pañjābī; see Teacher Resources).

Engagement (15-20 minutes)

- Start writing on the board and ask the students: “What I am doing?”
ਬੋਰਡ ਉੱਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਕਿ “ਮੈਂ ਕੀ ਕਰ ਰਹੀ/ਰਿਹਾ ਹਾਂ?”
- The students must be able to answer that you are writing on the board.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਜੁਆਬ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬੋਰਡ ਉੱਤੇ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹੋ।
- While pointing to a student (suppose her name is Simran Kaur) ask: “what is Simran doing?”

ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਫਰਜ਼ ਕਰੇ ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ ਸਿਮਰਨ ਕੌਰ ਹੈ, ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਪੁੱਛੇ ਕਿ “ਸਿਮਰਨ ਕੌਰ ਕੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ?”

- Their answer must be that Simran Kaur is sitting (on the chair).
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਜੁਆਬ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਮਰਨ ਕੌਰ ਕੁਰਸੀ ਉੱਪਰ ਬੈਠੀ ਹੈ।
- Ask a few more similar questions and have the students give their answers in Pañjābī.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਅਜਿਹੇ ਸੁਆਲ ਪੁੱਛੋ; ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜੁਆਬ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੋਣ।
- Write down their answers on the board while underlining nouns/pronouns, encircling the verbs and double underlining the postpositions.
ਸੁਆਲਾਂ ਦੇ ਜੁਆਬ ਬੋਰਡ ਉੱਤੇ ਲਿਖ ਦਿਓ। ਇਹਨਾਂ ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਨਾਂਵਾਂ/ਪੜਨਾਂਵਾਂ ਦੁਆਲੇ ਚੱਕਰ ਬਣਾਓ, ਕਿਰਿਆ ਥਲੇ ਇਕ ਲਕੀਰ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਕਾਂ ਥਲੇ ਦੁਹਰੀ ਲਕੀਰ ਖਿਚ ਦਿਓ।
- Now ask the students to name the encircled, underlined and double underlined words as nouns/pronouns, verbs and postpositions respectively.
ਹੁਣ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਭ ਅਖਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਾਓ।
- Help them recognize these parts of speech in Pañjābī.
ਅਖਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋ।
- Have the students add an adjective or an adverb in the written sentences. Example: ਤੁਸੀਂ ਬੋਰਡ ਉੱਪਰ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹੋ। ‘ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ’ is an adverb.
ਫਿਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬੋਰਡ ਤੇ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਢੁਕਵੀਂ ਥਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਜਾਂ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਜੋੜਨ ਲਈ ਕਹੋ।
ਨਮੂਨਾ: ਤੁਸੀਂ ਬੋਰਡ ਉੱਪਰ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹੋ। ‘ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ’ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ।
- If the majority of the students cannot recognize nouns, pronouns, verbs and postpositions (Pañjābī), then you need to work more on parts of speech. Otherwise go ahead with this lesson.
ਜੇਕਰ ਜ਼ਮਾਤ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਾਂਵ, ਕਿਰਿਆ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਆਦਿ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਨਾ ਦਸ ਸਕਣ ਤਾਂ ਹੋਰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਾਓ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਗੇ ਵਧੋ।

Exploration (25-30 minutes)

- Tell the students that you are going to give them a worksheet and they need to read the instructions and complete the sheet.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਕੁਝ ਕੰਮ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਉੱਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਸੁਆਲ ਹਲ ਕਰਨ।
- Provide the students with Worksheet 1.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ੧ ਵਾਲਾ ਪਤਰਾ ਦੇ ਦਿਓ।
- Give them 10 minutes to finish the task.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ੧੦ ਮਿੰਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਓ।
- Once they are done, give them Worksheet 2.
ਇਹ ਕੰਮ ਮੁਕਣ ਤੇ ਅਗਲੀ ਲਿਖਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਵਲੀ ਦੇ ਦਿਓ।
- They are going to follow the instructions given on the top and the worksheet should be completed in 10-15 minutes.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ੧੦-੧੫ ਮਿੰਟਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੋ।
- At the end of that time, tell the students to make sure their name is written on their sheet and to hand in their finished work to you.
ਅੰਤ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਅਭਿਆਸ-ਪਤਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣ।

Explanation/Extension (5-10 minutes)

- Divide the class into two groups: A and B.

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਖਰੇ ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਟੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿਓ।

- Explain to them that when a student from group 'A' says a 'noun', that within 5 seconds the members of group 'B' answer back by saying a verb that is related to that noun. Switch between groups A and B when asking for the noun.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਕ ਟੋਲੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੋਈ 'ਨਾਂਵ' ਬੋਲੇ, ਤਾਂ ਦੂਜੀ ਟੋਲੀ ਉਸ 'ਨਾਂਵ' ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਇਕ ਕਿਰਿਆ ਦਸੇ।
- When a group fails to call out a verb quickly or is unable to say a noun, the other group gets a point and one with the more points is the winner at the end.
ਜਿਹੜੀ ਟੋਲੀ ੫ ਸਕਿੰਟ ਵਿਚ 'ਕਿਰਿਆ' ਨਹੀਂ ਦਸੇ ਜਾਂ ਛੇਤੀ 'ਨਾਂਵ' ਨਾਂ ਬੋਲ ਸਕੇ, ਉਸਦੀ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੀ ਟੋਲੀ ਨੂੰ ਇਕ ਅੰਕ ਮਿਲੇਗਾ। ਨਮੂਨੇ ਵਜੋਂ: ਜਦੋਂ ਇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ 'ਸੋਬ' ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਦਾ ਜੁਆਬ ਹੋਵੇ 'ਖਾਣਾ/ਚੀਰਣਾ'। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਨਕ' ਲਈ 'ਸੁੰਘਣਾ/ਸਾਹ ਲੈਣਾ', 'ਕੁਰਸੀ' ਲਈ 'ਬੈਠਣਾ' ਆਦਿ।
- Both the groups keep taking turns according to the time you have left in class that day.
ਸਮੇਂ ਮੁਤਾਬਕ ਦੋਵੇਂ ਟੋਲੀਆਂ ਵਾਰੀ ਲੈਣ।
- The team with the most points wins.
ਅੰਤ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੀ ਟੋਲੀ ਜੇਤੂ ਹੋਵੇਗੀ।

Evaluation (on-going)

- The students should be assessed on the basis of their answers in the worksheets.
- They would also be assessed according to their participation in the 'noun' and 'verb' game.

Teacher Resources**Definitions**

- ਨਾਂਵ: ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ, ਜਾਨਵਰ, ਥਾਂ, ਚੀਜ਼ ਜਾਂ ਖਿਆਲ ਬਾਰੇ ਦਸੇ, ਉਸਨੂੰ ਨਾਂਵ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
ਜਿਵੇਂ: ਦਿਲਾਵਰ, ਕਾਲੂ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਖੰਡਾ, ਖੁਸ਼ੀ...
- ਕਿਰਿਆ: ਜਿਹਨਾਂ ਅਖਰਾਂ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਰਿਆ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
ਜਿਵੇਂ: ਉਹ ਕਪੜੇ ਧੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਧੋ(ਣਾ) ਕਿਰਿਆ ਹੈ।
- ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ: ਜਿਹੜੇ ਅਖਰ ਨਾਂਵ ਜਾਂ ਪੜਨਾਂਵ ਦਾ ਗੁਣ, ਔਗੁਣ ਜਾਂ ਸੁਭਾ ਦਸਣ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
ਜਿਵੇਂ: ਰਤਨ ਕੌਰ ਨੇ ਨੀਲਾ ਸੂਟ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਨੀਲਾ, ਸੂਟ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ।
- ਸੰਬੰਧਕ: ਜਿਹੜੇ ਅਖਰ ਵਾਕ ਵਿਚ ਨਾਂਵ ਜਾਂ ਪੜਨਾਂਵ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਵਾਕ ਨੂੰ ਠੀਕ ਰੂਪ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਭਾਵ-ਪੂਰਕ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
ਜਿਵੇਂ: ਦਾ, ਦੇ, ਦੀ, ਨੂੰ, ਤੋਂ, ਵਿਚ, ਨਾਲ ਆਦਿ।

Answers to worksheets (ਜੁਆਬ)**Worksheet 1**

- ਵਿਚਕਾਰ
- ਉੱਪਰ
- ਦੁਆਲੇ
- ਵਿਚ
- ਨਾਲ
- ਚੁਫੇਰੇ
- ਉੱਪਰਲੇ
- ਵਿਖੇ
- ਹੇਠ
- ਦੌਰਾਨ

Worksheet 2

- ਬਹੁਤ (ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ)
- ਹੁਣ (ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ)
- ਲਾਲ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ)
- ਕੁਝ (ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ)
- ਜਰੂਰ (ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ)
- ਸਾਡਾ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ)
- ਜਰਾ ਕੁ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ)
- ਪੰਜ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ)
- ਤੇਜ਼ (ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ)
- ਕਿਹੜਾ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ)

Worksheet 1

ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਵਾਕ ਢੁਕਵੇਂ ਸੰਬੰਧਕ ਭਰ ਕੇ ਪੂਰੇ ਕਰੋ:

ਸੰਬੰਧਕ: ਉੱਪਰ, ਵਿਖੇ, ਉੱਪਰਲੇ, ਵਿਚਕਾਰ, ਵਿਚ, ਦੁਆਲੇ, ਨਾਲ, ਚੁਫੇਰੇ, ਦੌਰਾਨ, ਹੇਠ

੧. ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਰੁਖਾਂ ਦੇ _____ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ।
੨. ਮੈਂ ਮੰਜੇ _____ ਬੈਠ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਧੀ।
੩. ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ _____ ਸਰੋਵਰ ਬਣਿਆ ਹੈ।
੪. ਚੂਹਾ ਬਿੱਲੀ ਤੋਂ ਲੁਕਦਾ ਆਪਣੀ ਖੁਡ _____ ਵੜ ਗਿਆ।
੫. ਸਾਡਾ ਘਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ _____ ਹੈ।
੬. ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਦੇ _____ ਰੁਖ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।
੭. ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਵਿਚ _____ ਹਿੱਸੇ 'ਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
੮. ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਐਤਕੀ, ਵੈਸਾਖੀ ਦਾ ਪੁਰਬ ਦਮਦਮਾ ਸਹਿਬ _____ ਮਨਾਵਾਂਗੇ।
੯. ਮੇਰੀ ਬਿੱਲੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਦੇ _____ ਬੈਠਦੀ ਹੈ।
੧੦. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ _____ ਵਡਮੁੱਲਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ।

Worksheet 2

ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਲਿਖੋ ਅਤੇ ਉਸ ਦੁਆਲੇ ਚੱਕਰ ਵੀ ਬਣਾਉ।

੧. ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਦ ਬਹੁਤ ਲੰਬਾ ਹੈ। _____

੨. ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉਪਜਾਊ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। _____

੩. ਉਸਨੇ ਲਾਲ ਕਮੀਜ਼ ਪਹਿਨਿਆ ਹੈ। _____

੪. ਕੁਝ ਖਾ ਲਓ। _____

੫. ਮੈਂ ਗਤਕਾ ਜਰੂਰ ਸਿਖਾਂਗੀ। _____

੬. ਸਾਡਾ ਸਕੂਲ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ। _____

੭. ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਨਮਕ ਦਿਓ। _____

੮. ਅਸੀਂ ਪੰਜ ਭੈਣਾਂ ਹਾਂ। _____

੯. ਤੇਜ਼ ਤੁਰੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਜਾਓਗੇ। _____

੧੦. ਕਿਹੜਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ? _____

Grade: 7

Course: Boli (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 5

Unit: Grammar

Title: Grammar Review II

Standards

Standard 1:

- Students achieve fluent oral and silent reading, through the understanding of basic features of reading, including letter patterns and their translation into spoken language.
  - Students distinguish and interpret words with multiple meanings.
  - Students use sentence and word context to find the meaning of unfamiliar words.
  - Students read aloud fluently and accurately, and with appropriate intonation and expression.

Standard 5:

- Students identify all parts of speech and types and structure of sentences
  - Students identify all previously learned parts of speech in sample series of paragraphs and sentences.

Objectives

1. The students review and learn more about the types and structure of the sentences.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਾਕ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਅਤੇ ਬਣਤਰ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਗਿਆਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- The students should have either studied ‘Sojhi’ (ਸੋਝੀ) curriculum or have basic knowledge of Pañjābī (ਪੰਜਾਬੀ) grammar.

Materials

- Dry erase board
- Markers
- Pens/pencils
- Lined paper/notebooks
- Worksheet (provided in Teacher Resources)

Advanced Preparation

- The teacher should make sufficient copies of the provided worksheet.
- The teacher should be familiar with the types of sentences based on structure as well as on function (see Teacher Resources).
- Write down five sentences on the board taking one from each sentence type based on the function (see Teacher Resources).

Engagement (10-15 minutes)

- Ask the students to read aloud the sentences written on the board.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬੋਰਡ ਤੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਵਾਕ ਉਚੀ ਬੋਲ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਹੋ।
  - ਸ਼ਰਨ ਕੌਰ ਸਕੂਲ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। (Assertive/ਸਰਲ ਵਾਕ)
  - ਕੀ ਸ਼ਰਨ ਕੌਰ ਸਕੂਲ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ? (Interrogative/ਪੁੱਛ-ਵਾਚਕ ਵਾਕ)

- ਵਾਹ! ਸ਼ਰਨ ਕੌਰ ਸਕੂਲ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। (Exclamatory/ਵਿਸਮਿਕ ਵਾਕ)
- ਸ਼ਰਨ ਕੌਰ ਸਕੂਲ ਜਾ। (Imperative/ਆਗਿਆ-ਵਾਚਕ ਵਾਕ)
- ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਰੇ ਸ਼ਰਨ ਕੌਰ ਸਕੂਲ ਜਾਵੇ! (Optative - wishful or hopeful/ਇੱਛਾ-ਵਾਚਕ ਵਾਕ)
- Then have them write those sentences in their notebooks.
ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵਾਕ ਕਾਪੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਹੋ।
- Give the students five minutes to figure out the similarities and differences between the sentences.
ਹੁਣ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਵਾਕਾਂ ਵਿਚਲੀ ਸਾਂਝ ਅਤੇ ਫਰਕ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ 5 ਮਿੰਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਓ।
- Ask them to think about how each of the five sentences has a different function.
ਉਪਰੰਤ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰੋ ਕੀ ਵਖਰਾ ਭਾਵ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਵਾਕ ਵਖ-ਵਖ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਨ।
- Now explain to them that there are five different types of sentences based on the function and these are the examples of those sentence types.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਸੋ ਕੀ ਕਮ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
- There are Assertive, Interrogative, Exclamatory, Imperative and Optative sentences.
ਭਾਵ-ਅਰਥ ਮੁਤਾਬਕ ਵਾਕ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ: ਸਰਲ, ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਵਾਚਕ, ਵਿਸਮਿਕ, ਆਗਿਆ ਜਾਂ ਬਿਨੈ-ਵਾਚਕ ਅਤੇ ਇੱਛਾ-ਵਾਚਕ।
- Most of these sentences are further divided into sub-types. Assertive has two sub-types (i.e. affirmative and negative sentences), Interrogative has two, Exclamatory has four (main) and Imperative has two sub-types based on the function or the meaning it conveys (see Teacher Resources).
ਸਰਲ ਵਾਕ ਦੋ (ਹਾਂ-ਵਾਚਕ ਅਤੇ ਨਾਂਹ-ਵਾਚਕ), ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਵਾਚਕ ਦੋ (ਇਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁਛਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਉਤਰ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ), ਵਿਸਮਿਕ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਚਾਰ (ਖੁਸ਼ੀ, ਗ਼ਮੀ, ਹੈਰਾਨੀ ਅਤੇ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਲਈ) ਅਤੇ ਆਗਿਆ ਜਾਂ ਬਿਨੈ-ਵਾਚਕ ਦੋ (ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲਈ) ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- Let the students take notes while you explain about types of sentences.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਦਸੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤਬਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖ ਲੈਣ।

Exploration (25-30 minutes)

- Provide the students with the worksheet on sentence transformation.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਕ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਵਾਲਾ ਪੰਨਾ ਦੇ ਦਿਓ।
- Tell them to do the written task by following the instructions given on the top.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਉਹ ਪੰਨੇ ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰਨ।
- They have 15-20 minutes to finish it.
ਇਹ ਕੰਮ 15-20 ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- In the meantime, you take rounds of the class and provide the students with help as they require it.
ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਤੁਸੀਂ ਘੁੰਮ ਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਦਦ ਦਿਓ।
- Ask the students to hand in the completed worksheets to you after writing their names on it.
ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਅਭਿਆਸ-ਪਤਰਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣ।

Explanation/Extension (10-15 minutes)

- Now remind the students of the sentence types based on the structure.
ਹੁਣ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬਣਤਰ ਮੁਤਾਬਕ ਵਾਕਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮਾਂ ਯਾਦ ਕਰਾਓ।
- Have a quick review of their previously acquired knowledge:
ਪਿਛੇ ਪਰਾਪਤ ਕਿੱਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਓ।
  - The sentences are divided into four types on the basis of structure.

ਬਣਤਰ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਵਾਕ ਚਾਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

- The names are simple, compound, complex and compound-complex sentences.
ਸਧਾਰਨ, ਸੰਯੁਕਤ, ਮਿਸ਼ਰਤ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ-ਮਿਸ਼ਰਤ ਵਾਕ।
- All these sentences can be transformed from one type to another by following some simple steps.
ਸਧਾਰਨ ਤਬਦੀਲੀ ਰਾਹੀਂ ਇਹਨਾਂ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਕਿਸਮ ਵਿਚ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- A good piece of writing is comprised of all the four types of sentence structures.
ਇਕ ਚੰਗੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਸਭ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਕਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- If you have time left, practice the verbal sentence transformation from one type to another.
ਜੇਕਰ ਸਮਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਵਾਕ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਾਓ।

Evaluation (on-going)

- The students should be assessed on the basis of their answers in the worksheet.
- They would also be assessed according to their participation in the review.

Teacher Resources**ਵਾਕ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (ਭਾਵ-ਮੁਤਾਬਕ)**

੧. ਸਰਲ ਵਾਕ: ਸਰਲ ਵਾਕ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ:
  - ੳ. ਹਾਂ-ਵਾਚਕ: ਸੁਰਿੰਦਰ ਲੇਖ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈ।
  - ਅ. ਨਾਂਹ-ਵਾਚਕ: ਸੁਰਿੰਦਰ ਲੇਖ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੨. ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਵਾਚਕ ਵਾਕ:
  - ੳ. ਉਹ ਵਾਕ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੁਆਲ ਕੀਤਾ ਜਾਏ।
ਤੁਸੀਂ ਕਲ ਕਿਥੇ ਗਏ ਸੀ?
  - ਅ. ਜਿਹੜੇ ਰੂਪ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨੀਕ ਹੋਣ ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਜੁਵਾਬ ਵੀ ਹੋਣ।
ਤੇਰੀ ਚਲਾਕੀ ਨੂੰ ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ? (ਭਾਵ ਤੇਰੀ ਚਲਾਕੀ ਨੂੰ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।)
੩. ਵਿਸ਼ਮਿਕ ਵਾਕ: ਉਹ ਵਾਕ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਖੁਸ਼ੀ, ਗਮੀ, ਇਛਾ ਜਾਂ ਹੈਰਾਨੀ ਆਦਿ ਦਾ ਭਾਵ ਪਰਗਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
  - ੳ. ਵਾਹ! ਕਿੰਨਾ ਸੁਹਣਾ ਫੁਲ ਹੈ। (ਖੁਸ਼ੀ)
  - ਅ. ਹਾਏ! ਬਹੁਤ ਪੀੜ੍ਹ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। (ਗਮੀ)
  - ੲ. ਕਾਸ਼! ਮੈਂ ਦੁਖੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦਾ। (ਇੱਛਾ)
  - ਸ. ਹੈਂ! ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇੰਨੀ ਗਰਮੀ ਹੈ। (ਹੈਰਾਨੀ)
੪. ਆਗਿਆ ਜਾਂ ਬਿਨੈ-ਵਾਚਕ ਵਾਕ: ਉਹ ਵਾਕ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।
  - ੳ. ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰੋ। (ਹੁਕਮ)
  - ਅ. ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਸਾਥ ਦਿਓ। (ਬੇਨਤੀ)
੫. ਇਛਾ-ਵਾਚਕ ਵਾਕ: ਉਹ ਵਾਕ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ ਦਿਲੀ ਇਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ।
  - ਰਬਾ! ਮਿਹਰ ਕਰੀਂ!
  - ਦਾਤਾਰ! ਸਰਬਤ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰ।
  - ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੁਹਾਡੀ ਉਮਰ ਲੰਬੀ ਕਰੇ!

ਵਾਕ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (ਬਣਤਰ-ਮੁਤਾਬਕ):

- **ਸਧਾਰਣ ਵਾਕ:** ਜਿਸ ਵਾਕ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਕ ਕਿਰਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਧਾਰਣ ਵਾਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਜਿਵੇਂ: ਦਵਿੰਦਰ ਨੇ ਸਪ ਮਾਰਿਆ।
- **ਸੰਯੁਕਤ ਵਾਕ:** ਜਿਸ ਵਾਕ ਵਿਚ ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਸੁਤੰਤਰ ਵਾਕਾਂ ਜਾਂ ਉਪਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਯੋਜਕਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਵਾਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਜਿਵੇਂ: ਕਈਆਂ ਨੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦਿਤਾ, ਪਰ ਕੁਝ ਪਾਸ ਹੋਏ।
- **ਮਿਸ਼ਰਤ ਵਾਕ:** ਜਿਸ ਵਾਕ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਉਪਵਾਕ (main clause) ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਪਵਾਕ (dependent clause) ਹੋਣ, ਉਸਨੂੰ ਮਿਸ਼ਰਤ ਵਾਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਜਿਵੇਂ: ਇਹ ਉਹ ਥਾਂ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕਾਰ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਹੋਈ ਸੀ।
- **ਸੰਯੁਕਤ ਮਿਸ਼ਰਤ ਵਾਕ:** ਜਿਸ ਵਾਕ ਵਿਚ ਦੋ ਪ੍ਰਧਾਨ ਉਪਵਾਕ (main clause) ਅਤੇ ਇਕ ਅਧੀਨ ਉਪਵਾਕ (dependent clause) ਹੋਣ, ਉਸਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਮਿਸ਼ਰਤ ਵਾਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਜਿਵੇਂ: ਜਦੋਂ ਰੋਟੀ ਬਣੀ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਸੌਂ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਵਡੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਰੁਝ ਗਏ ਸਨ।

Worksheet

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਰਲ ਵਾਕ, ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਵਾਚਕ ਵਾਕ ਵਿਚ ਬਦਲ ਕੇ ਲਕੀਰ ਦੇ ਉੱਪਰ ਲਿਖੋ।

ਜਿਵੇਂ: ਉਹ ਹਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੀ ਉਹ ਹਸ ਰਹੀ ਹੈ?

੧. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ। _____
੨. ਦੀਪ ਕੌਰ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਹੀ ਹੈ। _____
੩. ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਠ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। _____
੪. ਉਸਦਾ ਭ੍ਰਾ ਖੇਤ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। _____
੫. ਹਰਲੀਨ ਕੌਰ ਸੌਂ ਗਈ। _____

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਵਾਚਕ ਵਾਕ, ਨਾਂਹ-ਵਾਚਕ ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਕੇ ਲਕੀਰ ਦੇ ਉੱਪਰ ਲਿਖੋ।

ਜਿਵੇਂ: ਕੀ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਅਹੰਕਾਰੀ ਹੈ? ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਅਹੰਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੧. ਕੀ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹਾਰ ਗਏ ਸਨ? _____
੨. ਤੁਸੀਂ ਕਿਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ? (ਕਿਸੇ ਵੀ ਥਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ) _____
੩. ਤੁਹਾਡੇ ਭੈਣ ਜੀ ਕਿਹੜੇ ਹਨ? (ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ) _____
੪. ਕੀ ਹੁਣ ਕੋਈ ਦੇਹਧਾਰੀ ਵੀ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? _____
੫. ਕੀ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਵਹਿਮ-ਭਰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? _____

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਸਮਿਕ ਵਾਕ, ਸਰਲ ਵਾਕ ਵਿਚ ਬਦਲ ਕੇ ਲਕੀਰ ਦੇ ਉੱਪਰ ਲਿਖੋ।

ਜਿਵੇਂ: ਕਾਸ਼! ਮੈਂ ਇਕ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਮੇਰੀ ਇਛਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣਾਂ।

੧. ਵਾਹ! ਕਿੰਨੀ ਸੋਹਣੀ ਪਹਾੜੀ ਹੈ। _____
੨. ਹਾਏ! ਏਡਾ ਕਹਿਰ ਮਚਾਇਆ ਸੂਬੇ ਨੇ। _____
੩. ਉਫ! ਇੰਨਾ ਖਾਰਾ ਪਾਣੀ ਹੁੰਦਾ ਐ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ। _____
੪. ਕਾਸ਼! ਮੈਂ ਇਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਬਣ ਸਕਾਂ। _____
੫. ਲਾਹਨਤ! ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜਿਉਣ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੁਆਰ ਸਕਦੇ। _____

Grade: 7

Course: Bolī (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 6

Unit: Dohre (ਦੋਹਰੇ)

Title: Dohre I

Standards

Standard 8:

- Students listen critically and respond appropriately to oral communication.
  - Students re-tell, paraphrase, and explain what has been said by a speaker.
  - Students connect and relate prior experiences, insights, and ideas to those of a speaker.
  - Students pose relevant questions sufficiently limited in scope to be completely and thoroughly answered.

Standard 9:

- Students recite and give oral interpretations on Anandu Sāhib (ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ) and *dohre*.

Objectives

1. The students learn to recite the *dohre*.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੋਹਰੇ ਸਿਖਦੇ ਹਨ।
2. The students understand the historical base and the message given in the *dohre*.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੋਹਰਿਆਂ ਦੇ ਭਾਵ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- This is lesson one in two part series of lessons on *dohre*.
- The students should be aware of the verses being recited after the Ardās (ਅਰਦਾਸ) in divān (ਦਿਵਾਨ).

Materials

- Pens/pencils
- Dry erase board
- Markers
- Lined paper
- Highlighters
- Copies of the accurate version of *dohre* (provided in the Teacher Resources)

Advanced Preparation

- The teacher should read the attached article on *dohre* (see Teacher Resources) and should have clear understanding of the accurate version.
- The teacher should make sufficient copies of the provided *dohre*.

Engagement (25-30 minutes)

- Greet the students and let them settle down.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਆਖੋ ਅਤੇ ਅਪਣੀ ਥਾਂ ਲੈਣ ਦਿਓ।
- Ask them if they can tell the last sentence/verse of the daily Sikh Ardās.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਸਾਡੀ ਅਰਦਾਸ ਦੀ ਅਖੀਰਲੀ ਤੁਕ ਕੀ ਹੈ?
- Most like the students will be able to answer by saying: ‘ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ, ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬਤ ਦਾ ਭਲਾ’.

- ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਸ ਸਕਣਗੇ 'ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ, ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬਤ ਦਾ ਭਲਾ'।
- In case they do not answer, you will tell them the above mentioned verse.
ਜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਾ ਦਸ ਸਕਣ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਬੋਲ ਦਿਓ।
  - Then begin singing the first couplet from the *dohre* we sing after Ardās (ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ...) and let the students guess what it is?
ਉਪਰੰਤ ਪਹਿਲਾ ਦੋਹਰਾ 'ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ...' ਗਾ ਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਝਣ ਲਈ ਕਹੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਗਾਇਆ ਹੈ?
  - They should be able to recognize that this is the part of some verses/couplets we sing after the Ardās.
ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਛਾਣ ਸਕਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੋਹਰਿਆਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।
  - Explain to the students that it is a custom to sing/recite three *dohre* after the Ardās.
ਫਿਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਤ ਤਿੰਨ ਦੋਹਰੇ ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
  - Tell them that the *dohre* we sing now are not exactly the same as were written originally.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਦੋਹਰੇ ਅਸੀਂ ਅਜ ਗਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਅਪਣੇ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ।
  - With the passage of time, the middle or the second couplet has gone through more than one transformation.
ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਦੂਜੇ (ਵਿਚਕਾਰਲੇ) ਦੋਹਰੇ ਵਿਚ ਕਈ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।
  - The first two couplets ('ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ...' ਅਤੇ 'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ...') are taken from the book on Sikh history called *Panth Prakāsh* (ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼) by Gīānī Gīān Singh (ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ).
ਪਹਿਲੇ ਦੋਵੇਂ ਦੋਹਰੇ (ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ... ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ...) ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਚਿਤ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਹਨ।
  - The last couplet (ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ ਖਾਲਸਾ...) is taken from Gurū Gobind Singh Sāhib's (ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ) contemporary Bhāi Nand Lāl's (ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ) *bānī* called *Tankhāhnāmā* (ਤਨਖਾਹਨਾਮਾ).
ਅੰਤਲਾ ਦੋਹਰਾ (ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ ਖਾਲਸਾ...) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤਨਖਾਹਨਾਮਾ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ।
  - The students should take notes of the important details about the *dohre*.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੋਹਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਵਡਮੁੱਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਲਿਖ ਲੈਣ।

Exploration (25-30 minutes)

- Hand out the copies of the *dohre* (provided in Teacher Resources) to the students.
ਦੋਹਰਿਆਂ ਵਾਲਾ ਪਤਰਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ।
- Read the three couplets one after the other and the students repeat after you.
ਦੋਹਰੇ ਉਚੀ ਬੋਲ ਕੇ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੱਛੇ ਬੋਲਣ।
- Ask them to highlight/underline the middle couplet 'ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਮਾਨੀਅਹਿ ਪਰਗਟ ਗੁਰੂ ਕੀ ਦੇਹ। ਜੋ ਸਿਖ ਮੇਂ ਮਿਲਬੇ ਚਹਿਹ ਖੋਜ ਇਨਹੁ ਮਹਿ ਲੇਹੁ'। Guide them by highlighting and showing your sample copy.
ਆਪਣਾ ਪੰਨਾ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਲੇ ਦੋਹਰੇ ਥੱਲੇ ਲਕੀਰ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕਹੋ। (ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਮਾਨੀਅਹਿ ਪਰਗਟ ਗੁਰੂ ਕੀ ਦੇਹ। ਜੋ ਸਿਖ ਮੇਂ ਮਿਲਬੇ ਚਹਿਹ ਖੋਜ ਇਨਹੁ ਮਹਿ ਲੇਹੁ)
- Explain to the students that this highlighted couplet is more accurate than the contemporary one because of the following reasons:
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਹ ਹੁਣ ਬੋਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਦੋਹਰੇ ਤੋਂ ਸਿਖ ਨਿਸ਼ਚੇ ਦੇ ਜਿਆਦਾ ਨੇੜੇ ਹੈ:
  - It is written by Bhāi Prahilād Singh (ਭਾਈ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਸਿੰਘ) who was a contemporary Sikh of Gurū Gobind Singh Sāhib.
ਇਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਿਖ ਭਾਈ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

- It is a perfect reflection of our tenth Gurū's command of Gurū Granth (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ) and Gurū Panth (ਗੁਰੂ ਪੰਥ). He ordered the Sikhs in 1708 at Nander (ਨੰਦੇੜ) to find Gurū's soul in Gurū Granth Sāhib and to have the vision of Gurū; seek the presence of Khālsā, (ਖਾਲਸਾ) which is popularly called as 'ਆਤਮਾ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ, ਸ਼ਰੀਰ ਪੰਥ ਵਿਚ'.
ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹਨੂੰ 'ਆਤਮਾ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ, ਸ਼ਰੀਰ ਪੰਥ ਵਿਚ' ਦੀ ਸਿਖ ਲਿਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ੧੭੦੮ ਵਿਚ ਨੰਦੇੜ ਵਿਖੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।
- Also tell them that by singing the contemporary middle couplet (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨੀਓ ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹ। ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਮਿਲਬੋ ਚਹਿਹ ਖੋਜ ਸਬਦ ਮਹਿ ਲੇਹ।), we get closer to becoming idol worshipers rather than avoiding this behavior.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਹੁਣ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਦੂਜਾ ਦੋਹਰਾ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨੀਓ ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹ। ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਮਿਲਬੋ ਚਹਿਹ ਖੋਜ ਸਬਦ ਮਹਿ ਲੇਹ।), ਸਾਹਨੂੰ ਬੁਤ ਪੂਜ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- Tell each student to read the three couplets aloud and ask others to repeat after. This would help them in memorizing the *dohre*.
ਉਪਰੰਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਰੀ ਸਿਰ ਉਚੀ ਬੋਲ ਕੇ ਦੋਹਰੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਹੋ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋਹਰੇ ਯਾਦ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

Explanation/Extension (5-10 minutes)

- Tell the students that you will continue learning about the *dohre* in the next class too.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿਓ ਕਿ ਅਗਲੇ ਪਾਠ ਵਿਚ ਉਹ ਦੋਹਰੇਆਂ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪਰਾਪਤ ਕਰਨਗੇ।
- In the next class you will discuss the wrong practices of the past and present based on the inaccurate version of the *dohre*.
ਅਗਲੇ ਸਿਖਿਆ-ਕਾਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਦੋਹਰੇ ਦੇ ਗਲਤ ਰੂਪ ਉੱਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੁਣ ਅਤੇ ਪਿੱਛੇ ਦੇ ਸਿਖ ਅਮਲ ਤੇ ਪਏ ਪਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਵੀ ਗਲ ਕਰਾਂਗੇ।
- The students would also understand the context in which the middle couplet took its present shape.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਵਿਚਲੇ ਦੋਹਰੇ ਨੇ ਕਿਉਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਰੂਪ ਬਦਲਿਆ।
- Their homework is to memorize the given three *dohre*.
ਤਿੰਨਾਂ ਦੋਹਰੇਆਂ ਨੂੰ ਕੰਠ ਕਰਨਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ।

Evaluation (on-going)

- The evaluation portion of this lesson takes place in the next session.
ਇਸ ਪਾਠ ਵਿਚ ਲਈ ਗਈ ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਅਗਲੇ ਸਿਖਿਆ-ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Teacher Resources

The following article will help the teachers understand the background and the purpose of dohre to great extent.

ਹੇਠ ਦਿਤਾ ਲੇਖ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਦੋਹਰੇ ਦੇ ਮੰਤਵ ਅਤੇ ਪਿਛੋਕੜ ਉੱਤੇ ਚਾਨਣ ਪਾਏਗਾ।

It is a custom to sing three couplets (*dohre*) after the completion of the Sikh prayer (*ardās*) in the congregation of our Gurduārās. These couplets are not the direct revelations through the Gurū but rather they are the explications of the Gurū's order (*Gurū phurmān* – ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਣ) and a reminder of the Sikh inspirational memory (*Sikh yād* - ਸਿਖ ਯਾਦ). Throughout history and even today those imbued with the Gurū's word express their love and devotion to the Gurū through creative expressions. It is to be noted that the inspiration of this creativity must have come from the individual's own interpretations and immense desire to express their love and send a message to the community to share that love.

Consider the action of walking forward. When we walk, one foot remains behind on the ground providing firm support to the other foot so that it may move forward. Similarly, to march forward in history as a community, we need the support of these creative yet simple explanations of the Gurū's edicts. The community requires the foundation of these inspirational memories to grow and progress on the path of Sikhī. It is hoped that this short article will provide all of us with a rudimentary understanding of what we recite in our congregations. Who knows, given this understanding we may be inspired and, as a result, may convert our emotions into creative expressions like the Sikhs of the past.

The first piece that is sung in the congregation, which is given below, is from the pen of Giānī Giān Singh in his monumental work called Panth Prakāsh. This book is a detailed history of the Sikhs in the language of Braj and it is in verse. This work was published in the year 1880. The two couplets taken from this work are:

ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ ਤਬੈ ਚਲਾਯੋ ਪੰਥ।

ਸਭ ਸਿਖਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੈ ਗੁਰੂ ਮਾਨੀਓ ਗ੍ਰੰਥ।

As was ordained by the Timeless, thus was established the path (panth)

To all Sikhs, let this be the order, recognize the Granth as your Gurū

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨੀਓ ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹ।

ਜਾ ਕਾ ਹਿਰਦਾ ਸੁੱਧ ਹੈ ਖੋਜ ਸਬਦ ਮਹਿ ਲੇਹ।

The reverend Gurū Granth is the visible body of the Gurūs

Those that wish to purify their souls, delve into the Sabad.

The first line affirms the Gurū's order that the inauguration of the Khālsā Panth was a direct result of the Will of Vāhigurū (ਵਾਹਿਗੁਰੂ). From the Sarbloh Granth (ਸਰਬਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ), that is attributed to Gurū Gobind Singh Sāhib, we hear:

ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਫੌਜ, ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਕੀ ਮੌਜ

Khālsā akāl purkh kī fauj, pragṭio Khālsā Pramātam kī mauj

The sovereign community (Khālsā Panth) is the army of the Timeless Being, this army has been inaugurated at the fancy of that Almighty Soul!

The second line reminds all Sikhs to recognize the Gurū Granth Sāhib as their Gurū. It is a solid reminder of Gurū Gobind Singh Sāhib's order in the year 1708 at Nander in which he bequeathed the reigns of the House of Nānak jointly upon the Gurū Granth and the Gurū Panth.

The third line, unfortunately, delivers a message that is antithetical to the command of the Gurū. Rather than the body of all the Gurūs being contained in the Gurū Granth Sāhib – it is the soul or divine light (*jot* – ਜੋਤ) of the Gurūs that is contained in all its words. This line is easily interpreted to mean that the Gurū Granth Sāhib is to be considered the body of the Gurūs and, thus, should be treated as a body. It brings us dangerously closer to becoming idol worshipers rather than avoiding this behavior.

Various writings, on the other hand, show us that for a vision of the Gurū, a Sikh is to seek the presence of the Khālsā. For example, Bhāī Prahād Singh, in his *rahitnāme* states: (note the similarity of the couplet with the one we sing today)

ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਮਾਨੀਅਹਿ ਪਰਗਟ ਗੁਰੂ ਕੀ ਦੇਹ।

ਜੇ ਸਿਖ ਮੇ ਮਿਲਬੇ ਚਹਿਹ ਖੋਜ ਇਨਹੁ ਮਹਿ ਲੇਹ।

Recognize the Gurū Khālsā as the body of our beloved Gurūs

Those Sikhs that seek the acquaintance of the Gurū, search within them.

However, we have to understand the context in which Giānī Giān Singh wrote the couplet that we sing today in our Gurduārās and homes. The late 1880s were a beginning of a re-awakening within the Sikh community. It was the time in Sikh history when many individuals were claiming themselves to be the Gurū of the Sikhs or at least were demanding special reverence for being direct descendents of the Gurūs. In addition, the Hindu Brahminical practice of idol worship had entered the Gurduārās. In fact, there were idols installed in the Harimandar Sāhib and the worshipping of idols of Gurū Nanak and other Hindu deities was becoming common practice among the masses. Giānī Giān Singh, a prolific writer and *kīrtanīā* (ਕੀਰਤਨੀਆ), thought it necessary to send the message to the Sikh Panth that revelations of the Gurū (*bāṇī*) were to be considered the sole bestower of liberation and the object of reverence and not any individual body (ਦੇਹਧਾਰੀ - *deh dhārī*) or any idol. It was a short-term solution to a specific contemporary problem and it worked – to some extent. Today there is no popular worship of idols in our Gurduārās. However, we have lost the focus on the vision of the Tenth Master. Our focus must once again come back to the holistic Gurū – the Granth and the Panth. As per the Tenth Master's command:

ਆਤਮਾ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ, ਸ਼ਰੀਰ ਪੰਥ ਵਿਚ

The soul resides in the Granth, the body is that of the Panth

The fourth line of Giānī Giān Singh's verse is also misinterpreted and misquoted. In the Panth Prakāsh – the line reads:

ਜਾ ਕਾ ਹਿਰਦਾ ਸੁੱਧ ਹੈ ਖੋਜ ਸਬਦ ਮਹਿ ਲੇਹ।

Those that wish to purify their souls, delve into the Sabad.

Whereas today in our Gurduārās we read:

ਜੇ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਮਿਲਬੇ ਚਹਿਹ ਖੋਜ ਸਬਦ ਮਹਿ ਲੇਹ।

Those that seek to meet with Vāhigurū, delve into the Sabad

Both of these lines, however, have the same message. The goal of every Sikh is to attain a state of oneness with the Almighty Soul. It is only through the exploration and acceptance of the Sabad that this state of divine union is possible. The key word in these lines is *khoj* – ਖੋਜ – *discover, investigate*. Today, we see undue stress on recitation and repetition of *bāṇī*, specific *sabads* or even specific words from *bāṇī* as a means to solve our spiritual ills. Although the recitation of Gurbāṇī is necessary, it is the understanding, and further, the imbuing of the message of the Sabad into our daily lives, that is the goal of all Sikhs.

Now we come to the last couplet that is found in Bhāi Nand Lāl's work called the *Tankhāhnāmā* (ਤਨਖਾਹਨਾਮਾ). This couplet is attributed to our Tenth Master:

ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ ਖਾਲਸਾ ਆਕੀ ਰਹਿ ਨ ਕੋਇ।

ਖੂਰ ਹੋਇ ਸਭ ਮਿਲੈਗੇ ਬਚਿ ਸਰਨ ਜੋ ਹੋਇ।

The Sikh people shall remain free and sovereign, always, non-challenging this position.

For, all shall realize, after bitter frustration, that there is no redemption except in the way of the life that the Khālsā upholds!

According to some historians, the custom of reciting this couplet after ardās began during the time of Bābā Bandā Singh Bahādur (1710-16). As we are all aware, that was a time when not only was there an all out war with the Mughal armies and the Sikh armies, but there were royal edicts from the emperor(s) of the time asking for the total annihilation of the Sikh community. When they were faced with extreme hardships at the hand of tyrannical rulers and when death and destruction were chasing them in every way, shape and form, then it was this reminder of Bhāi Nand Lāl that gave them sustenance to carry on and provided them a means to convert their energies into ascending spirits – carhḏī kalā (ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ).

There are no two ways about this. Sovereignty has been bestowed on the Khālsā by Gurū Gobind Singh Sāhib. No matter what the contemporary socio-political situation may be, in our hearts and minds we are sovereign.

The power of this couplet has been immense in recent history as well. It was recited frequently during the time of the agitation for the freeing of the Gurduārās from the control of the Mahants (ਮਹੰਤ) and British government appointees and also during the Sikh struggle for India's independence from the British. It was sung by the jailed inmates that were on death row to remind them of their sovereignty. Again during the recent struggle for sovereignty and the fight against the tyranny of the Indian government this couplet has continuously reminded Sikhs of their Gurū given claim to sovereignty and justice.

At every step in Sikh history after Gurū Gobind Singh Sāhib, this couplet has reminded the Sikhs that tyranny and discrimination is not permanent and that victory of the Khālsā shall prevail. It reminds the Sikh community of their responsibilities, which go hand in hand with one another, of spiritual upliftment, social activism and political justice.

So, in conclusion there seem to be a few themes that pervade these few lines that we as a community recite today in our congregations. These lines are a call to arms, yet these lines are also an impetus for a moment of resting and contemplation. These lines are an inspiration to move forward with full force, yet these lines are also a moment to relish our past glory through reflection. Whatever message we may take from these lines, they are a strong reminder of the unique doctrine of the House of Gurū Nānak: *sevā-simran, mīrī-pīrī, sant-sipāhī, Granth-Panth*. This doctrine is not a dichotomy or a duality; it is a fully holistic and unique principle that encourages us to be the best humans we possibly can.

References

- ਅਰਦਾਸ - ਦਰਸ਼ਨ, ਰੂਪ, ਅਭਿਆਸ - *Ardās – Darshan, Rūp, Abhiās* - Jasvant Singh Nekī, Singh Brothers, Māi Sevām, Ammritsar, Pañjāb, India.
- The Sikhs in History, Saṅgat Singh, Uncommon Books, New Delhi, India.

- The Encyclopedia of Sikhism, Editor – Harbans Singh, Pañjābī University, Paṭiālā, Pañjāb, India.
- ਗੁਰੂਮਤ ਮਾਰਤੰਡ – Gurumat Mārtaṇḍ – Bhāi Kāhn Singh Nābhā, SGPC, Ammritsar, Pañjāb, India.

Accurate version of Dohre

ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ ਤਬੈ ਚਲਾਯੋ ਪੰਥ।

ਸਭ ਸਿਖਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੈ ਗੁਰੂ ਮਾਨੀਓ ਗ੍ਰੰਥ।

As was ordained by the Timeless, thus was established the path (Panth)

To all Sikhs, let this be the order, recognize the Granth as your Gurū

Giānī Giān Singh: Panth Prakāsh, 40, 11

ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਮਾਨੀਅਹਿ ਪਰਗਟ ਗੁਰੂ ਕੀ ਦੇਹ।

ਜੋ ਸਿਖ ਮੇਂ ਮਿਲਬੇ ਚਹਿਹ ਖੋਜ ਇਨਹੁ ਮਹਿ ਲੇਹੁ।

Recognize the Gurū *Khālsā* as the body of our beloved Gurūs

Those Sikhs that seek the acquaintance of the Gurū, search within them.

Bhāi Prahlād Singh: Rahitnāme, 24

ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ ਖਾਲਸਾ ਆਕੀ ਰਹਹਿ ਨ ਕੋਇ।

ਖ਼ੁਦ ਹੋਇ ਸਭ ਮਿਲੈਂਗੇ ਬਚਹਿ ਸ਼ਰਨ ਜੋ ਹੋਇ।

The Sikh people shall remain free and sovereign, always, non-challenging this position.

For, all shall realize, after bitter frustration, that there is no redemption except in the way of the life that the *Khālsā* upholds!

Bhāi Nand Lāl: Tankhāhnāmā, 36

Grade: 7

Course: Boli (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 7

Unit: *dohre* (ਦੋਹਰੇ)

Title: *dohre* II

Standards

Standard 8:

- Students listen critically and respond appropriately to oral communication.
  - Students re-tell, paraphrase, and explain what has been said by a speaker.
  - Students connect and relate prior experiences, insights, and ideas to those of a speaker.
  - Students pose relevant questions sufficiently limited in scope to be completely and thoroughly answered.

Standard 9:

- Students recite and give oral interpretations on Anandu Sāhib (ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ) and *dohre*.

Standard 10:

- Students deliver focused recitations and oral presentations.
  - Students speak in a manner that guides the listener to understand important ideas by using proper phrasing, pitch, and modulation.
  - Students deliver oral summaries of articles and books.
  - Students clarify and enhance oral presentations through the use of appropriate props (e.g., objects, pictures, charts).
  - Students read prose and poetry aloud with fluency, rhythm, and pace, using appropriate intonation and vocal patterns to emphasize important passages of the text.
  - Students recite brief poems (i.e., five to six stanzas), soliloquies, or dramatic dialogues, using clear diction, tempo, volume, and phrasing.

Objectives

1. The students memorize the three *dohre*.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਰਦਾਸ ਉਪਰੰਤ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੋਹਰੇ ਕੰਠ ਕਰਦੇ ਹਨ।
2. The students learn about the reasons and effects of inaccurate version of *dohre*.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੋਹਰੇਆਂ ਦੇ ਬਦਲਵੇਂ ਰੂਪ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਪਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- The students know to sing/recite the three *dohre*.
- The students have knowledge about the writers of *dohre*.

Materials

- Pens/pencils
- Dry erase board
- Markers
- Lined paper
- Copies of the accurate version of *dohre* (provided in the Teacher Resources)

Advanced Preparation

- The teacher should read the attached article on *dohre* (see Teacher Resources) and should have clear understanding of the accurate version.

- The teacher should be aware of the prevalent inaccurate practices in Sikhs related to Gurū Granth Sāhib (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) (examples are given in Teacher Resources).

Engagement (10-15 minutes)

- Have a quick review of the last lesson with the students.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਪਿਛਲੇ ਸਿਖਿਆ-ਕਾਲ ਦੇ ਪਾਠ ਉੱਤੇ ਝਾਤ ਮਾਰੋ।
  - We sing three couplets after our Ardās (ਅਰਦਾਸ).
ਅਸੀਂ ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿੰਨ ਦੋਹਰੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ।
  - The first two of these are written by Giānī Giān Singh of late nineteenth century.
ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਦੋਹਰੇ ਉੱਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹਨ।
  - The third one is written by Gurū Gobind Singh Sāhib's contemporary Bhāi Nand Lāl.
ਅੰਤਲਾ ਦੋਹਰਾ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਅਤੇ ਪਿਆਰੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
  - Gurū Gobind Singh Sāhib ordered the Sikhs in 1708 at Nander (ਨੰਦੇੜ) to find Gurū's Soul in Gurū Granth Sāhib and to have the vision of Gurū; seek the presence of *Khālāsā* (ਖਾਲਸਾ), which is popularly called as 'ਆਤਮਾ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ, ਸ਼ਰੀਰ ਪੰਥ ਵਿਚ'.
ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹਨੂੰ 'ਆਤਮਾ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ, ਸ਼ਰੀਰ ਪੰਥ ਵਿਚ' ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ੧੭੦੮ ਵਿਚ ਨੰਦੇੜ ਵਿਖੇ ਦਿਤਾ ਸੀ।
- Now ask the students if they have memorized all the three *dohre* or a part of it.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦੋਹਰੇ ਯਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੋ।
- Appreciate the ones who did it and also acknowledge the efforts of those who have memorized even a part of it and encourage them to memorize all of it.
ਜਿਹੜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਦੋਹਰੇ ਯਾਦ ਕੀਤੇ ਹੋਣ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੀ ਦਿਓ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰੋ।

Exploration (25-30 minutes)

- Tell the students to take out the copies of *dohre* they got in the last class.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਸਿਖਿਆ-ਕਾਲ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਦੋਹਰਿਆਂ ਦੀ ਕਾਪੀ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕਹੋ।
- Also provide them with the copies of the contemporary version of *dohre*.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਚੱਲਤ ਦੋਹਰਿਆਂ ਵਾਲੀ ਲਿਖਤ ਦਿਓ।
- Ask them to notice the difference in the wordings and the writers of the both.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਪਾਠ ਦੋਰਾਨ ਮਿਲੀ ਦੋਹਰਿਆਂ ਵਾਲੀ ਲਿਖਤ ਦੀ ਇਸ ਲਿਖਤ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੋ।
- Comparing both, explain to the students that during the 1880s at the time of Giānī Giān Singh, there was a re-awakening within the Sikh community.
ਤੁਲਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ੧੮੮੦ ਈ: ਦੋਰਾਨ ਸਿਖ ਕੌਮ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਲਈ ਫਿਰ ਤੋਂ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਆ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਦੋਹਰੇ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ।
- Prior to that time, the Sikhs were engaged in guerilla warfare with the invaders coming to northern India, so they could not write history, take care of the articles of historical importance or get the accurate message of Sikhī in its true form across.
ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੋਰਾਨ ਸਿਖ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹੀ ਰੁਝੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਤਹਾਸ ਲਿਖਣ ਤੇ ਸਿਖੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।
- It was the time when idol worship had already entered into Sikh traditions.
ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਧ, ਨਿਰਮਲੇ, ਮਹੰਤ ਆਦਿ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀ-ਪੂਜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।
- In fact, there were idols installed in the Harimandar Sāhib and the worshipping of idols of Gurū Nānak Sāhib and Hindū deities was becoming common practice among the masses.
ਗਲ ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਵਧ ਗਈ ਕਿ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈਆਂ।

- Giānī Giān Singh, a prolific writer and preacher, thought it necessary to send the message to the Sikh Panth (ਪੰਥ) that Gurbānī was to be considered the sole bestower of liberation and the object of reverence, and not any individual body (ਦੇਹਧਾਰੀ - *deh dhārī*) or any idol.
ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਇਕ ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਲਿਖਤ ਰਾਹੀਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਕੇਵਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਅਤੇ ਸਤਕਾਰ ਯੋਗ ਹੈ। ਏਸ ਲਈ ਸਾਹਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦੇਹਧਾਰੀ ਜਾਂ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ।
- So he changed the middle couplet from ‘ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਮਾਨੀਅਹਿ ਪਰਗਟ ਗੁਰੂ ਕੀ ਦੇਹ। ਜੋ ਸਿਖ ਮੇ ਮਿਲਬੇ ਚਹਿਹ ਖੋਜ ਇਨਹੁ ਮਹਿ ਲੇਹੁ।’ to ‘ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨਿਓ ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹ। ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਮਿਲਬੇ ਚਹਿਹ ਖੋਜ ਸਬਦ ਮਹਿ ਲੇਹੁ।’
ਇਸੇ ਮੰਤਵ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵਿਚਲਾ ਦੋਹਰਾ ‘ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਮਾਨੀਅਹਿ ਪਰਗਟ ਗੁਰੂ ਕੀ ਦੇਹ। ਜੋ ਸਿਖ ਮੇ ਮਿਲਬੇ ਚਹਿਹ ਖੋਜ ਇਨਹੁ ਮਹਿ ਲੇਹੁ।’ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ‘ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨਿਓ ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹ। ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਮਿਲਬੇ ਚਹਿਹ ਖੋਜ ਸਬਦ ਮਹਿ ਲੇਹੁ।’ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।
- It was a short-term solution to a specific contemporary problem and it had worked to some extent too.
ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹਦ ਤਕ ਠਲੂ ਪੈ ਗਈ। ਪਰ ਇਹ ਇਕ ਅਲਪਕਾਲੀ ਹਲ ਸੀ।
- But now there is no idol worship taking place in Gurduārās barring a few exceptions. So our focus must once again come back to the holistic Gurū as per the vision of Gurū Gobind Singh Sāhib which is “the Granth and the Panth.”
ਪਰ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਔਕੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਉ ਅਸੀਂ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ‘ਆਤਮਾ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ, ਸ਼ਰੀਰ ਪੰਥ ਵਿਚ’ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮੁੜ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰੀਏ।
- While listening to the teacher, students will also take notes, which may help them later for their discussion.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੁਣਦੇ ਸਮੇਂ ਜਰੂਰੀ ਤਥ ਲਿਖ ਵੀ ਲੈਣ।

Explanation/Extension (20-25 minutes)

- Divide the class into small groups.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਟੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿਓ।
- Tell them to get one lined paper and few pens or pencils for each group.
ਹਰ ਟੋਲੀ ਨੂੰ ਇਕ ਕਾਗਜ਼ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪੈਨ ਦੇ ਦਿਓ।
- They are going to have a discussion and are required to take short notes of it.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਦਰੇ ਦੌਰਾਨ ਲਿਖਣ ਵੇਲੇ ਪਵੇਗੀ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਕਾਗਜ਼ ਉੱਤੇ ਲਿਖਣਗੇ।
- The topic of discussion is “Inaccurate practices associated with respect and service of Gurū Granth Sāhib and the possible solutions.”
ਉਹ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਵਿਸ਼ੇ ‘ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਆਦਰ, ਸਤਿਕਾਰ ਆਦਿ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਕੁਝ ਗਲਤ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਲ’ ਉੱਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਗੇ।
- You can help the students by writing some examples on the board (given in Teacher Resources).
ਤੁਸੀਂ ਬੋਰਡ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਨਮੂਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਲਿਖ ਸਕਦੇ ਹੋ।
- When the students are engaged in discussion, go to each group and listen to them.
ਜਦੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਟੋਲਿਆਂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣੋ।
- At the end you go around and have a look at each group’s notes to find out what they actually did. You can even choose to ask them to hand in their notes to you after writing their names on it.

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਧਿਆਪਕ ਸਾਰੇ ਟੋਲੇਆਂ ਦੇ ਲਿਖਤ ਵਿਚਾਰ ਵੇਖਣਗੇ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਲੈ ਲੈਣਗੇ।

Evaluation (5 minutes)

- The students should be assessed on the basis of their participation in the discussion and the notes they deduced from it:
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਧਾਰਾਂ ਤੇ ਪਰਖ ਹੋਵੇਗੀ:
  - All the members of a same discussion group should be awarded equal points for the written notes.
ਲਿਖਤੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸਾਰ (ਇਕ ਟੋਲੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਅੰਕ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ)।
  - However the verbal participation should be observed by the teacher and graded accordingly.
ਜੁਬਾਨੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਵਿਚਾਰ। ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਨਿਜੀ ਨਿਰੀਖਣ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ।

Teacher Resources

ਹੇਠਾਂ ਕੁਝ ਗਲਤ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ (inaccurate/wrong practices) ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਤੋਂ ਸਾਹਨੂੰ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦਾ ਆਤਮਕ ਸਰੂਪ ਹਨ, ਦੇਹ ਨਹੀਂ।

- ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੀੜੇ ਨੂੰ ਮੁਠੀਆਂ ਭਰਨੀਆਂ (ਘੁਟਣਾ)।
- ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਾਤਣ, ਪਾਣੀ ਆਦਿਕ ਦੇਣਾ।
- ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਦਾ ਭੋਗ ਲਵਾਉਣਾ।
- ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੌਸਮ ਮੁਤਾਬਕ ਗਰਮ-ਠੰਡੇ ਰੁਮਾਲੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣੇ।

Popular version of *dohre*

ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ ਤਬੈ ਚਲਾਯੋ ਪੰਥ।

ਸਭ ਸਿਖਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੈ ਗੁਰੁ ਮਾਨੀਓ ਗ੍ਰੰਥ।

As was ordained by the Timeless, thus was established the path (Panth)

To all Sikhs, let this be the order, recognize the Granth as your Gurū

Giānī Giān Singh: Panth Prakāsh, 40, 11

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨੀਓ ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹ।

ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਮਿਲਬੋ ਚਹਿਹ ਖੋਜ ਸਬਦ ਮਹਿ ਲੇਹ।

The reverend Gurū Granth is the visible body of the gurus

Those that seek to meet with Vāhigurū, delve into the Sabad

Giānī Giān Singh: Panth Prakāsh

ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ ਖਾਲਸਾ ਆਕੀ ਰਹਿ ਨ ਕੋਇ।

ਖ੍ਵਾਰ ਹੋਇ ਸਭ ਮਿਲੈਗੇ ਬਚਹਿ ਸ਼ਰਨ ਜੋ ਹੋਇ।

The Sikh people shall remain free and sovereign, always, non-challenging this position.

For, all shall realize, after bitter frustration, that there is no redemption except in the way of the life that the Khālsā upholds!

Bhāi Nand Lāl: Tankhāhnāmā, 36

Grade: 7

Course: Boli (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 8

Unit: Article Reading

Title: Article Reading I

Standards

Standard 1:

- Students achieve fluent oral and silent reading, through the understanding of basic features of reading, including letter patterns and their translation into spoken language.
  - Students distinguish and interpret words with multiple meanings.
  - Students use sentence and word context to find the meaning of unfamiliar words.
  - Students read aloud fluently and accurately, and with appropriate intonation and expression.

Standard 2:

- Students comprehend grade-appropriate reading passages and summarize the materials.
  - Students identify events that advance the plot and determine how each event explains past or present action(s) or foreshadows future action(s).
  - Students clarify an understanding of texts by creating outlines, logical notes, summaries, or reports.
  - Students write summaries of reading passages, including main ideas and significant details in student's own words that reflect underlying meaning, not just superficial details.
  - Students identify and analyze recurring themes across works (e.g., the value of bravery, loyalty, and friendship; the effects of loneliness).
  - Students understand, explain, and describe the function and effect of figurative and metaphorical use of words in context.

Objectives

1. The students read and take notes from the given two articles.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਦੋਵੇਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤਬ ਲਿਖਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- None.

Materials

- Copies of the articles (given in Teacher Resources)
- Pens/pencils
- Lined paper
- Highlighters
- Dry erase board
- Markers

Advanced Preparation

- The teacher should read the provided articles him/herself for guiding the students through their reading.
- The teacher should make sufficient copies of the articles (see Teacher Resources).

Engagement (10-15 minutes)

- Ask the students if they read any magazines, journals or newspapers.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ, ਕੀ ਉਹ ਅਖਬਾਰ, ਰਸਾਲੇ ਆਦਿ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ?
- Probably many of them will say yes.
ਬੌਹਤਿਆਂ ਦਾ ਜੁਆਬ ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ।
- Ask them to share some of the names of these publications and write them on the board.
ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਅਖਬਾਰ, ਰਸਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਪੁੱਛ ਕੇ ਬੋਰਡ ਉੱਤੇ ਲਿਖੋ।
- Then ask the students to name a few different sections/columns or types of articles we come across while reading a newspaper, magazine or a journal. Help them to come up with the examples of sports, health, food, entertainment sections, news articles and editorials.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਅਖਬਾਰ, ਰਸਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਛਪਦੀਆਂ ਵਖ-ਵਖ ਲਿਖਤਾਂ ਬਾਰੇ ਗਲ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਜਿਵੇਂ: ਸੰਪਾਦਕੀ, ਖਬਰ, ਜੀਵਨੀ, ਸਫਰਨਾਮਾ ਆਦਿ ਦਸੋ।
- Let one or two students try to explain what an editorial is.
ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਪਾਦਕੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਨੂੰ ਕਹੋ।
- You may assist the students by telling that it is an article written by the editor and it generally reflects the ideology of the related magazine/newspaper.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਸੰਪਾਦਕੀ ਸੰਪਾਦਕ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਮੂਮਨ ਸੰਬੰਧਤ ਅਖਬਾਰ, ਰਸਾਲੇ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਬਾਰੇ ਦਸਦੀ ਹੈ।
- Also introduce them to another type of article which are called short biographies.
ਜੀਵਨੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪੂਰੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਝਾਤ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- Now tell the students that you are going to read and take notes from an editorial and from a short biography in this class.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਅਜ ਉਹ ਇਕ ਸੰਪਾਦਕੀ ਅਤੇ ਇਕ ਜੀਵਨੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤਬ ਵਿਚਾਰਨਗੇ।

Exploration (30-35 minutes)

- Provide the students with the copies of the editorial from Gurmati Prakāsh (ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼) from June 2007 (pages 5-7).
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਸਾਲੇ ਵਿਚੋਂ ਸੰਪਾਦਕੀ ਦੀ ਇਕ ਨਕਲ ਦੇ ਦਿਓ (ਪੰਨਾ ੫-੭)।
- Provide highlighters to each student. Tell the students to highlight the important information while reading.
(ਅਖਰ ਉਘਾਣਨ ਲਈ) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕਲਮਾਂ ਦੇ ਕੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤਬਾਂ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕਹੋ।
- Give them 15-20 minutes to read it silently.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ੧੫-੨੦ ਮਿੰਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਓ।
- Make rounds of the class and offer help where needed.
ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰੋ।
- When the students finish reading and taking notes from the editorial, tell them to keep it in their binders/folders.
ਜਦੋਂ ਲਿਖਤ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਟਿਪਣੀ ਲਿਖ ਲੈਣ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰਖਣ ਲਈ ਕਹੋ।
- Then hand out the copies of the short biography of Bhagat Pūran Singh (ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ) published in Gurmati Prakāsh from June 2007 (pages 83-86).
ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਸਾਲੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਦੂਜੀ ਲਿਖਤ ਜੋ ਕਿ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਹੈ, ਦੀ ਨਕਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ (ਪੰਨਾ ੮੩-੮੬)।
- Let the students read and take notes from it. They should also highlight the important information in this piece.

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਸ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਵੀ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤਬਾਹੀ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਉਣ।

- Help the students with the pronunciation and interpretation of unfamiliar words.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਖੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਅਤੇ ਅਰਥ ਲਭਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰੋ।
- You can also use the board to write and elaborate the difficult phrases.
ਅੱਖੇ ਅਖਰ ਜਾਂ ਵਾਕ ਬੋਰਡ ਤੇ ਲਿਖ ਕੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਸਮਝਾ ਦਿਓ।
- In case the students are not able to finish the reading in time, tell them to finish it at home.
ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕੰਮ ਨਾ ਮੁਕਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਮ ਘਰ ਲਈ ਦੇ ਦਿਓ।

Explanation/Extension (5-10 minutes)

- Their homework is to bring two of their favorite articles from local Pañjābī newspapers, magazines or journals into the next class.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਪਾਠ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਮਨ-ਪਸੰਦ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਤਾਂ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਹੋ।
- Remind them that they should not include editorials and short biographies.
ਹਿਦਾਇਤ ਦਵੇ ਕਿ ਉਹ ਸੰਪਾਦਕੀ ਜਾਂ ਜੀਵਨੀ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।
- Tell the students to choose articles of around 1000 words.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਲਿਖਤਾਂ ਲਗਭਗ ੧੦੦੦ ਅਖਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਣ।

Evaluation (on-going)

- The students should be evaluated on the basis of their participation in the class.
- They should also be assessed according to their enthusiasm and time taken for reading the articles.

Teacher Resources

- ਮਾਸਿਕ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਜੂਨ ੨੦੦੭, ਗੋਲਡਨ ਆਫਸੈਟ ਪ੍ਰੈਸ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਾਮਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਵਡੇ ਕੌਮੀ ਸੰਕਟਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਲਾਉਂਦਾ ਸਿਖ-ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਜੂਨ ਮਹੀਨਾ

ਗੁਰਮਤਿ ਫਲਸਫੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਹੀਨੇ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਦਿਨ, ਸਾਰੇ ਵਾਰ ਭਲੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਮਨੁੱਖ-ਮਾਤਰ ਅਤੇ ਖਾਸ-ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ-ਲੇਵਾ ਸਿਖਾਂ ਉੱਪਰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ਰਤ ਜ਼ਰੂਰ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਅਤੇ ਮੰਨਣਾ, ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਾਜ਼ੀ ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹਿਣਾ ਜਾਂ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਨਕ-ਨਾਮ-ਲੇਵਾ ਸਿਖ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਰਪਿਤ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਇਸ ਆਦੇਸ਼-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਚੇਤ ਅਤੇ ਅਚੇਤ ਦੋਨਾਂ ਮਨੋਸਥਿਤੀਆਂ 'ਚ ਬਹੁਤ ਹਦ ਤਕ ਮੰਨਿਆ, ਅਪਣਾਇਆ ਤੇ ਕਮਾਇਆ ਹੈ। ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਇਸ ਦਾ ਨਿਗਰ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਿਖ-ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪਤਿਆਂ ਨੂੰ ਫੋਲੀਏ ਤਾਂ ਜੂਨ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸਿਖ-ਹੋਂਦ-ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਵਡੇ ਕੌਮੀ ਸੰਕਟਾਂ ਦੇ ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਅਭੂਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਨਾਲ ਹਕ-ਸਚ ਖਾਤਰ ਲੜੇ ਗਏ ਸਿਖ-ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਸੰਬੰਧ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਵਕਤ ਦੀ ਕਟੜ ਮਜ਼ਹਬੀ, ਸੋਝੀ ਸੋਚ ਤੇ ਤੰਗ ਨਜ਼ਰ ਵਾਲੀ ਅਤਿਆਚਾਰੀ ਮੁਗਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਸਾਕਾਰ ਮੂਰਤ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਪੁੰਜ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਸਹਿ ਤੇ ਅਕਹਿ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ। ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਕੜਕਦੀ ਧੁਪ 'ਚ ਬੇਦਰਦਾਂ ਨੇ ਅਗਾਂ ਬਾਲ ਕੇ, ਲੋਹ-ਤਵੀ ਤਪਾਈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਉੱਪਰ ਬਿਠਾ ਕੇ ਅਥਾਹ ਸਰੀਰਕ ਕਸ਼ਟ ਪਹੁੰਚਾਉਣ 'ਚ ਅਤ ਚੁਕੀ। ਤਵੀ ਉੱਪਰ ਬਿਠਾ ਕੇ ਵੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਅਗਾਂ ਮਚਾ ਕੇ ਕੜਾਹੀ 'ਚ ਰੇਤਾ ਗਰਮ ਕਰ ਕੇ ਤਤੀ ਰੇਤ ਦੇ ਕੜਛੇ ਭਰ-ਭਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੀਸ ਤੇ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਉਬਲਦੇ ਖੋਲਦੇ ਪਾਣੀ 'ਚ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਸਰੀਰ ਛਾਲੇ-ਛਾਲੇ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਵੀ ਦੇ ਜਲ-ਧਾਰਿਆਂ 'ਚ ਵਹਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਇੰਤਹਾ ਕਰ ਛੱਡੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰਨ ਸ਼ਾਂਤ ਚਿਤ ਰਹਿ ਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸਹਿ ਲਿਆ। ਆਪਣੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਕੇ ਨਾਨਕ-ਨਾਮ-ਲੇਵਾ ਸਿਖਾਂ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵਖਤਾਂ 'ਚ ਸਿਖੀ ਸਿਦਕ, ਸਿੜ, ਸਬਰ, ਅਡੋਲਤਾ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਦਾ ਇਕ ਜ਼ਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰ ਗਏ, ਇਕ ਗਾਡੀ ਰਾਹ ਦਰਸਾ ਗਏ। ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮੁੱਚਾ ਸਿਖ-ਇਤਿਹਾਸ ਜੇਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੰਨ ੧੬੦੬ ਵਿਚ ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਹੋਈ ਇਸ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਉਸਾਰਿਆ ਆਖ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕੋਈ ਅਤਿਕਥਨੀ ਨਹੀਂ।

ਜੂਨ ੧੯੮੪ ਦਾ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਪਰਮ ਪਾਵਨ ਕੇਂਦਰੀ ਅਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਸਮੇਤ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਦੇ ਚਾਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਅਖਵਾਉਂਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹਮਲਾ, ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਕੌਮੀ ਵਜੂਦ ਨੂੰ ਡੂੰਘੀ ਸਟ ਮਾਰਨ ਦੇ ਕੋੜੇ ਤੇ ਕਰੂਪ ਮਨਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟ ਝਲਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਗਿਣਿਆ-ਮਿਥਿਆ ਤੇ ਸੋਚਿਆ-ਵਿਚਾਰਿਆ ਨਿਯੋਜਤ ਹਮਲਾ ਸੀ - ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸਚ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਹਾਮਣੇ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮੂਹਿਕ ਹਮਲੇ ਵਾਸਤੇ ਅਤਿ ਸ਼ਾਤਰ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਵਲੋਂ ਇਕ ਮਾਹੌਲ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਣਗਿਣਤ ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪੁਰਬ ਦੀ ਕਰੁਣਮਈ ਸਿਰਮਤੀ 'ਚ ਗੁਰੂ-ਘਰਾਂ ਵਿਖੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਨੂੰ ਮੁਲਕ ਦੀ ਫੌਜ ਨੇ ਤਤਕਾਲੀ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੁਤਾਬਕ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਤਬਾ-ਕਥਿਤ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਮੂੰਹ-ਮਥੇ ਤੇ ਕਲੰਕ ਦਾ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਟਿੱਕਾ ਲਵਾ ਲਿਆ ਜੋ ਰਹਿੰਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤਕ ਕਦੇ ਵੀ ਉਤਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਕਿੰਨੀ ਘੋਰ ਦੁਖਦਾਇਕ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਹੀ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਤੇ ਉਤਾਰੂ ਹੋ ਗਈ! ਖੇਤ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵਾੜ ਹੀ ਖੇਤ ਨੂੰ ਖਾਣ ਤੇ ਉਤਰ ਆਈ।

੨੫ ਜੂਨ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਵਸ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰ ਕੇ 'ਸਿੰਘ' ਸਜ ਕੇ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਤਤਕਾਲੀ ਜ਼ਾਲਮ ਮੁਗਲ ਸਾਮਰਾਜ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਕੇ ਰਖ ਦਿਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨੰਨ੍ਹੇ ਲਾਲਾਂ ਤੇ ਅਸਹਿ ਜ਼ੁਲਮ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਹਸਤੀ ਹੀ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਲੇਕਿੰਨ ਐਸੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਇੱਥੋਂ ਦੀਆਂ ਮਸਜਿਦਾਂ ਨੂੰ ਅਮਨਾ-ਅਮਾਨ ਆਪਣਾ ਵਜੂਦ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਰਬ-ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੀ ਬੇਮਿਸਾਲ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਨਿਰਮਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇ ਸਦਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਸ਼! ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੇ ਇਸ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨੂੰ ਕੁਲ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਅਪਣਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਐਸਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ 'ਚ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਕਟੜ ਮਜ਼ਹਬਵਾਦ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ, ਟਕਰਾਵਾਂ ਤੇ

ਤਨਾਅ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਕਾਸ਼! ਤਤਕਾਲੀ ਹਕੂਮਤ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਮਸਜਿਦਾਂ ਸਬੰਧੀ ਅਪਣਾਈ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਹੀ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰ ਲੈਂਦੀ! ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੀ ਗਾਥਾ ਰੋਂਗਟੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਦਾਸਤਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਹਾਦਤ ਸੰਨ ੧੭੧੬ 'ਚ ਹੋਈ।

੨੫ ਜੂਨ ਸਰਦਾਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚੜਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਦਿਵਸ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਿਖ-ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਪੀੜਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਦਾ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਸੰਨ ੧੮੩੯ 'ਚ ਹੋਇਆ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਕਤ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੇ ਇਸ ਫਾਨੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣ ਸਾਰ ਹੀ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਮੂਹ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਅਜੇ ਤਕ ਚਿਤਵਦੇ ਤੇ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਿਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਜ ਵੀ ਮੁਕਿਆ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਹਕ-ਸਚ ਲਈ ਉਠਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹਰ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਦਾ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਤੁਰਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਅਣਚਾਹਿਆ ਤੇ ਅਣਮਨੁਖੀ ਵਰਤਾਰਾ ਅਜ ਵੀ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਤਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੀ ਆਜ਼ਾਦ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤ 'ਚ, ਇਸ ਦੇ ਸਰਬਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ 'ਚ ਭਰਪੂਰ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿਖ ਅਵਾਮ ਨਾਲ ਸੰਨ ੧੯੮੦ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤਕ ਹੋਏ ਘੋਰ ਅਨਿਆਂ ਦੀ ਕੁਝ ਕੁ ਸੰਭਵ ਭਰਪਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਹਿਰਦ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰ ਕੇ, ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਚੁਕੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਦੰਡ ਦੇਣ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਕਦਮ ਚੁਕੇ।

Adapted from: Gurmat Prakāsh, June 2007, Golden Offset Press, Gurduārā Rāmsar Sāhib, Ammritsar

ਆਦਰਸ਼ਕ ਸੇਵਕ - ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

ਉਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਰਮੁਖ ਕਸਬੇ ਖੰਨਾ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਉਰਾਂ ਇਕ ਨਿਕੀ ਜਿਹੀ ਸੜਕ ਮੁੜਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਪਿੰਡ ਰਾਜੇਵਾਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਲਪਗਿਆਤ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸੰਨ ੧੯੦੮ ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਜੂਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਲਾਲਾ ਛਿੱਬੂ ਲਾਲ ਦੇ ਘਰ ਉਸ ਬਾਲਕ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਬਣ ਕੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੇਵਾ, ਨਾਮ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਾਉਣਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਜੂਨ ਦੀਆਂ ਤਪਦੀਆਂ ਲੂਆਂ ਵਿਚ ਨਿਮਾਣਿਆਂ, ਨਿਉਟਿਆਂ ਪਿੰਗਲਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਸਾਉਣ-ਭਾਦੋਂ ਦੀ ਠੰਢੇ ਛਰੂਟਿਆਂ ਵਰਗੀ ਨਮੀ ਭਰੀ ਤਾਜ਼ਾ ਹਵਾ ਜਿਹੀ ਛਾਂ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਧੁਪ, ਹੁਸ਼ਤ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਤੇ ਝਲ ਲਈ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਂ ਵਰਗੀ ਲੋਰੀ ਦਿੱਤੀ:

ਜੋ ਲੋੜੀਏ ਰਾਮ ਸੇਵਕ ਸੇਈ ਕਾਂਢਿਆ॥ (ਪੰਨਾ ੫੭੮)

ਜੋ ਮਨੁਖ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਵੀ ਰਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਲਭਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਸਲ ਸੇਵਕ ਹਨ।

ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਇਕ ਆਦਰਸ਼ਕ ਸੇਵਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਮੁਜ਼ਸਮੇ ਸਨ, ਜੋ ਨਾ ਅਕਦੇ ਤੇ ਨਾ ਥਕਦੇ ਸਨ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਦਾ ਪਿੰਗਲਿਆਂ ਅਤੇ ਲੂਲਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਠਿਨ ਕਮਾਈ, ਕਰੜੀ ਘਾਲਣਾ ਤੇ ਨਿਰਸੁਆਰਥ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜ ਅਸੀਂ ‘ਆਦਰਸ਼ਕ ਸੇਵਕ’ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੇਆਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦਿਤਾ, ਜੋ ਦੁਰਕਾਰੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਭਗਤ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਹਿਬਰ ਬਣ ਕੇ ਆਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੁਟ ਗਏ।

ਸੇਵਕ ਕੀ ਓੜਕਿ ਨਿਬਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ॥ (ਪੰਨਾ ੧੦੦੦)

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਗਤ ਦੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਅਖੀਰ ਤਕ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਪਿੰਗਲਿਆਂ ਤੇ ਬੇਸਹਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਯਾਦ ਰਖਿਆ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਘਟ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦੇਣ।

ਇਕ ਆਦਰਸ਼ਕ ਸੇਵਕ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜਿਹੇ ਗੁਣ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ:

“ਸੇਵਕ ਆਪਣੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਮਾਨ, ਲੋਭ ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ। ਉਹ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਉਹ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਰੂਪੀ ਰਤਨਾਂ ਦਾ ਖ਼ੀਦਾਰ ਹੈ ਤੇ ਇਹੋ ਸਮਗਰੀ ਲਦ ਕੇ ਲੈ ਚਲਿਆ ਹੈ। ਸੇਵਕ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਤੋੜ ਤਕ ਨਿਭ ਗਈ ਹੈ; ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਉਸ ਨੇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਵੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਹੁਕਮ ਮਾਲਕ ਨੇ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਕਦੇ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਮੋੜਿਆ। ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਭੁਖੇ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਖ ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਗਮੀ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਉੱਤੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਹੁਕਮ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਖਿੜੇ-ਮਥੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਹੀ ਠਾਕੁਰ ਸੇਵਕ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਸੇਵਕ ਦੇ ਲੋਕ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਸੰਵਰ ਗਏ ਹਨ। ਪੰਨ ਹੈ ਐਸਾ ਸੇਵਕ ਤੇ ਸਫਲ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਣਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ।”

ਵਿਚਿ ਦੁਨੀਆ ਸੇਵ ਕਮਾਈਐ ॥ ਤਾ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਪਾਈਐ॥ (ਪੰਨਾ ੨੬)

ਭਾਵ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਜੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ ਤਾਂ ਰਬ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਆਦਰ ਦੀ ਥਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਆਪ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਇਸ ਤੁਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢਾਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਮਹਿਤਾਬ ਕੌਰ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ।

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸਫਲ ਹੈ ਜੇ ਕੋ ਕਰੇ ਚਿਤੁ ਲਾਇ॥ (ਪੰਨਾ ੫੫੨)

ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਮਨ ਟਿਕਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ (ਦੱਸੀ ਹੋਈ) ਕਾਰ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਸੇਵਾ ਜ਼ਰੂਰ ਫਲ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।

ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲੂਲਿਆਂ ਤੇ ਪਿੰਗਲਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੀ ਸਮਝਿਆ। ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਮੇਰਾ ਘਰ ਹੈ। ਹਰ ਦੁਖੀਆਂ ਬਾਲਕ, ਹਰ ਸਤਿਆ, ਤੰਗ ਆਇਆ ਇਨਸਾਨ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੀਨ-ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਮਝ ਕੇ ਖਿੜੇ ਮਥੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ। ਬੇਸ਼ਕ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪਾਏ ਧਾਰਮਿਕ ਸਸਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰਖਦੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਮਨੁਖਤਾ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਇਨਸਾਨੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ:

ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਪਾਏ ਮਾਨੁ॥ ਗੁਰ ਊਪਰਿ ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਨੁ॥ (ਪੰਨਾ ੮੬੪)

ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ ਮਨੁੱਖ (ਹਰ ਥਾਂ) ਆਦਰ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਸਦਕੇ ਹੋ।

ਸਿਖੀ-ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਉੱਪਰ ਚਲਦਿਆਂ ਆਪ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਮਨੁਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਨੁਖਤਾ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਵਾਸਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਭਗਤ ਹੁਰਾਂ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰ ਪਿੰਗਲਿਆਂ, ਅਨਾਥਾਂ, ਬੇਸਹਾਰਾ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਪਾ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿੰਗਲੇ ਬਾਲਕ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ, ਤਪਦਿਕ ਦੇ ਰੋਗ ਨਾਲ ਮਰ ਰਹੇ ਜੀਤੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਜੀਤਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਇਆ, ਜੋ ਸਦੀਵੀ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ।

ਮਿਠਤੁ ਨੀਵੀ ਨਾਨਕਾ ਗੁਣ ਚੰਗਿਆਈਆ ਤਤੁ॥ (ਪੰਨਾ ੪੨੦)

ਨੀਵੇਂ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਮਿਠਾਸ ਹੈ, ਗੁਣ ਹਨ, ਨੀਵਾਂ ਰਹਿਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਗੁਣ ਹੈ।

ਇਸ ਪਾਵਨ ਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਭਗਤ ਜੀ ਵਿਚ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਅਤੇ ਨਿਥਾਵਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਦੇ ਵੀ ਹੰਕਾਰ/ਮਾਣ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਚੰਗਿਆਈ ਦੇ ਤਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਦਿਆਂ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਖੱਦਰ ਅਪਣਾ ਲਿਆ, ਹਥ ਵਿਚ ਲੋਹੇ ਦਾ ਬਾਟਾ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਉਹ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਲ, ਕੰਡਾ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੇ। ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚੇ, ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਉਹ ਕਿਲ, ਕੰਡਾਂ ਚੁਕ ਕੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਪਾ ਲੈਂਦੇ। ਅਹਿੰਸਾ-ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਣ ਸਕਦਾ ਟਾਂਗਿਆਂ ਅਤੇ ਗਡਿਆਂ ਅਗੇ ਜੁਤੇ ਜ਼ਖਮੀ ਘੋੜਿਆਂ ਅਤੇ ਝੋਟਿਆਂ, ਬੈਲਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਤੇ ਦਵਾ ਲਾਉਂਦੇ, ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਰਬੀ ਤਰਸ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

ਇੰਞ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਬਿਰਤਾਂਤ ਤੋਂ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲਈ। ਉਹ ਆਪ ਸਵੀਕਾਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖੀ ਦੀ ਇਹ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਚਲਦਾ ਰਹੇ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਖੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਲਈ ਰਹਿਣ ਦੇ ਦਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਰਹਿਣ। ਸਾਰੀ ਜਵਾਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਮਨੁਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਾਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸੇ ਸੇਵਾ ਵਿਚੋਂ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੇਵਾ-ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੈਣ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਆ ਕੇ ਜੋ ਬੀਮਾਰਾਂ ਤੇ ਦੀਨ-ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਆਦਰਸ਼ ਰੂਪ 'ਚ ਸਨਮੁਖ ਰਖਿਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਖੀਰਲੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ' ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਦਿਤਾ। ਪਰ ਜਦ ਜੂਨ ੧੯੮੪ ਵਿਚ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਬੇਲੋੜਾ ਕਤਲਾਅ ਕਰ ਕੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਤਹਿਸ-ਨਹਿਸ ਕੀਤਾ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿਖ ਯਾਤਰੀ ਮਾਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਅਤਿ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹਿਰਦਾ ਰੋ ਉਠਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ' ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਨੂੰ ਠੋਕਰ ਮਾਰ ਕੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਹਾਕੇ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਪੰਡੇਰੀ ਵੜੈਚ ਵਿਖੇ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਖਾਵਾਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅਗੇ ਤੋਰਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਖਰਚਾ ਲਗਭਗ ੧ ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਪੁਜ ਚੁਕਿਆ ਸੀ।

ਇਹ ਮਹਾਂ-ਮਾਨਵ ਅਤੇ ਨਿਰਸੁਆਰਥ ਸੇਵਕ ਸਿਤੀ ਪ ਅਗਸਤ, ੧੯੯੨ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਗਿਆ। ਅਪਾਹਜਾਂ, ਲੂਲੂਆਂ, ਬੇਆਸਰਿਆਂ, ਦੁਖੀ ਇਸਤਰੀਆਂ, ਅਨਾਥ ਤੇ ਬਿਮਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਐਸਾ ਮਸੀਹਾ ਮੁੜ ਨਹੀਂ ਲਭਣਾ!

-ਬੀਬੀ ਪਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

Grade: 7

Course: Boli (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 9

Unit: Article Reading

Title: Article Reading II

Standards

Standard 1:

- Students achieve fluent oral and silent reading, through the understanding of basic features of reading, including letter patterns and their translation into spoken language.
  - Students distinguish and interpret words with multiple meanings.
  - Students use sentence and word context to find the meaning of unfamiliar words.
  - Students read aloud fluently and accurately, and with appropriate intonation and expression.

Standard 2:

- Students comprehend grade-appropriate reading passages and summarize the materials.
  - Students identify events that advance the plot and determine how each event explains past or present action(s) or foreshadows future action(s).
  - Students clarify an understanding of texts by creating outlines, logical notes, summaries, or reports.
  - Students write summaries of reading passages, including main ideas and significant details in student's own words that reflect underlying meaning, not just superficial details.
  - Students identify and analyze recurring themes across works (e.g., the value of bravery, loyalty, and friendship; the effects of loneliness).
  - Students understand, explain, and describe the function and effect of figurative and metaphorical use of words in context.

Objectives

1. The students read and take notes from their chosen articles.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤਬ ਲਿਖਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- Lesson 8 on Article Reading.

Materials

- Copies of the articles (given in Teacher Resources)
- Pens/pencils
- Lined paper
- Highlighters
- Dry erase board
- Markers

Advanced Preparation

- The teacher should collect a couple of articles from local Pañjābī (ਪੰਜਾਬੀ) newspapers.

Engagement (10 minutes)

- Ask the students to show you the Pañjābī articles they have brought from home.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕਹੋ।

- In case some of them have not brought articles, you can provide them from your collection.
ਜੇ ਉਹ ਨਾ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਅਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਦੇ ਦਵੋ।
- Tell the students that they are going to read these selected articles and take notes from them.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਅਜ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤਬ ਲਿਖਣਗੇ।

Exploration (40 minutes)

First 20 minutes

- Provide the students with the highlighters. Let them start reading their first article silently.
Tell them to highlight the important information and facts.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਖਰ ਉਘਾਣਨ ਵਾਲੀ ਕਲਮਾਂ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਲਿਖਤ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤਬਾਂ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕਹੋ।
- They have 20 minutes to finish.
ਉਹਨਾਂ ਨੇ 20 ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਇਹ ਕੰਮ ਮੁਕਾਉਣਾ ਹੈ।
- You can help them if needed.
ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋਗੇ।
- After 20 minutes, they are to stop reading.
20 ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਪੜ੍ਹਨਾ ਬੰਦ ਕਰਾ ਦਿਓ।

Following the 20 minutes

- Now let the students start reading and taking notes from the second article.
ਹੁਣ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦੂਜੀ ਲਿਖਤ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤਬ ਇਕਤਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੋ।
- Again they have a time limit of 20 minutes.
ਉਹਨਾਂ ਨੇ 20 ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਕੰਮ ਵੀ ਮੁਕਾਉਣਾ ਹੈ।
- They are to highlight the important information.
ਜ਼ਰੂਰੀ ਤਬਾਂ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਉਣਗੇ।
- You make rounds of the class to observe the students and to provide the required assistance.
ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਘੁਮ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋਗੇ।
- They should be able to finish the reading task by the end of 20 minutes. If not then tell them to carry on with reading their articles at home.
ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕੰਮ ਨਾ ਮੁਕਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਦੇ ਦਿਓ।

Explanation/Extension (5-10 minutes)

- Discuss in brief the types of articles which were read by the students.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ।
- For homework, tell students to finish reading and highlighting their articles if they did not finish in class.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਇਕਤਰ ਕੀਤੇ ਤਬ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਹੋ।

Evaluation (on-going)

- The students should be evaluated on the basis of their participation in the class.
- They should also be assessed according to their enthusiasm and time taken for reading the articles.

Grade: 7

Course: Boli (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 10

Unit: Article Reading

Title: Summary Writing

Standards

Standard 4:

- Students write clear and coherent compositions in appropriate formats.
  - Students can create multi-paragraph compositions, including a developed topic sentence, and simple supporting facts and details. Paragraphs should include transitional expression that link one paragraph to another in a clean line of thought. Summary should be found in the conclusion.
  - Students write compositions in appropriate formats, including newspaper articles.
  - Students describe the setting, characters, objects, and events using adjectives and appropriate vocabulary.
  - Students create an organizational structure that balances all aspects of the composition and uses effective transitions between sentences to unify important ideas.
  - Students use strategies of note taking, outlining, and summarizing to impose structure on composition drafts.
  - Students give credit for both quoted and paraphrased information in a bibliography by using a consistent and sanctioned format and methodology for citations.

Standard 7:

- Students demonstrate intermediate keyboarding skills using a GurbaniLipi font.
  - Students can demonstrate reasonable competence in writing using the GurbaniLipi font.

Objectives

1. The students write the summary of one selected article out of the four read by them.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਚਾਰ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦਾ ਸਾਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- Lessons 8 and 9 on Article Reading.

Materials

- Pens/pencils
- Lined paper
- Dry erase board
- Markers
- English-Pañjābī (ਪੰਜਾਬੀ) Dictionaries
- Green pens

Advanced Preparation

- The teacher should keep some computers ready to be used by the students as per the availability in the school.
- The ‘GurbaniLipi’ font should be installed on these computers.

Engagement (10-15 minutes)

- Ask the students to show you their homework (notes taken from the highlighted text).
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ “ਕੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ?”

- After looking over their work, divide the students into pairs.
ਫਿਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦੋ-ਦੋ ਦੀਆਂ ਜੋੜੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿਓ।
- Explain to them that they are going to write the summary of one out of the four articles that they read during the last classes.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਿਓ ਕਿ ਉਹ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਚਾਰ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸ ਦਾ ਸਾਰ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- They have 10 minutes to discuss with their partners about the choice of the article for summary writing.
ਇਸ ਕਮ ਲਈ 10 ਮਿੰਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਓ।
- You can go around and help any pair who seems confused about the selection.
ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਘੁਮ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋਗੇ।
- After 10 minutes, ask them if they have decided and are ready to start writing the summary.
ਦਸ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਜੇ ਕਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਕ ਲਿਖਤ ਚੁਣ ਲਈ ਹੈ।
- You can decide to give them five more minutes for making the decision or can make a selection yourself for them.
ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਵੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਆਪ ਹੀ ਇਕ ਲੇਖ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰ ਦਿਓ।

Exploration (40 minutes)

- Once all the students have chosen their articles, provide them with the writing material. They should start writing or typing the summary.
ਜਦੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਅਪਣੀ-ਅਪਣੀ ਲਿਖਤ ਚੁਣ ਲਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਾਓ।
- In the case that computers are available, they can take turns typing their summaries.
ਜੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਹੋਣ ਤਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਾਰ ਟਾਈਪ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- You can decide that who would type in this class and who would get the turn during the other classes.
ਤੁਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕਰੋ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਸ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਰਤੋਗਾ ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਅਗਲੀ ਕਲਾਸ ਵਿਚ।
- They have 25 minutes to finish the writing task.
ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ 25 ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਹੈ।
- Tell them that this summary should be in the range of 100-150 words.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਸਾਰ 100-150 ਅਖਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- Guide the students to take help from the notes and the highlighted portions of the text.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਲਿਖੀ ਟਿਪਣੀਆਂ ਜਾਂ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੇ ਪਾਠ ਵਿਚੋਂ ਮਦਦ ਲੈਣ ਦਵੋ।
- They can also use the dictionary if needed.
ਜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ-ਕੋਸ਼ ਦੀ ਮਦਦ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- Help students as needed.
ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋ।
- When they finish the summary writing, tell the students to exchange their write ups with their partners for peer editing.
ਜਦੋਂ ਸਾਰ ਲਿਖਣ ਦਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਪਣੀ ਲਿਖਤ ਆਪਣੇ ਜੋੜੀਦਾਰ ਨਾਲ ਵਟਾ ਲੈਣ।
- Provide them with the green pens to be used for editing.
ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰੀ ਕਲਮ ਦੇ ਦਿਓ।
- The peer editors check for omissions, spelling and grammatical errors.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਵਿਆਕਰਣ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ-ਬਣਤਰ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਕਢਣਗੇ।
- They should also make a few positive suggestions at the end of the summary.
ਅੰਤ ਵਿਚ ਹੋਂਸਲਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਟਿਪਣੀ ਵੀ ਲਿਖਣਗੇ।
- You can take rounds in the class and assist the peer editors to come up with the desirable positive suggestions for their classmates' hard work.

ਹੋਂਸਲਾ ਵਧਾਉ ਟਿਪਣੀ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

Explanation/Extension (5-10 minutes)

- Tell the students to submit their written and edited summaries to you with their names on it.
ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਭ ਦੇ ਸੋਧੇ ਸਾਰ ਇਕਤਰ ਕਰ ਲਓ।
- Ask them that how they would feel about writing an article on their own.
ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਇਕ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਵਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ।
- Let them give their quick ideas on how they can write in a Pañjābī newspaper or magazine.
ਕਿਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਸਾਲੇ ਜਾਂ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਬਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਪੁੱਛੋ।
- Remind them that writing an article is going to be their project in grade 7.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਓ ਕਿ ਇਸ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਉਹ ਇਕ ਲੇਖ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕਰਨਗੇ।

Evaluation (on-going)

- The students should be assessed on the basis of their written summaries. A good summary will be accurate and have at least three supporting details.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪਰਖ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਸਾਰ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੋਵੇਗੀ।
- Their participation and involvement in the class should also be considered while evaluating them.
ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿਖਣ ਦੀ ਲਗਨ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ।

Grade: 7

Course: Boli (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 11

Unit: Gurbānī (ਗੁਰਬਾਣੀ) Grammar

Title: Noun I

Standards

Standard 6: Grammar - Types of Nouns

- Students identify and learn the differences between the types of nouns as they appear in Gurbānī.
  - Students will be able to recognize importance of the different noun types and how grammar and linguistics help us understand Gurbānī.

Objectives

1. Students recognize the given nouns.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਾਂਵ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ।
2. Students learn about the masculine nouns of different languages as they appear in Gurbānī.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਗਈ ਵਖਰੀ-ਵਖਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਪੁਲਿੰਗ ਨਾਂਵਾਂ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- This is a first lesson in a two-part series on Gurbānī grammar.
- The students should have been introduced to Gurbānī.
- The students should be able to read and understand some *sabads* (ਸਬਦ) from Gurbānī.

Materials

- Pens/ pencils
- Notebooks
- Dry erase board
- Markers
- Lists of masculine Gurbānī nouns (provided in Teacher Resources)

Advanced Preparation

- Have the list of Gurbānī nouns written on a chart paper (see Teacher Resources).
- Hang the chart at a visible place in the classroom.
- Definition of noun in Pañjābī (ਪੰਜਾਬੀ) and English (see Teacher Resources).
- Sufficient copies of lists of masculine Gurbānī nouns.

Engagement (10-15 minutes)

- Write the names of some places, things, persons and feelings on the board (see Teacher Resources). Ask the students to read and tell what is common in all these words.
ਬੋਰਡ ਉੱਪਰ ਕੁਝ ਥਾਵਾਂ, ਬੰਦਿਆਂ, ਖਿਆਲ ਅਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਸਾਂਝਾ ਹੈ।
- They must be able to say that all these words are names/nouns.
ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਦਸ ਸਕਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਖਰ ਨਾਂ ਜਾਂ ਨਾਂਵ ਹਨ।
- Now say aloud and write the definition of noun on the board (see Teacher Resources).
ਹੁਣ ਉੱਚੀ ਬੋਲ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹੋਏ ਨਾਂਵ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਬੋਰਡ ਤੇ ਲਿਖ ਦਿਓ।
- The students would note down the definition in their notebooks.

- ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਸ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਾਪੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖ ਲੈਣਗੇ।
- Explain to the students that many different languages are used in Gurbānī.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਈ ਵਖਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਰਤੀਆਂ ਹਨ।
  - Out of those Pañjābī, Prakrit (ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ), Arabic (ਅਰਬੀ), Fārsī (ਫਾਰਸੀ), Braj (ਬ੍ਰਜ) and Sanskrit (ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ) are more frequently used languages.
ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬੀ, ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ, ਅਰਬੀ, ਫਾਰਸੀ, ਬ੍ਰਜ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਮੁੱਖ ਹਨ।
  - So in Gurbānī we find nouns from all these above mentioned languages (point towards the chart).
ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਾਂਵ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਆਏ ਹਨ (ਚਾਰਟ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ)।
  - Also explain to them that Gurbānī nouns belong to both masculine and feminine genders.
ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਂਵ ਇਸਤਰੀ-ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਪੁਲਿੰਗ ਦੋਵਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
  - Tell them that you are going to learn about some masculine Gurbānī nouns which came from languages like Pañjābī, Prakrit, Arabic, Fārsī and Sanskrit.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਅਜ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ, ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ, ਅਰਬੀ, ਫਾਰਸੀ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਏ ਪੁਲਿੰਗ ਨਾਂਵਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਵਾਂਗੇ।

Exploration (25-30 minutes)

- Provide the students with the three different lists of masculine Gurbānī nouns.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿੰਗ ਨਾਂਵ ਦੀ ਤਿੰਨ ਸੂਚੀਆਂ ਦੇ ਦਿਓ।
- Tell them to find out the contemporary Pañjābī nouns for the given Gurbānī nouns.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਲੇ ਪੁਲਿੰਗ ਨਾਂਵਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਰਚੱਲਤ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਂਵ ਲਭਣ ਲਈ ਕਹੋ।
- The students should raise their hands to give you their answer.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲਭਿਆ ਹੋਇਆ ਨਾਂਵ ਦਸਣ ਲਈ ਹੱਥ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- Appreciate those who can tell the correct nouns.
ਜਿਹੜੇ ਸਹੀ ਜੁਆਬ ਦੇਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੀ ਦਿਓ।
- The students should write the correct contemporary Pañjābī nouns in the space provided on the given lists.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਵਿਚ ਪਰਚੱਲਤ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਂਵ ਲਿਖ ਦੇਣਗੇ।
- At the end you can help them in completing the lists by giving all those suitable contemporary Pañjābī nouns which the students were unable to find.
ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਨਾਂਵ ਦਸ ਕੇ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਾ ਲਭ ਸਕੇ ਹੋਣ, ਸੂਚੀਆਂ ਵਿਚਲੀ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਪੂਰੀ ਕਰਵਾ ਦਿਓ।
- Now give them five minutes to read the new lists silently to themselves.
ਫਿਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ 5 ਮਿੰਟ ਸਾਰੇ ਨਾਂਵਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਬੋਲ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਦਿਓ।

Explanation/Extension (5-10 minutes)

- Explain to the students that as these nouns came from various languages in Gurbānī, so we find them different from contemporary Pañjābī.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਲੇ ਨਾਂਵ ਵਖ-ਵਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਰਚੱਲਤ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਲ ਘਟ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।
- If you have time left, let the students make sentences using the given Gurbānī nouns or you can choose to give this task as homework.
ਜੇ ਸਮਾਂ ਬਚ ਜਾਏ ਤਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਂਵ ਵਰਤ ਕੇ ਪਰਚੱਲਤ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਾਕ ਬਣਵਾਓ।

- You can also choose to find the Gurbāṇī *sabads* from which these listed nouns are taken (especially if you have access to the online Gurbāṇī search engines).
ਜੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈਟ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀ ਵਿਚਲੇ ਨਾਂਵਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਲਭਣ ਲਈ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ।

Evaluation (on-going)

- The students should be assessed on the basis of their participation in finding the contemporary Pañjābī nouns and their overall zest for learning.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪਰਖ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੋਏਗਾ:
  - ਵਾਕ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਪਰਚੱਲਤ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਂਵ ਲਭਣ ਵਿਚ।
  - ਸਿਖਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ।

Teacher Resources**Definition**

- A **noun** is a word used to name a person, animal, place, thing, and abstract idea. Examples; Ajit, Tom, California, watch, happiness etc.
ਜੇ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ, ਜਾਨਵਰ, ਥਾਂ, ਚੀਜ਼ ਜਾਂ ਖਿਆਲ ਬਾਰੇ ਦਸੇ, ਉਸਨੂੰ ਨਾਂਵ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਦਿਲਾਵਰ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਖੰਡਾ, ਖੁਸ਼ੀ...

List of Nouns to write on the board

ਸਥਾਨ	ਵਿਅਕਤੀ	ਚੀਜ਼	ਖਿਆਲ
ਪੈਰਿਸ	ਜਰਨੈਲ ਕੌਰ	ਕੰਘਾ	ਖੁਸ਼ੀ
ਵੋਸ਼ਿੰਗਟਨ	ਹਰੀ ਸਿੰਘ	ਮੇਜ਼	ਉਦਾਸੀ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	ਅਜੀਤ ਕੌਰ	ਰਜਾਈ	ਡਰ
ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ	ਹਰਲੀਨ ਕੌਰ	ਦਸਤਾਰ	ਨਫਰਤ
ਲਾਹੌਰ	ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ	ਚੁੰਨੀ	ਪਿਆਰ

List of nouns to write on chart

੧. ਸਾਹਿਬੁ	੮. ਪਾਤਿਸਾਹ	੧੫. ਬੇਣਿ
੨. ਕਰਤਾ	੯. ਅਲਾਹਿ	੧੬. ਹੀਰ
੩. ਵਾਹਿਗੁਰੂ	੧੦. ਹਦਰਬਿ	੧੭. ਗਿਰਿ
੪. ਜਗਤੁ	੧੧. ਖੁਦਾਇ	੧੮. ਦਧਿ
੫. ਪੀਰ	੧੨. ਤਾਮਿ	੧੯. ਭੂਪਤਿ
੬. ਧਰਤਿ	੧੩. ਸਸਿ	੨੦. ਰਵਿ
੭. ਪਾਤਾਲ	੧੪. ਹਸਤਿ	

Arabic and Fārsī Masculine Nouns from Gurbānī

ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੁਲਿੰਗ ਨਾਂਵ	ਪਰਚੱਲਤ ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਲਿੰਗ ਨਾਂਵ
ਅਲਾਹਿ	
ਹਦਰਬਿ	
ਖੁਦਾਇ	
ਤਾਮਿ	

Answers (ਜੁਆਬ)

- ਅਲਾਹ/ਰਬ/ਵਾਹਿਗੁਰੂ
- ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ/ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ
- ਖੁਦਾ/ਪਰਮਾਤਮਾ
- ਭੋਜਨ/ ਖਾਣਾ

Sanskrit Masculine Nouns from Gurbāṇī

ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੁਲਿੰਗ ਨਾਂਵ	ਪਰਚੱਲਤ ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਲਿੰਗ ਨਾਂਵ
ਉਦਧਿ	
ਸਸਿ	
ਹਸਤਿ	
ਹੀਰ	
ਗਿਰਿ	
ਦਧਿ	
ਭੂਪਤਿ	
ਨਰਹਰਿ	
ਰਵਿ	
ਸਾਰਥਿ	

Answers (ਜੁਆਬ)

੧. ਸਮੁੰਦਰ	੬. ਦਹੀਂ
੨. ਚੰਦ	੭. ਰਾਜਾ
੩. ਹਾਥੀ	੮. ਵਾਹਿਗੁਰੂ
੪. ਹੀਰਾ	੯. ਸੂਰਜ
੫. ਪਹਾੜ	੧੦. ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ

Prakrit and Pañjābī masculine nouns from Gurbāṇī

ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੁਲਿੰਗ ਨਾਂਵ	ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਲਿੰਗ ਨਾਂਵ
ਬੇਣਿ	
ਕਬਿ	
ਨਖਿਆਤਿ	
ਪੰਖਿ	
ਬਨਰਾਇ	

Answers (ਜੁਆਬ)

੧. ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਜੀ
੨. ਕਵੀ
੩. ਤਾਰਾ/ਗ੍ਰਹਿ
੪. ਪੰਛੀ
੫. ਜੰਗਲ ਦਾ ਰਾਜਾ

Grade: 7

Course: Boli (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 12

Unit: Gurbānī (ਗੁਰਬਾਣੀ) Grammar

Title: Noun II

Standards

Standard 6: Grammar - Types of Nouns

- Students identify and learn the differences between the types of nouns as they appear in Gurbānī.
  - Students will be able to recognize importance of the different noun types and how grammar and linguistics help us understand Gurbānī.

Objectives

1. Students learn about the feminine nouns of different languages as they appear in Gurbānī.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਗਈ ਵਖਰੀ-ਵਖਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਇਸਤਰੀ-ਲਿੰਗ ਨਾਂਵਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- Lesson 11 on Gurbānī Nouns.

Materials

- Pens/ pencils
- Notebooks
- Dry erase board
- Markers
- Lists of feminine Gurbānī nouns (provided in Teacher Resources)

Advanced Preparation

- Sufficient copies of lists of feminine Gurbānī nouns.

Engagement (5-10 minutes)

- Have a quick review of the last lesson:
ਪਿਛਲੇ ਪਾਠ ਦੁਹਰਾਉ:
  - A noun is a word used to name a person, animal, place, thing, and abstract idea.
ਜੋ ਅਖਰ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ, ਜਾਨਵਰ, ਸਥਾਨ, ਚੀਜ਼ ਜਾਂ ਖਿਆਲ ਬਾਰੇ ਦਸੇ, ਉਸਨੂੰ ਨਾਂਵ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
  - Many different languages are used in Gurbānī.
ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਈ ਵਖਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।
  - Many of the Gurbānī nouns are different from contemporary Pañjābī (ਪੰਜਾਬੀ) nouns.
ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕਈ ਨਾਂਵ ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ।
  - Gurbānī nouns have two genders masculine and feminine.
ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਂਵ ਇਸਤਰੀ-ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਪੁਲਿੰਗ ਦੋਵਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
  - Contemporary Pañjābī noun for ‘ਦਧਿ’ is ‘ਦਹੀ’.
‘ਦਧਿ’ ਦਾ ਪਰਚੱਲਤ ਨਾਂ ‘ਦਹੀ’ ਹੈ।
  - Contemporary Pañjābī noun for ‘ਸਸਿ’ is ‘ਚੰਦ’.
‘ਸਸਿ’ ਦਾ ਪਰਚੱਲਤ ਨਾਂ ‘ਚੰਦ’ ਹੈ।

- Ask the students to show you their homework (if you had chosen to give it in the last class).
ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਲਈ ਕੋਈ ਕੰਮ ਦਿਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕਹੋ।
- Now tell the students that you are going to work on feminine nouns which came from Pañjābī, Prākṛit (ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ), Arabic (ਅਰਬੀ), Fārsī (ਫਾਰਸੀ) and Sanskrit (ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ) languages.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਖ-ਵਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਇਸਤਰੀ-ਲਿੰਗ ਨਾਂਵਾਂ ਉੱਤੇ ਕਮ ਕਰਾਂਗੇ।

Exploration (35 minutes)

- Hand out the copies of list of feminine Gurbāṇī nouns from Arabic and Fārsī languages (provided in Teacher Resources).
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ-ਲਿੰਗ ਨਾਂਵਾਂ ਦੀ ਤਿਨੇ ਸੂਚੀਆਂ ਦੇ ਦਿਓ।
- The students should try to find the contemporary Pañjābī nouns for the nouns in list and write them in the provided space.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਲੇ ਇਸਤਰੀ-ਲਿੰਗ ਨਾਂਵਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਰਚੱਲਤ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਂਵ ਲਭਣ ਲਈ ਕਹੋ।
- You may help them by giving clues and writing the correct word on board in case of some difficult spellings.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋ ਅਤੇ ਔਖੇ ਅਖਰਾਂ ਨੂੰ ਬੋਰਡ ਉੱਤੇ ਲਿਖ ਦਿਓ।
- Once they are done with the first list, give the, the other two lists of feminine Gurbāṇī nouns, which are from Sanskrit, Pañjābī and Prākṛit languages.
ਇਕ ਸੂਚੀ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਦੂਜੀ ਸੂਚੀ ਦੇ ਦਿਓ।
- Tell them to find the contemporary Pañjābī nouns for the given Gurbāṇī nouns and write them in given spaces on the worksheets.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਂਵਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਪਰਚੱਲਤ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਂਵ ਲਿਖਣ ਨੂੰ ਕਹੋ।
- You can provide appropriate help to them in completing the lists.
ਸਾਰੇ ਜੁਆਬ ਮੁਕੱਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋ।
- Also work with the students to mark the given Gurbāṇī nouns, which are frequently used in contemporary Pañjābī.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਂਵਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੋ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਪਰਚੱਲਤ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵੀ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- Let them highlight the Gurbāṇī nouns they are familiar with out of the provided lists.
(They may be able to point out ਮਿਹਰਾਮਤਿ, ਮੁਹਬਤਿ, ਦਉਲਤਿ, ਅਰਦਾਸਿ, ਪਾਲਿ etc.)
ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਂਵਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਵਾਕਫ ਹੋਣ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਨ।

Explanation/Extension (5-10 minutes)

- Let the students make sentences in contemporary Pañjābī using the feminine Gurbāṇī nouns.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਂਵ ਵਰਤ ਕੇ ਪਰਚੱਲਤ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਾਕ ਬਣਵਾਓ।
- They are now supposed to say a sentence aloud while you write it on the board.
ਉਹ ਵਾਕ ਬੋਲਣਗੇ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਬੋਰਡ ਉੱਪਰ ਲਿਖਦੇ ਜਾਓਗੇ।
- This exercise should help in understanding and memorizing the Gurbāṇī nouns.
ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਂਵ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਯਾਦ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

Evaluation (on-going)

- The students should be assessed on the basis of:
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁਤਾਬਕ ਪਰਖਿਆ ਜਾਏਗਾ:

- Their participation in finding the contemporary Pañjābī nouns and in making the sentences.
ਵਾਕ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਪਰਚੱਲਤ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਂਵ ਲਭਣ ਮੁਤਾਬਕ।
- Their contribution in matching/marking the Gurbāṇī nouns with the contemporary Pañjābī nouns.
ਪਰਚੱਲਤ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਂਵਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਨ ਨਾਲ।

Teacher Resources**Arabic and Fārsī Feminine Nouns from Gurbānī**

ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸਤਰੀ-ਲਿੰਗ ਨਾਂਵ	ਪਰਚੱਲਤ ਪੰਜਾਬੀ ਇਸਤਰੀ-ਲਿੰਗ ਨਾਂਵ
ਇਲਤਿ	
ਸਰਾਇ	
ਹੁਜਤਿ	
ਹੈਰਤਿ	
ਖਸਲਤਿ	
ਖਿਜਮਤਿ	
ਦਉਲਤਿ	
ਮਸਲਤਿ	
ਮੁਹਬਤਿ	
ਮਿਹਰਾਮਤਿ	

Answers (ਜੁਆਬ)

੧. ਸ਼ਰਾਰਤ	੬. ਸੇਵਾ/ਖਾਤਰ
੨. ਸਰਾਂ	੭. ਧਨ/ਪੈਸਾ
੩. ਸ਼ਕ/ਦੁਬਿਧਾ	੮. ਸਲਾਹ
੪. ਹੈਰਾਨੀ	੯. ਪਿਆਰ
੫. ਆਦਤ	੧੦. ਮਿਹਰ

Sanskrit Feminine Nouns from Gurbānī

ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸਤਰੀ-ਲਿੰਗ ਨਾਂਵ	ਪਰਚੱਲਤ ਪੰਜਾਬੀ ਇਸਤਰੀ-ਲਿੰਗ ਨਾਂਵ
ਉਸਤਤਿ	
ਅਰਦਾਸਿ	
ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ	
ਕੀਟਿ	
ਕੰਠਿ	
ਕਾਮਣਿ	
ਗੋਸ਼ਟਿ	
ਜਨਨਿ	
ਧਰਣਿ	
ਪਾਲਿ	

Answers (ਜੁਆਬ)

੧. ਪਰਸ਼ੰਸਾ	੬. ਇਸਤਰੀ
੨. ਅਰਦਾਸ/ਬੇਨਤੀ	੭. ਸੰਵਾਦ/ਗਲਬਾਤ
੩. ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ	੮. ਮਾਂ/ਜਨਮ ਦਾਤੀ
੪. ਕੀੜਾ	੯. ਧਰਤੀ
੫. ਗਲਾ/ਗਰਦਨ	੧੦. ਕੰਧ

Pañjābī and Prākṛit Feminine Nouns from Gurbāṇī

ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸਤਰੀ-ਲਿੰਗ ਨਾਂਵ	ਪਰਚੱਲਤ ਪੰਜਾਬੀ ਇਸਤਰੀ-ਲਿੰਗ ਨਾਂਵ
ਆਗਿ	
ਸੰਚਨਿ	
ਸਿਵਾਣਿ	
ਸੰਬਤਿ	
ਸਰਪਨਿ	
ਹਾਟਿ	
ਕਿਰਤਿ	
ਗਾਗਰਿ	
ਘੁਮਨਘੇਰਿ	
ਤਾਤਿ	

Answers (ਜੁਆਬ)

੧. ਅਗ	੬. ਹੱਟੀ/ਦੁਕਾਨ
੨. ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ	੭. ਕੰਮ/ਮਿਹਨਤ
੩. ਪਛਾਣ	੮. ਘੜਾ/ਤੋੜਾ
੪. ਸਾਲ/ਸੰਮਤ	੯. ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰੀ
੫. ਸਪ	੧੦. ਨਿੰਦਾ

Grade: 7

Course: Boli (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 13

Unit: Sri Gur Panth Prakash (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

Title: Introduction to Sri Gur Panth Prakash

Standards

Standard 1:

- Students achieve fluent oral and silent reading, through the understanding of basic features of reading, including letter patterns and their translation into spoken language.
  - Students distinguish and interpret words with multiple meanings.
  - Students use sentence and word context to find the meaning of unfamiliar words.
  - Students read aloud fluently and accurately, and with appropriate intonation and expression.

Standard 2:

- Students comprehend grade-appropriate reading passages and summarize the materials.
  - Students identify events that advance the plot and determine how each event explains past or present action(s) or foreshadows future action(s).
  - Students clarify an understanding of texts by creating outlines, logical notes, summaries, or reports.
  - Students write summaries of reading passages, including main ideas and significant details in student's own words that reflect underlying meaning, not just superficial details.
  - Students identify and analyze recurring themes across works (e.g., the value of bravery, loyalty, and friendship; the effects of loneliness).
  - Students understand, explain, and describe the function and effect of figurative and metaphorical use of words in context.

Standard 3:

- Students demonstrate utilization of outside source materials.
  - Students utilize Ratan Singh Bhangū's (ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ) Sri Gur Panth Prakash.

Objectives

1. The students learn about the history and background of Ratan Singh Bhangū's Sri Gur Panth Prakash.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- Lessons 6 and 7 on *dohre* (ਦੋਹਰਾ) from *boli*.

Materials

- Dry erase board
- Markers
- Pens/pencils
- Notebooks/lined paper

Advanced Preparation

- The teacher should be familiar with the history and background of Ratan Singh Bhangū's Sri Gur Panth Prakash (refer to Teacher Resources).

Engagement (10-15 minutes)

- Let the students settle down and then start with some quick and short questions:
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸੁਆਲ ਪੁੱਛੋ:
  - Who is our last living Gurū (ਗੁਰੂ)?
ਦੇਹ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਸਨ?
  - To whom did he pass the Gurūship to?
ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਤਾ ਦਿੱਤੀ?
  - Which important command did he give to the Sikhs at Nander (ਨੰਦੇੜ) in 1708 while passing the Gurūship?
ਉਹਨਾਂ ਨੇ ੧੭੦੮ ਵਿਚ ਨੰਦੇੜ ਵਿਖੇ ਗੁਰਤਾ ਗੱਦੀ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਖਾਸ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ?
- By referring to their lessons on *dohre* and knowledge they have acquired so far, help the students to arrive at the correct answers.
ਦੋਹਰੇਆਂ ਵਾਲੇ ਪਾਠ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਹੀ ਜੁਆਬ ਲਭਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰੋ।
- These are the answers:
ਜੁਆਬ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੋਣਗੇ:
  - Gurū Gobind Singh Sāhib.
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ।
  - He passed Gurūship to Gurū Granth and Gurū Panth.
ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰਤਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ।
  - He ordered the Sikhs in 1708 at Nander (ਨੰਦੇੜ) to find Gurū's soul in Gurū Granth Sāhib and to have the vision of Gurū seek the presence of *Khālsā*, (ਖਾਲਸਾ) which is popularly called as 'ਆਤਮਾ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ, ਸ਼ਰੀਰ ਪੰਥ ਵਿਚ'.
ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ੧੭੦੮ ਨੂੰ ਨੰਦੇੜ ਵਿਚ 'ਆਤਮਾ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ, ਸ਼ਰੀਰ ਪੰਥ ਵਿਚ' ਦੀ ਸਿਖ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।
- Tell the students that you are going to learn about the history of Gurū Panth.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਅਜ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਾਂਗੇ।

Exploration (25-30 minutes)

- Explain to the students that throughout most of history Sikhs were engaged in guerilla warfare with invaders coming to South Asia.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉ ਵਿਚ ਹੀ ਲਗਾ।
- Because of this, they had hardly any time to write their history and take care of the articles of historical importance.
ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ।
- That's why we get very little information, especially written by the Sikhs themselves, about the *Khālsā* Panth and about the lifestyle that emerged thereafter. Among those very few writings, we have perhaps the most authenticated one named *Srī Gur Panth Prakāsh* written by Sardār Ratan Singh Bhaṅgū.
ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੁਝ ਲਿਖਤਾਂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਉਤਪਤੀ, ੧੮ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਘੱਲੂਘਾਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਹੈ ਸਰਦਾਰ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼।
- Tell the students to take notes while you explain about the history and background of *Srī Gur Panth Prakāsh*.
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਦੌਰਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਉਹ ਖਾਸ ਅਤੇ ਯਾਦ ਰਖਣਯੋਗ ਤਥਾ ਨੂੰ ਲਿਖਦੇ ਰਹਿਣ।
- You can also write important points on the board such as about the ancestors of the author, year of formal version of *Srī Gur Panth Prakāsh*, forms of verses been used in it etc.

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਲਿਖਾਰੀ, ਉਸਦੇ ਪੁਰਖੇ, ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਰਚਨਾ ਕਾਲ ਵਰਗੀ ਢੁਕਵੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਬੋਰਡ ਉੱਤੇ ਲਿਖ ਦਿਓ।

- Sri Gur Panth Prakāsh is one of the primary historical chronicles and seminal works about the origin and development of the Khālsā Panth--more specifically about Sikhi in the eighteenth century.
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਵੇਰਵੇ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਬਾਰੇ ਇਕ ਮੁਢਲਾ ਸ਼੍ਰੋਤ ਹੈ।
- It actually came out of the dialogue and discussion between a British officer, Captain Murry and the author Sardār Ratan Singh Bhaṅgū.
ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ, ਲਿਖਾਰੀ ਅਤੇ ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫਸਰ, ਕੈਪਟਨ ਮਰੀ ਦੇ ੧੮੦੯ ਤੋਂ ੧੮੪੧ ਤਕ ਦੇ ਆਪਸੀ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਰਾਹੀਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ।
- If we look into the reasons behind the above mentioned dialogue, we find that soon after the British captured Delhi in early 1800s, the city was seized by the Khālsā forces under the command of Sardār Baghel Singh.
ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਲਭਣਾ ਚਾਹੀਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ੧੮੦੦ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਨਵਾਂ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਖਾਲਸਾ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਲਾਲ ਕਿਲੇ ਤੇ ਖਾਲਸਾਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਝੁਲਾ ਦਿਤਾ ਸੀ।
- It was the emergence of the Khālsā for the British, the new occupants of the throne of Delhi, and it unnerved them.
ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਲਈ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਬੜੀ ਫਿਕਰ ਵਾਲੀ ਗਲ ਸੀ।
- But being astute strategists and a seasoned colonial power, they decided to understand the history of the Sikhs to prepare a suitable strategy to deal with their rising power.
ਅੰਗਰੇਜ਼ ਮੰਤ੍ਰੇ ਹੋਏ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦੀ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਰਣਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹਿਆ।
- General Sir David Ochterloney, the British agent at Delhi, approached his junior, Captain Murry stationed at Ludhiānā (ਲੁਧਿਆਣਾ), to get an accurate version of the Sikh history.
ਉਪਰੋਕਤ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਤਾਇਨਾਤ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਅਫਸਰ, ਕੈਪਟਨ ਮਰੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਾਈ ਗਈ।
- At this point of time, Captain Murry came into contact with Ratan Singh Bhaṅgū, an immediate and direct descendent of the two of the most illustrious eighteenth century Sikh warriors, Sardār Mahtāb Singh (ਸਰਦਾਰ ਮਹਤਾਬ ਸਿੰਘ) of Mīrām Kot (ਮੀਰਾਂਕੋਟ) and Sardār Shām Singh (ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ), head of the Krorṣinghīā Misl (ਕਰੋੜਸਿੰਘੀਆ ਮਿਸਲ).
ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਅਫਸਰ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਸਰਦਾਰ ਮਹਤਾਬ ਸਿੰਘ ਮੀਰਾਂਕੋਟੀਏ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਕਰੋੜਸਿੰਘੀਏ ਦੇ ਦੋਹਰੇ ਸਰਦਾਰ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਨਾਲ ਹੋ ਗਈ।
- This great epic of the Khālsā Panth had been written from the recorded statements and narration between the author and captain Murry from 1809 to 1841.
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਅਤੇ ਕੈਪਟਨ ਮਰੀ ਦੇ ੧੮੦੯ ਤੋਂ ੧੮੪੧ ਤਕ ਦੇ ਆਪਸੀ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ।
- Later on, the author compiled these statements into a single volume, and its final version came out in verse form in 1898 at Amritsar (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ).
ਲੇਖਕ ਨੇ ੧੮੯੮ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਖਰੜਿਆਂ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਨਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਖਿਆ।
- This great epic, written in vernacular/old Pañjābī (ਪੰਜਾਬੀ) verse is mostly in the form of couplets, quatrains and octaves.
ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਆਮ ਬੋਲ-ਚਾਲ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਤ ਕੇ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਲਿਖਣ-ਸ਼ੈਲੀ ਇਕ-ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਦੋਹਰੇ, ਚੌਪਈ ਅਤੇ ਛੰਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਿਖਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

- Srī Gur Panth Prakāsh recorded the major landmark events such as the martyrdom of Gurū Teghbahādar Sāhib (ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ), development of the Khālsā Panth at Anandpur Sāhib (ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ) in 1699 and the two genocides.
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚਲੀਆਂ ਅਹਿਮ ਘਟਨਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ, ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਜਣਾ ਆਦਿ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸੂਚਨੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਹੀ ਸਿਖਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹਾਦਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਹੈ।
- It also presents the marvelous history of Sikh warriors and martyrs such as Bandā Singh Bahādar (ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ), Bhāi Manī Singh (ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ), Bhāi Tārū Singh (ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ) and Sardār Mahtāb Singh who sacrificed their lives to uphold the glorious traditions of their faith, while fighting against the Mughal oppression and persecution.
ਇਸ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ, ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ, ਸਰਦਾਰ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਗਾਥਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪਰਪਕ ਰਹਿ ਕੇ ਮੁਗਲ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ।
- Ratan Singh Bhaṅgū's Srī Gur Panth Prakāsh provides an interesting insight to the glorious history of the Sikhs, particularly the hundred year period from 1675 to 1775.
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੌ ਸਾਲ ਦੇ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ (੧੭੭੫-੧੮੭੫) ਉੱਪਰ ਇਕ ਨਿਰਪੱਖ ਝਾਤ ਮਾਰਦਾ ਹੈ।

Explanation/Extension (10-15 minutes)

- Explain to the students that later on, another author named Giānī Giān Singh also wrote the history and development of the Khālsā Panth and published it under the title Panth Prakāsh.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਕੁਝ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਵੀ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਂ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੀ ਰੱਖਿਆ।
- But Ratan Singh Bhaṅgū was the first Sikh author to pen the other great historical events along with the origin and development of the Khālsā Panth.
ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਇਕ ਸਿਖ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਿਆ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਅਤੇ ਪਰਮਾਣਿਤ ਸਰੋਤ ਹੈ।
- According to Bhāi Vīr Singh (ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ), Ratan Singh Bhaṅgū's Srī Gur Panth Prakāsh is the source of all other works which have been published and printed in any form on Sikh history so far.
ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਮੁਤਾਬਕ ਸਰਦਾਰ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੀ ਹੁਣ ਤਕ ਛਪ ਰਹੇ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹੈ।
- Sardār Karam Singh (ਸਰਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ) a famous Sikh historian also has similar opinion about Ratan Singh Bhaṅgū's Srī Gur Panth Prakāsh and he also says that no Sikh should be deprived of reading it.
ਸਰਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ ਦਾ ਵੀ ਇਸ ਗੁੰਝ ਬਾਰੇ ਏਹੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿਖ ਇਸ ਦੇ ਪਾਠਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹਿਦਾ ਹੈ।
- Answer the students' questions regarding the Srī Gur Panth Prakāsh.
ਜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸੁਆਲ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੁਆਬ ਦਿਓ।

Evaluation (on-going)

- The evaluation is on-going. In the next class the students should be assessed on their knowledge acquired during this session.

Teacher Resources

- ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਕ੍ਰਿਤ ਸ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ, ਸੰਪਾਦਕ ਡਾ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ISBN 81-7205-3215.

Grade: 7

Course: Boli (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 14

Unit: Srī Gur Panth Prakāsh (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

Title: Reading of Srī Gur Panth Prakāsh

Standards

Standard 1:

- Students achieve fluent oral and silent reading, through the understanding of basic features of reading, including letter patterns and their translation into spoken language.
  - Students distinguish and interpret words with multiple meanings.
  - Students use sentence and word context to find the meaning of unfamiliar words.
  - Students read aloud fluently and accurately, and with appropriate intonation and expression.

Standard 2:

- Students comprehend grade-appropriate reading passages and summarize the materials.
  - Students identify events that advance the plot and determine how each event explains past or present action(s) or foreshadows future action(s).
  - Students clarify an understanding of texts by creating outlines, logical notes, summaries, or reports.
  - Students write summaries of reading passages, including main ideas and significant details in student's own words that reflect underlying meaning, not just superficial details.
  - Students identify and analyze recurring themes across works (e.g., the value of bravery, loyalty, and friendship; the effects of loneliness).
  - Students understand, explain, and describe the function and effect of figurative and metaphorical use of words in context.

Standard 3:

- Students demonstrate utilization of outside source materials.
  - Students utilize Ratan Singh Bhaṅgū's (ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ) Srī Gur Panth Prakāsh.

Objectives

1. The students read and give written overview of selected portions from Ratan Singh Bhaṅgū's Srī Gur Panth Prakāsh.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਅਧਿਆਏ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਾਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- Lesson thirteen on the Introduction of Srī Gur Panth Prakāsh.

Materials

- Copies of selected portions of Srī Gur Panth Prakāsh
- Pens/pencils
- Dry erase board
- Markers
- Lined paper/notebook

Advanced Preparation

- The teacher should be able to read and interpret the verses from Ratan Singh Bhaṅgū's Srī Gur Panth Prakāsh (refer to Teacher Resources).

- The teacher should make sufficient copies of chapter one (page 1-4), chapter 40-41(combined) (page 95-96), chapter 82.1 (page 196-197) and chapter 155 (page 402-403) from *Srī Gur Panth Prakāsh*. (Use the version given in the Teacher Resources as it includes helpful foot and end notes.)

Engagement (5-10 minutes)

- Have a quick review of the last lesson:
ਪਿਛਲੇ ਪਾਠ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਦੁਹਰਾਉ:
  - Ratan Singh Bhaṅgū is the writer of first Sikh historical work called *Srī Gur Panth Prakāsh*.
ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਸਰੋਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਹਨ।
  - He was an immediate and direct descendent of the two of the most illustrious 18 century Sikh warriors, Sardār Mahtab Singh (ਸਰਦਾਰ ਮਹਤਾਬ ਸਿੰਘ) of Mīramkot (ਮੀਰਾਂਕੋਟ) and Sardār Shām Singh (ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ), head of the Krorṣinghīā Misl (ਕਰੋੜਸਿੰਘੀਆ ਮਿਸਲ).
ਉਹ ਸਰਦਾਰ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਮੀਰਾਂਕੋਟੀਏ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਕਰੋੜਸਿੰਘੀਏ ਦੇ ਦੋਹਰੇ ਸੀ।
  - Srī Gur Panth Prakāsh* highlights the history of hundred years period from 1675 to 1775.
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੌ ਸਾਲ ਦੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ (੧੬੭੫-੧੭੭੫) ਉੱਪਰ ਨਿਰਪੱਖ ਝਾਤ ਮਾਰਦਾ ਹੈ।
  - Srī Gur Panth Prakāsh* came into writing as a result of the dialogue and discussions between Captain Murry and Sardār Ratan Singh Bhaṅgū.
ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ, ਲਿਖਾਰੀ ਅਤੇ ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫਸਰ, ਕੈਪਟਨ ਮਰੀ ਦੇ ਆਪਸੀ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਰਾਹੀਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ।
  - This great epic, written in vernacular Pañjābī (ਪੰਜਾਬੀ) verse is mostly in the form of couplets, quatrains and octaves.
ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਆਮ ਬੋਲ-ਚਾਲ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਤ ਕੇ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਦੋਹਰੇ, ਚੌਪਈ ਅਤੇ ਛੰਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ।
  - It recorded the development of the Khālāsā Panth at Anandpur Sāhib (ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ) in 1699 along with the other important historical events.
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚਲੀਆਂ ਅਹਿਮ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਜਨਾ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।
- Now tell the students that you are going to read and interpret four different chapters from *Srī Gur Panth Prakāsh*.
ਹੁਣ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਅਜ ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਚਾਰ ਚੋਣਵੇਂ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਾਂਗੇ।

Exploration (40-45 minutes)

- Divide the students in to four groups.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਬਰਾਬਰ ਟੋਲੇਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿਓ।
- Provide each group with the copies of three chapters (chapter 1, 40-41 and 82.1).
ਹਰ ਇਕ ਟੋਲੀ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਚੋਣਵੇਂ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਦੇ ਦਿਓ। (ਪਾਠ ੧, ੪੦-੪੧ ਅਤੇ ੮੨.੧)
- Explain to them that there would be a brief five minute discussion after the completion of every chapter.
ਹਰ ਪਾਠ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ੫ ਮਿੰਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਹੋਏਗਾ।
- Give them 10-15 minutes to do silent reading for each chapter.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਹੋ ਅਤੇ ੧੦-੧੫ ਮਿੰਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹਰ ਪਾਠ ਲਈ ਦਿਓ।
- If they need any help from you while reading, they can raise their hand.
ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਮੇਂ ਜੇ ਕੋਈ ਮਦਦ ਚਾਹੀਦੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੁਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

- Otherwise you go to each group and guide them with their pronunciation of the verses and understanding of the foot and endnotes.
ਤੁਸੀਂ ਵਾਰੀ ਸਿਰ ਹਰ ਟੋਲੀ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਆਦਿ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੋ ਅਤੇ ਟਿਪਣੀਆਂ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋ।
- Once they finish reading, tell them to discuss the verses they have read among their group and ask you the questions if they have any.
ਜਦੋਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਕਾਵਿਕ ਪਾਠ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਟੋਲੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਸੁਆਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਜਾਏ।
- In the meantime write the difficult words with their meanings on the board.
ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਤੁਸੀਂ ਬੋਰਡ ਉੱਪਰ ਔਖੇ ਅਖਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਲਿਖ ਦਿਓ।
- Ask them to discuss the story/event being recounted in each chapter through their reading and discussion.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਠ ਵਿਚਲੀ ਘਟਨਾ/ਗਾਥਾ ਦਾ ਸਾਰ ਦਸਣਾ ਹੈ।
- Similarly, repeat the process of silent reading and brief discussion for the selected three chapters of Srī Gur Panth Prakāsh.
ਇਸੇ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਦੁਹਰਾਉ।

Explanation/Extension (5 minutes)

- Now give copies of the fourth chapter (selected) to the students (chapter 155).
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਚੌਥੇ ਪਾਠ ਦੀ ਨਕਲ ਦੇ ਦਿਓ। (ਪਾਠ ੧੫੫)
- Tell them that reading and understanding this chapter is their homework.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਮਝਣਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ।
- Also tell the students that they should compose an informative letter (in the next class) on the basis of their reading from Srī Gur Panth Prakāsh.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦਸੋ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਅਗਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਇਕ ਪੱਤਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨਗੇ।

Evaluation (on-going)

- The students should be assessed according to their interpretations of the selected chapters from Srī Gur Panth Prakāsh.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪਰਖ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੋਵੇਗੀ।
- They should also be assessed on the basis of their participation and enthusiasm for learning during the class.
ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਖਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਉਪਰਾਲੇ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖੋ।

Teacher Resources

- ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਕ੍ਰਿਤ ਸ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ, ਸੰਪਾਦਕ ਡਾ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ISBN 81-7205-3215.

Meanings of select words (ਚੋਣਵੇਂ ਅਖਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ)

Word	Transcription	Pañjābī Meaning	English Meaning
ਉਤਪਤੀ	utpatī	ਸਿਰਜਣਾ/ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ	creation, genesis, birth, origin
ਚਾਕਰ	cākar	ਮੁਲਾਜ਼ਮ/ਨੌਕਰ	employee
ਸ਼ੋਕ	shok	ਅਫਸੋਸ/ਦੁਖ	sadness
ਸੂਰੇ	sūre	ਬਹਾਦਰ, ਸੂਰਮੇ	brave
ਕਾਰ	kār	ਕੰਮ	job/task
ਦੰਗੇ	daṅge	ਜੰਗਾਂ/ਲੜਾਈਆਂ	battles/wars
ਖੋਵੈ	khovai	ਗੁਆਉਣਾ/ਖਤਮ ਕਰਨਾ	bring to an end
ਸੁਧ	sudh	ਸਚ/ਖਰਾ	true/pure
ਭਾਂਤ	bhāmt	ਕਿਸਮਾਂ/ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ	kinds/types

Grade: 7

Course: Boli (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 15

Unit: Srī Gur Panth Prakāsh (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

Title: Informative Letter Writing

Standards

Standard 2:

- Students comprehend grade-appropriate reading passages and summarize the materials.
  - Students identify events that advance the plot and determine how each event explains past or present action(s) or foreshadows future action(s).
  - Students clarify an understanding of texts by creating outlines, logical notes, summaries, or reports.
  - Students write summaries of reading passages, including main ideas and significant details in student's own words that reflect underlying meaning, not just superficial details.
  - Students identify and analyze recurring themes across works (e.g., the value of bravery, loyalty, and friendship; the effects of loneliness).
  - Students understand, explain, and describe the function and effect of figurative and metaphorical use of words in context.

Standard 3:

- Students demonstrate utilization of outside source materials.
  - Students utilize Ratan Singh Bhaṅgū's Srī Gur Panth Prakāsh.

Standard 4:

- Students write clear and coherent compositions in appropriate formats.
  - Students can create multi-paragraph compositions, including a developed topic sentence, and simple supporting facts and details. Paragraphs should include transitional expression that link one paragraph to another in a clean line of thought. Summary should be found in the conclusion.
  - Students write compositions in appropriate formats, including newspaper articles.
  - Students describe the setting, characters, objects, and events using adjectives and appropriate vocabulary.
  - Students create an organizational structure that balances all aspects of the composition and uses effective transitions between sentences to unify important ideas.
  - Students use strategies of note taking, outlining, and summarizing to impose structure on composition drafts.
  - Students give credit for both quoted and paraphrased information in a bibliography by using a consistent and sanctioned format and methodology for citations.

Objectives

1. The students compose an informative letter about the Sikh faith based on their reading of Srī Gur Panth Prakāsh.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਹਿਤ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- Lesson 13 and 14 on Srī Gur Panth Prakāsh.

Materials

- Pens/pencils
- Lined paper/notebooks
- Dry erase board
- Markers
- Letter format (provided in Teacher Resources)

Advanced Preparation

- The teacher should be familiar with the writing of letters.
- Sufficient copies of the Letter Format examples (see Teacher Resources).

Engagement (10-15 minutes)

- Ask the students if they read the chapter from *Sri Gur Panth Prakāsh*, which was their homework.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛੋ ਕਿ “ਕੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ?”
- Appreciate those who did the homework and tell others to go through that chapter quickly.
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੀ ਦਿਓ ਅਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਹੋ।
- In the meantime ask the students to tell you in brief about chapter one of *Sri Gur Panth Prakāsh*. Help them to conclude that this chapter is a direct dialogue between Captain Murry and Sardār Ratan Singh Bhangū.
ਫਿਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪਾਠ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਅਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਅਫਸਰ ਕੈਪਟਨ ਮਰੀ ਵਿਚਕਾਰ ਸਿਧੀ ਗਲ-ਬਾਤ ਹੈ।
- Now ask them to imagine themselves in the position of Sardār Ratan Singh Bhangū's and write a letter to Captain Murry to make him familiar with the great traditions of Sikhī.
ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਮਨ ਕੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਅਫਸਰ ਕੈਪਟਨ ਮਰੀ ਨੂੰ ਇਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖੋ ਅਤੇ ਸਿਖੀ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਅਤੇ ਉਚੀਆਂ-ਸੁਚੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਬਾਰੇ ਦਸੋ।
- The basis of their letter should be the selected reading of *Sri Gur Granth Prakāsh* from the last class.
ਇਸ ਪੱਤਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਪਾਠ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੋਵੇਗੀ।

Exploration (30-35 minutes)

- Give the copies of the format of letter to the students so that they can use it as an example.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੱਤਰ-ਬਣਤਰ ਦੀ ਇਕ ਨਕਲ ਦੇ ਦਿਓ।
- Explain to the students that a letter consists of the following main parts:
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ ਕਿ ਪੱਤਰ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਭਾਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ:
  - The Heading (address of the sender).
ਅਰੰਭ (ਭੇਜਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਪਤਾ)।
  - The Greeting (means Hello, a comma follows it).
ਸੰਬੋਧਨੀ ਪਦ (ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਨ/ਮਤੀ ਜੀ, ਮਾਨਯੋਗ, ਪਿਆਰੇ/ਪਿਆਰੀ)।
  - The Body (main text, each paragraph should be indented).
ਪੱਤਰ ਦਾ ਢਾਂਚਾ।
  - The Closing.
ਅੰਤ।
  - The Signature (to tell who wrote the letter).
ਦਸਤਖਤ/ਨਾਂ। (ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਂ)
- The address of the receiver is meant to be written on the envelope of the letter.
ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖਣਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਸਿਰਨਾਂਵਾਂ ਲਿਫਾਫੇ ਉੱਪਰ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

- You may write those parts on the board for students' reference.
ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਿਧੀ ਬੋਰਡ ਤੇ ਲਿਖ ਦਿਓ।
- Provide them with lined paper and pens or pencils.
ਹੁਣ ਸਭ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਅਤੇ ਪੈਨ ਮੁਹਈਆ ਕਰਾਓ।
- Tell them to start writing the letter.
ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਪੱਤਰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਹੋ।
- They can keep the copies of the selected chapters from Srī Gur Pranth Prakāsh in front of them for reference.
ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਪਾਠ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਆਂ ਸੰਕੇਤ ਲਈ ਅਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- Also tell the students to use the information in the foot and endnotes while writing.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਉਹ ਪਦ-ਟਿਪਣੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਮਦਦ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- Make rounds of the class and help them when needed.
ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਕ ਮਦਦ ਕਰੋ।
- After completion the students should give their letters to you.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣਗੇ।
- You will return the letters later after grading them for assessment purposes.
ਜਾਇਜ਼ੇ ਲਈ ਪੱਤਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮੋੜ ਦਿਓ।

Explanation/Extension (5-10 minutes)

- Ask the students how confident they feel about explaining the principles of their faith to a non-practitioner.
ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਅਨਜਾਣ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸਿਖੀ ਬਾਰੇ ਦਸਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਦਸ ਸਕਣਗੇ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ।
- Let them come up with some real life situations where they had to explain Sikhi to someone.
ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕਮ ਕਿਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦਸੋ।
- Encourage them to read more from Srī Gur Pranth Prakāsh whenever they get a chance.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਵੀ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰੋ।

Evaluation (on-going)

- The students should be assessed on the basis of the written letter.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ।
- While evaluating the students' letters, format and the accuracy of the contents should be considered.
ਪਰਖ, ਪੱਤਰ ਦੀ ਸਹੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਹੋਵੇਗੀ।

Teacher Resources**Format of the letter (ਪੱਤਰ-ਬਣਾਵਟ)**

(ਅਰੰਭ)

ਪੱਤਰ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸਿਰਨਾਂਵਾਂ/ਪਤਾ

ਮਿਤੀ/ਤਰੀਕ

(ਸੰਬੋਧਨੀ ਪਦ) ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ/ ਸ਼੍ਰੀ ਮਤੀ ਜੀ,

(ਕਿਉਂ ਕਿ ਪੱਤਰ ਕਿਸੇ ਨਿਜੀ ਮਿਤਰ ਜਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਇਸ ਲਈ ਪਿਆਰਾ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਣਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ।)

(ਪੱਤਰ ਦਾ ਢਾਂਚਾ)

ਪੈਰਾ ੧

(ਇੱਥੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ।)

ਪੈਰਾ ੨

(ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗੀ)

ਪੈਰਾ ੩

(ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗੀ)

(ਅੰਤ)

(ਦਸਤਖਤ)

Grade: 7

Course: Boli (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 16

Unit: Oral Presentation

Title: Reading of article

Standards

Standard 1:

- Students achieve fluent oral and silent reading, through the understanding of basic features of reading, including letter patterns and their translation into spoken language.
  - Students distinguish and interpret words with multiple meanings.
  - Students use sentence and word context to find the meaning of unfamiliar words.
  - Students read aloud fluently and accurately, and with appropriate intonation and expression.

Standard 2:

- Students comprehend grade-appropriate reading passages and summarize the materials.
  - Students identify events that advance the plot and determine how each event explains past or present action(s) or foreshadows future action(s).
  - Students clarify an understanding of texts by creating outlines, logical notes, summaries, or reports.
  - Students write summaries of reading passages, including main ideas and significant details in student's own words that reflect underlying meaning, not just superficial details.
  - Students identify and analyze recurring themes across works (e.g., the value of bravery, loyalty, and friendship; the effects of loneliness).
  - Students understand, explain, and describe the function and effect of figurative and metaphorical use of words in context.

Standard 10:

- Students deliver focused recitations and oral presentations.
  - Students speak in a manner that guides the listener to understand important ideas by using proper phrasing, pitch, and modulation.
  - Students deliver oral summaries of articles and books.
  - Students clarify and enhance oral presentations through the use of appropriate props (e.g., objects, pictures, charts).
  - Students read prose and poetry aloud with fluency, rhythm, and pace, using appropriate intonation and vocal patterns to emphasize important passages of the text.
  - Students recite brief poems (i.e., five to six stanzas), soliloquies, or dramatic dialogues, using clear diction, tempo, volume, and phrasing.

Objectives

1. The students read different articles and take notes to prepare for oral presentation.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਖ-ਵਖ ਲਿਖਤਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਜੁਬਾਨੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਤਥ ਕਠੇ ਕਰਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- None.

Materials

- Copies of the articles (given in Teacher Resources)
- Pens/pencils

- Lined paper
- Highlighters

Advanced Preparation

- The teacher should read the provided articles him/herself to prepare for guiding the students through their reading.
- The teacher should make sufficient copies of the articles (see Teacher Resources).

Engagement (15-20 minutes)

- Ask the students if they can name a historical *Gurduārā* (ਗੁਰਦੁਆਰਾ) which has the word *bāg* (ਬਾਗ) as part of its name.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਹੋ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਾਗ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।
- Although slight, but there is a chance that they can name either Gurduārā Bāg Shahīdārī, Anandapur Sāhib (ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਗ ਸ਼ਹੀਦਾਂ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ) or Gurduārā Gurū Kā Bāg (ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ).
ਬੇਸ਼ਕ ਬੇੜੀ, ਪਰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਗ ਸ਼ਹੀਦਾਂ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਨਾਂ ਦਸ ਸਕਣਗੇ।
- Otherwise you tell them the names of these *Gurduārās* and also talk to them about the *bāg* planted around Gurū Harirāi Sāhib's (ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ) residence at Kīratapur Sāhib (ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ).
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦਸੋ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੇ ਚੁਫੇਰੇ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਬਾਗ ਲਗਿਆ ਸੀ।
- This orchard (*bāg* - ਬਾਗ) had very rare herbs, fruits and medicinal plants in it.
ਇਸ ਬਾਗ ਵਿਚ ਬੜੀ ਦੁਰਲਭ ਕਿਸਮ ਦੀ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਅਤੇ ਫਲ ਆਦਿ ਲਗੇ ਸਨ।
- That residence of Gurū Harirāi Sāhib is now known as Gurduārā Gurū ke Mahil (ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਿਲ) and it still has a smaller but beautiful orchard around it.
ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਹ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਸਥਾਨ ਅਜ ਕਲ੍ਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਿਲ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਦੁਆਲੇ ਹੁਣ ਵੀ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬਾਗ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।
- There were many such orchards and gardens around most of the historical Gurduārās, which have vanished due to lack of care and preservation.
ਬਹੁਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਅਜਿਹੇ ਬਾਗ ਮੌਜੂਦ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਭਾਲ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ।
- Explain to the students that there is mention of greenery, environment etc. in lots of shabads in Gurbānī (see Teacher Resources).
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਥਾਂਵਾਂ ਤੇ ਫਲਾਂ, ਫੁੱਲਾਂ, ਹਰਿਆਵਲ ਆਦਿ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
- Also ask them for ideas to contribute towards a cleaner and greener environment.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸਾਫ-ਸੁਥਰਾ ਅਤੇ ਹਰਿਆਵਲ ਬਣਾਉਣ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਲਓ।
- Now tell them that they are going to read a few articles on different topics related to the environment.
ਹੁਣ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਅਜ ਅਸੀਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁਝ ਲਿਖਤਾਂ ਪੜ੍ਹਾਂਗੇ।

Exploration (40 minutes)

- Hand out the copies of the first article 'ਪਰਿਆਵਰਣ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਮਾਰੂ ਪ੍ਰਭਾਵ' to the students.
'ਪਰਿਆਵਰਣ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਮਾਰੂ ਪ੍ਰਭਾਵ' ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲੀ ਲਿਖਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ।

- Tell them to read silently while taking notes.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ।
- As students read, provide them with any help they need.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਮੇਂ, ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਕ ਮਦਦ ਕਰੋ।
- They can either highlight or underline the important facts.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਰੂਰੀ ਤਥਾਂ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਲਗਾ ਲੈਣ।
- Let them ask any related questions after finishing the reading of the first article.
ਪੜ੍ਹਨਾ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਿਖਤ ਸੰਬੰਧੀ ਸੁਆਲ ਪੁਛਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਓ।
- Now provide the students with the copies of the second article ‘ਵਧ ਰਿਹਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਧਰਤੀ ਲਈ ਖਤਰਾ, ਅਵੇਸਲਾਪਣ ਭਵਿਖ ‘ਚ ਵਧੇਰੇ ਘਾਤਕ ਹੋਏਗਾ’।
ਉਪਰੰਤ ਦੂਜੀ ਲਿਖਤ ‘ਵਧ ਰਿਹਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਧਰਤੀ ਲਈ ਖਤਰਾ, ਅਵੇਸਲਾਪਣ ਭਵਿਖ ‘ਚ ਵਧੇਰੇ ਘਾਤਕ ਹੋਏਗਾ’ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿਓ।
- They should read it silently and highlight or underline the important information.
ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਬੋਲ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨਗੇ ਅਤੇ ਜਰੂਰੀ ਤਥਾਂ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਲਗਾ ਲੈਣਗੇ।
- The students can ask you for help if they have any problems with vocabulary or understanding of the text.
ਕੁਝ ਨਾ ਸਮਝ ਆਉਣ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤੁਹਾਡੀ ਮਦਦ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- If there is a common question from many of the students, you can write it on the board.
ਬਹੁਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਬੋਰਡ ਤੇ ਲਿਖ ਕੇ ਸਮਝਾ ਦਿਓ।

Explanation/Extension (5 minutes)

- Give the copies of the third article with the title ‘ਤਾਪਮਾਨ ਵਧਿਆ ਤਾਂ ਵਧਣਗੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ’ to the students.
ਹੁਣ ਤੀਜੀ ਲਿਖਤ ‘ਤਾਪਮਾਨ ਵਧਿਆ ਤਾਂ ਵਧਣਗੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ’ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿਓ।
- Their homework is to read and take notes from this article.
ਇਸ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਜਰੂਰੀ ਤਥਾ ਇਕਤਰ ਕਰਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ।
- Also tell the students to collect the supporting pictures, charts, maps, graphs etc. for all of these three articles and bring their collection to the next class.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਲਿਖਤਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਤਸਵੀਰਾਂ, ਨਕਸ਼ੇ, ਚਿੱਤਰ ਆਦਿ ਇਕਤਰ ਕਰਕੇ ਅਗਲੀ ਵਾਰੀ ਨਾਲ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਹੋ।
- Their homework includes research on current environment related issues.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਭਖਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਤੇ ਖੋਜ ਵੀ ਕਰਨਗੇ।
- The students can use newspapers magazines, internet etc. for their research but they need to translate everything into Panjābī (ਪੰਜਾਬੀ).
ਉਹ ਖੋਜ ਲਈ ਅਖਬਾਰ, ਰਸਾਲੇ, ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਦਿ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਸਾਰੀ ਸਮਗਰੀ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਤਰਜਮਾ ਕਰ ਲੈਣ।

Evaluation (on-going)

- The students should be evaluated on the basis of their oral presentation during the next sessions.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪਰਖ ਅਗਲੇ ਪਾਠ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ।

Teacher Resources

ਹਰਿਆਵਲ/ਵਾਤਾਵਰਣ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਗੁਰਬਾਣੀ-ਫੁਰਮਾਣ:

- ਪਵਣੁ ਗੁਰੂ ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਧਰਤਿ ਮਹਤੁ ॥ (ਪੰਨਾ ੮)
- ਮੋਰੀ ਰੁਣ ਝੁਣ ਲਾਇਆ ਭੈਣੇ ਸਾਵਣੁ ਆਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ ੫੫੭)
- ਮਾਹਾ ਰੁਤੀ ਮਹਿ ਸਦ ਬਸੰਤੁ ॥ ਜਿਤੁ ਹਰਿਆ ਸਭੁ ਜੀਅ ਜੰਤੁ ॥ (ਪੰਨਾ ੧੧੭੨)
- ਸਘਨ ਬਾਸੁ ਕੂਲੇ ॥ ਇਕਿ ਰਹੇ ਸੂਕਿ ਕਠੂਲੇ ॥ ਬਸੰਤ ਰੁਤਿ ਆਈ ॥ ਪਰਫੂਲਤਾ ਰਹੇ ॥ (ਪੰਨਾ ੧੧੮੫)
- ਮਉਲੀ ਧਰਤੀ ਮਉਲਿਆ ਅਕਾਸੁ ॥ (ਪੰਨਾ ੧੧੯੩)

Ecology and Gurū Nānak's House

Gurū Nānak Sāhib's Bāṇī beautifully defines the principles of ecology, not in an abstract manner, but in a functional one. He neither propagates worshipping of Nature, nor its exploitation because both these modes were damaging. Gurū Sāhib dwells upon the dynamic ecological cycles in nature. More importantly, he elaborated on the principles of spiritual ecology. That established the excellent contribution to the holistic nature of ecology, rather than the previously merely physical and cultural aspects that drew humankind's attention.

All the principles are the outcome of Gurū's broad-based and multidimensional vision as opposed to a compartmentalized one. This vision facilitates harmony between Human and Nature, through the realization of the 'Truth' in everything. Gurū Nānak Sāhib has explicitly described all the co-existence phenomena as an interwoven fabric, which is self explanatory, holistic and evolutionary in nature.

Since Gurū Nānak Sāhib's way is a holistic approach to life, it is important to understand our relation with the environment for a proper balance in life. Thus, in this context the concern of the modern scientists is partial as they are worried about merely pollution of physical ecology where as Gurū Nānak Sāhib is conscious of cultural and spiritual ecological crises as well.

Ecology or ecosystems are the result of chronological action, reaction, interaction and co-action of phenomena on a chronological plane. The existence and practice of the inhabitants of our planet is on the principles of collective living (Sangat) apart from spiritual aspect even from social and cultural point of view. The planning for the development and protection of mankind is through ending the exploitation of any element of the earth by the other. Gurū Nānak Sāhib tries to orient society to generate a positive, meaningful and harmonious interaction between Man, Nature and Vahgurū.

Prior to Gurū Nānak religions were of two types from this point of view. The ones who worshipped nature, and the others that gave mankind a dominion over the earth and a right to subdue its resources. Gurū Nānak Sāhib advocated none. He inspired to dwell upon the dynamic ecological balance in nature, to utilize it to realize the true motive of life and live in harmony with it.

This relation is not to be mistaken as a strategy of give and take, but an attainment of mutual harmony to realize their higher self, and become one with it. This is why, in Sikh history, we see the Gurūs setting up new cities in the lap of nature, relating spiritual living with the very existence of the physical plane. At the base of it lies the basic principle of Truthful living, which in its entirety means a life of contentment and reflective contemplation that would as its obvious outcome reduce exploitation of the natural resources, that would otherwise be needed to gratify the taste ridden mind and body. Thus Gurū Sāhib relates the pollution of mind with the pollution of conduct, which ultimately results in the pollution of society and the environment.

In conclusion, living a balanced and holistic life in the context of Gurū Nānak Sāhib's House of spiritual existence, means dwelling on the basic qualities of piety, contentment, humility, with a service oriented non exploitative outlook, that nurtures everything around it in a principle centered manner. Whether it is serving fellow beings or Nature. In this context, being informed and taking proactive steps to curb pollution and environmental degradation, through all the possible means of plantation, conservation and not exploitation are a natural extension of the Sikh way as exemplified in the Gurū-Prophet history.

Adapted from: Gurbacan Singh Bacan. Gurū Nānak and Ecology. Gurū Nānak Dev University, Ammritsar.

ਪਰਿਆਵਰਣ ਪਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਮਾਰੂ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਸਾਡੇ ਸੂਰਜ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਹੀ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਗ੍ਰਹਿ ਹੈ ਜਿਥੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹੋਂਦ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਰਤਮਾਨ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਭਿੰਨ ਸਨ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੀਤਣ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਵਖ-ਵਖ ਕਿਸਮ ਦੇ ਜੀਵ ਵਿਕਸਿਤ ਹੁੰਦੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਪੁਰਾਤਨ ਜੀਵ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਲਗ ਪਏ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੀਵਤ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕੁਲੀ ਗੁਲੀ ਅਤੇ ਜੁਲੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਘਟ ਵਿਕਸਿਤ ਬੁਧੀ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਘਟ ਸਨ। ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਮਨੁੱਖ (ਉਸ) ਦਾ ਦਿਮਾਗੀ ਪਧਰ ਫੈਲਦਾ (ਉੱਚਾ ਹੁੰਦਾ) ਗਿਆ ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ ਲੋੜਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪਸਾਰ ਅਤੇ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਕੰਮ ਨੂੰ ਸੌਖਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਈਜ਼ਾਦ ਕਰਨ ਵਲ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ।

ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਸਾਹਨੂੰ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਖਣਿਜ, ਬਨਾਸਪਤੀ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਆਦਿ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਰਖਿਆ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਪਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਗਲਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਲੀਨਤਾ ਅਤੇ ਗਿਰਾਵਟ ਆ ਜਾਏਗੀ ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਡੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਪਵੇਗਾ।

ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਅੰਧਾਧੁੰਦ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤੀ ਗਈ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਾਰਣ ਸਾਡਾ ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਹਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਵਿਚ ਐਸੇ ਬਾਲਣ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰੀਏ ਤੇ ਐਸੇ ਉਪਾਓ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ ਕਿ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਘਟੇ ਅਤੇ ਤਾਜ਼ਗੀ ਵਧੇ। ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਅਣਚਾਹੀ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿਚ ਅਣਚਾਹੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਅਸਾਂਵਾਪਣ ਅਤੇ ਵਿਗਾੜ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਗੰਦਗੀ, ਮਲੀਨਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਜ ਕਲ ਦੇ ਮਸ਼ੀਨੀ ਯੁਗ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵੀ ਕੁਦਰਤੀ ਹਦਾਂ ਟਪ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਗੰਦਗੀ ਫੈਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਫੈਲਾਉਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। ਗਰਮੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ (ਜਦੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰਮੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੋਵੇ) ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਤਾਪ ਅਤੇ ਤਾਪ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਤਬਦੀਲੀ ਵੀ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੜੇ ਤਬਾਹਕੁਨ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਧਰਤੀ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਹਵਾ ਦਾ ਗਿਲਾਫ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਗੈਸੀ ਹੈ। ਥੋੜੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਚ ਠੋਸ ਅਤੇ ਦ੍ਰਵ ਵੀ ਵਿਦਮਾਨ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਵੇਰੇ ਬਹੁਤ ਸੁਵਖਤੇ ਸੈਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਵਰਜਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਹਵਾ ਠੰਢੀ, ਸਾਫ਼, ਮਨ-ਮੋਹਣੀ ਅਤੇ ਵਧ ਆਕਸੀਜਨ ਯੁਕਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੋਟਰਾਂ, ਕਾਰਾਂ, ਸਕੂਟਰਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਛਡਿਆ ਧੂੰਆਂ ਅਤੇ ਗੰਦੀਆਂ ਗੈਸਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਦੁਪਿਹਰ ਸਮੇਂ ਹਵਾ ਵਿਚ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘਾਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਹੈ ਹਵਾ ਦੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣਤਾ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਿਹਤ ਮਾਰੂ ਪ੍ਰਭਾਵ।

ਹਵਾ ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਿਚ CO_2 ਹੀ ਇਕ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। CO ਕਾਰਬਨ ਜਾਂ ਕਾਰਬਨ ਯੋਗਿਕਾਂ ਦੇ ਅਪੂਰਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਲਣ ਨਾਲ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਕਾਫੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਹੂ ਦੇ Hb ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਾਰਬਾਕਸੀ ਹੀਮੋਗਲੋਬਿਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਆਕਸੀ ਹੀਮੋਗਲੋਬਿਨ ਤੋਂ ਵਧ ਸਥਿਰ ਯੋਗਿਕ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਆਕਸੀਜਨ ਅਤੇ CO_2 ਦਾ ਆਪਸੀ ਵਟਾਂਦਰਾ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਅਕਸਰ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੀ CO ਦੀ ਔਸਤ 0.9 ਤੋਂ 0.4 ਕੰਣ ਪ੍ਰਤੀ ਦਸ ਲਖ ਹੈ। ਹੁਣ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ CO ਦੀ ਮਾਤ੍ਰਾ 40 ਤੋਂ 900 ਕੰਣ ਪ੍ਰਤੀ ਦਸ ਲਖ ਹੈ। ਮੋਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਕਾਸੀ ਗੈਸਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਸੰਘਣਤਾ 30000 ਕੰਣ ਪ੍ਰਤੀ ਦਸ ਲਖ ਹੈ। ਸਲਫਰ ਯੋਗਿਕਾਂ ਮਿਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਕ ਹਨ SO_2 , SO_3 ਅਤੇ ਸਲਫਰ H_2S । ਜਦੋਂ ਸਲਫਰ ਨੂੰ ਬਾਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ SO_2 ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਾਂਬੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਸਮੇਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਚੀਆਂ ਧਾਤਾਂ ਨੂੰ ਭੁੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ SO_2 ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਧੁਪ + $\text{SO}_2 \rightarrow \text{SO}_3$

ਹਵਾ ਦੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਕਾਂ (N_2) ਵਿਚ ਵੱਡੇ NO (Nitric Oxide), NO_2 (Nitrogen dioxide) ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਲਣ ਕਿਰਿਆ ਵਿਚ Nitrogen Oxide ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਸਿਟੇ ਵਜੋਂ ਵੀ Nitrogen Oxide ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। NO ਹਵਾ ਵਿਚ ਅਤੇ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਧੁੰਧ-ਧੂੰਆਂ ਬਣਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿਚ ਰਤ-ਬਹੁਲ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਧਰਤੀ ਦੀ ਸਤਹ ਤੋਂ ਲਗਭਗ 24 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤਕ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਵਿਚ Ozone (O_3) ਦੀ ਇਕ ਪਰਤ ਹੈ। ਓਜ਼ੋਨ ਪਰਤ ਵਿਚਲੀ ਹਵਾ ਵਿਚ O_3 ਕਾਫੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਮੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ O_3 ਪਰਤ ਜੀਵਨ ਰਖਿਅਕ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੂਰਜੀ ਕਿਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾਰ ਵੈਗਣੀ-ਚਾਨਣ ਕਿਰਨਾਂ (UV rays) ਜੀਵਕ ਅਣੂਆਂ (Living cells) ਲਈ ਬੜੀਆਂ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। O_3 ਪਰਤ ਇਹਨਾਂ ਪਾਰ-ਵੈਗਣੀ ਚਾਨਣ ਕਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜੈਟ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਿਕਾਸੀ ਧੂੰਏਂ ਨਾਲ O_3 ਪਰਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਲੋਰੋ-ਫਲੋਰੋ ਕਾਰਬਨ ਫਰਿਜ, ਏ.ਸੀ. ਆਦਿ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਓਜ਼ੋਨ ਪਰਤ ਲਈ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ। ਇਕ ਅਰਮੀਕੀ ਸ਼ਟਲ ਦੀ ਉਡਾਨ 90 ਲਖ ਟਨ O_3 ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

O_3 – Ozone, SO_2 – Sulphur dioxide, SO_3 – Sulphur Trioxide, CO – Carbon Monoxide,
Hb – Hemoglobin, Co Hb – Carboxyhaemoglobin, NO – Nitrogen Oxide

ਡਾ: ਕੰਵਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ‘ਹੁੰਦਲ’

ਵੈਟ: ਆਫਿਸਰ ਜੰਡਿਆਲਾ ਗੁਰੂ

Bhagat Puran Singh Protector of Environment,

An anthology of tributes,

4 August 1996; Commemorative issue

ਵਧ ਰਿਹਾ ਪਰਦੂਸ਼ਣ ਧਰਤੀ ਲਈ ਖਤਰਾ, ਅਵੇਸਲਾਪਣ ਭਵਿਖ 'ਚ ਵਧੇਰੇ ਘਾਤਕ ਹੋਏਗਾ

ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਸੰਸਾਰ ਮਾਹਮਣੇ ਇਕ ਵਡੀ ਸਮਸਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੋਰ ਮਸਲੇ ਅਤੇ ਸੰਕਟ ਪੈਦਾ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਨਾਸ਼ ਵਲ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਅਸਰ ਪਵੇਗਾ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਭੁਖਮਰੀ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਹੋਰ ਫਸਣਗੇ। ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਦ ਤੋਂ ਬਦਤਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਜਦਕਿ ਚੰਦ ਵਿਕਸਿਤ/ਸਾਮਰਾਜੀ/ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਇਹੀ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ ਹਨ ਪਰ ਲਾਭ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਕੱਲਾ ਅਮਰੀਕਾ ੩੫ ਫੀਸਦੀ, ਜਪਾਨ ੧੦ ਫੀਸਦੀ ਅਤੇ ੩੦ ਫੀਸਦੀ ਹੋਰ ਪਛਮੀ ਮੁਲਕ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਫੈਲਾਉਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਸਿਰਫ ੫ ਫੀਸਦੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਫੈਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਦੁਖ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੋਸ਼ੀ ਹਨ, ਉਹ ਦੋਸ਼ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ।

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਮੌਸਮੀ ਬਦਲਾਉ ਬਾਰੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ/ਮਾਹਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਕਾਰਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਧਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੀਪ ਭੁਬ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਸਾਗਰ ਤਕ ਵਸੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਅਮਰੀਕਾ ਇਸ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਸਹਿ ਲਵੇਗਾ ਜਦਕਿ ਗਰੀਬ ਦੇਸ਼ ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਣਗੇ। ਧਰੁਵਾਂ ਤੇ ਵਸੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਕਤੀ ਲਾਭ ਮਿਲੇਗਾ। ਕੁਝ ਅਮੀਰ ਦੇਸ਼ ਹੋਰ ਅਮੀਰ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭਰਵੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਕੈਨੇਡਾ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਅਤੇ ਰੂਸ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੋਰ ਬਿਹਤਰ ਹੋਵੇਗੀ ਜਦਕਿ ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੋਰ ਨਿਘਰ ਜਾਵੇਗੀ। ਭਾਰਤ ਇਕ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਗਲੋਬਲ-ਵਾਰਮਿੰਗ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਬਦਲਾਉ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਦੀ ਖੇਤੀ ਤੇ ਘਾਤਕ ਅਸਰ ਪੈਣ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾਵਨੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਕਾਰਨ ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਦਾ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਖੇਤਰ ੨੦੩੦ ਤਕ ਸੁੰਗੜ ਕੇ ੧੦,੦੦੦ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਦਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਦਾ ਘੇਰਾ ੫੦,੦੦੦ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੋਂ ਵਧ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਹਿਮਾਲਾ ਖੇਤਰ 'ਚ ਸਥਿਤ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ੪੦੦ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਕਮੀ ਆ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸਪੇਸ ਖੋਜ ਸੰਗਠਨ (ਇਸਰੋ) ਨੇ ਉਪਗ੍ਰਹਿ ਤੋਂ ਲਏ ਚਿਤਰਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਇਹ ਤਬ ਨਸ਼ਰ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸਰੋ ਨੇ ਦੂਰ ਸੰਵੇਦੀ ਉਪਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਰਾਹੀਂ ਸੁੰਗੜ ਰਹੇ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਗਲੇਸ਼ੀਅਰਾਂ ਦੇ ਖੁਰਨ ਦੇ ਦੋ ਕਾਰਨ ਦਸੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਕ ਗਲੇਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਚ ਧੜ ਦੀ ਮੋਟੀ ਪਰਤ ਬਣਨ ਨਾਲ ਮੌਸਮ ਚ ਬਦਲਾਅ ਆਉਣ ਕਰਕੇ। ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਤਾਪਮਾਨ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਕਦੇ ਵੀ ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਤੇ ਕੋਈ ਹਿਲ ਜੁਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਸਾਰ ਉੱਪਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗਲੇਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਕਾਰਨ ਬਰਫ ਪਿਘਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਜ-ਕਲ ਹਿਮਪਾਤ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਵਧਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਲ (੨੦੦੭) ਮਾਰਚ ਭਾਰੀ ਹਿਮਪਾਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਬਰਫ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਦੇ ਆਕਾਰ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਬਰਫ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਕਣ ਲਈ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬਰਫ ਨਵੰਬਰ, ਦਸੰਬਰ ਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰਾਂ ਦੇ ਆਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਮਾਰਚ ਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗਰਮੀ ਵਧਦੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਬਰਫ ਪਿਘਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਲਾਭਾਂ ਲਈ ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਕੇ ਰਖ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਕੁਦਰਤੀ ਵਸੀਲੇ ਅਤੇ ਸਾਧਨ ਨਿਰੰਤਰ ਘਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਧਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਸੰਸਥਾ ਵਰਲਡ ਵਾਤਾਵਰਣ ਫੋਰਮ ਵਲੋਂ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਸੰਕਟਾਂ ਵਿਚ ੨੮ ਫੀਸਦੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ੪੦-੫੦ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਥਿਤੀ ਬੇਹਦ ਬਦਤਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਚਿੰਤਾਵਨੀ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖੀ ਗਲਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਅਜ ਧਰਤੀ ਦੇ ਅਹਿਮ ਤਤ (ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਲਈ ਆਧਾਰ ਹਨ) ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਮਿਟੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ, ਜਪਾਨ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ, ਰੂਸ, ਕੈਨੇਡਾ, ਜਰਮਨੀ, ਫਰਾਂਸ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ ਹੀ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਮਿਟੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕੱਲੇ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ; ਭਾਰਤ, ਚੀਨ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਵੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਬੰਜਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹਨ। ਮਿਟੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਬੰਜਰ ਬਣਨ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ, ਬੀਟੀ ਬੀਜਾਂ ਅਤੇ ਰਸਾਇਣਕ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਆਕਾਰ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਪਧਰ ਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਕਾਰਜ ਜਾਰੀ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬਾਰਸ਼ ਦੇ ਪਾਣੀ ਲਈ ਤਰਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਗੈਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦਬਾਅ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਵਾ ਚ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ੨੧ ਫੀਸਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਹੁਣ ਇਹ ਘਟ

ਰਹੀ ਹੈ। ਮਾਹਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ੫੦ ਫੀਸਦੀ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਸਨਅਤਾਂ ਅਤੇ ਵਾਹਨਾਂ ਦੇ ਧੂੰਏਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਏਅਰ ਕੰਡੀਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਰੈਫਰੀਜਰੇਟਰਾਂ ਅਤੇ ਰਸਾਇਣਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਪਰੀਖਣ ਕਾਰਨ ਵੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿਚ ੦.੭ ਸੈਲਸੀਅਸ ਤਕ ਵਾਧਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਗਰਮੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕਾਰਨ ਹਰ ਸਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੌਤਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਅਤੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਨਸਲਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਨਸਲਾਂ ਆਪਣੇ ਖਾਤਮੇ ਵਲ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਰਵਾਇਤੀ ਰੁਖ ਵੀ ਸੜ ਸੁਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਹਰਿਆਵਲ ਖਤਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਧਰਤੀ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ। ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਈ ਬਰਫ ਪਿਘਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ 'ਚ ਅਥਾਹ ਵਾਧਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਅਣਕਿਆਸੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਬਾਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਗਰਮੀ ਵਧਣ ਨਾਲ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਭਿਆਨਕ ਸੋਕਾ ਪਵੇਗਾ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਫਸਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਫਸਲਾਂ ਨਾ ਹੋਣੀਆਂ ਤਾਂ ਭੁਖਮਰੀ 'ਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਲਗਪਗ ੩ ਅਰਬ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪੀਣ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੰਕਟ ਕਾਰਨ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚੇਗਾ।

ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਮੋਨੀਟਰਿੰਗ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਇਕ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ੧੩ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ 'ਚੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹਵਾ ਦੇ ਨਮੂਨਿਆਂ 'ਚ ੪੫ ਤੋਂ ਵਧ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਤਤ ਪਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ੨੮ ਗੈਸਾਂ ਦਾ ਪਧਰ ਤਾਂ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਲਈ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਧਰ ਤੋਂ ੩੨ ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਣਾ ਵਧੇਰੇ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਸਾਹ, ਪੇਟ ਰੋਗਾਂ 'ਚ ਹੀ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਸਗੋਂ ਕੈਂਸਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਭਿਆਨਕ ਰੋਗ ਵੀ ਲਗਣਗੇ। ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਗਠਨ ਨੇ ਇਕ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਨੇੜੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕਾਰਨ ਹਰ ਦਸ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹ ਦਾ ਰੋਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਸੰਗਠਨ ਨੇ ਇਕ ਸਰਵੇਖਣ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਲਗਪਗ ੮੦ ਫੀਸਦੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਅਸ਼ੁਧ ਪਾਣੀ ਕਾਰਨ ਫੈਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਕੱਲੇ ਧੂੰਏਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ੪ ਲਖ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਹਰ ਸਾਲ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਦੌਰ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਪਰਮੁੱਖ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰੋਕਣ ਸਬੰਧੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਊਟੋ ਸੰਧੀ ਤੇ ਅਜੇ ਤਕ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਦਸਤਖਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਜਲਵਾਯੂ ਸਬੰਧੀ ਪੈਨਲ ਨੇ ਸਖਤ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ੨੧ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਤਾਪਮਾਨ ਬੇਹਦ ਵਧ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੋ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਡੀ ਸਮਸਿਆ ਵਲ ਵਧ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਪੈਨਲ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸੰਸਾਰ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿਤਾ, ਨੇੜੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰਦਾਰ (ਸੁਨਾਮੀ ਅਤੇ ਕੈਟਰੀਨਾ ਵਰਗੇ) ਤੂਫਾਨ ਆਉਣਗੇ, ਗਰਮੀ 'ਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਮਸਿਆ ਵਧੇਗੀ, ਭਿਆਨਕ ਅਕਾਲ ਅਤੇ ਸੋਕੇ ਪੈਣਗੇ, ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਅਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ।

ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਉਘੇ ਮੌਸਮ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਤਾਪਮਾਨ ਵਧਣ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਮੁਨਖ ਹੀ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਚ ਗਰੀਨ ਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ, ਖਾਸ ਕਰ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਕਸਾਈਡ ਕਾਰਨ ਤਾਪਮਾਨ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਭਿਆਨਕ ਹੜ੍ਹ ਆਉਣਗੇ, ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ ਬਰਫ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਖੁਰੇਗੀ, ਸੋਕਾ ਪਵੇਗਾ, ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੂਫਾਨ (ਸੁਨਾਮੀ) ਆਉਣਗੇ, ਕੋਲਾ, ਤੇਲ ਅਤੇ ਗੈਸਾਂ ਦੀ ਅੰਨੇਵਾਹ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਮੌਸਮ 'ਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਪੈਨਿਸ਼ ਨੈਸ਼ਨਲ ਮੈਟਰੋਲੋਜੀਕਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਕੁਦਰਤੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਹੀ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਏਜੰਸੀ ਵਰਲਡ ਮੈਟਰੋਲੋਜੀਕਲ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਹੈ। ਅਚਿਮ ਸਟੇਨਰ (ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਮੁਖੀ) ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਖੋਜ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਗਰਮੀ ਵਧਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਗਰੀਨ ਹਾਊਸ ਹਨ। ਅਪਰੈਲ (੨੦੦੭) ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਬੈਲਜੀਅਮ ਵਿਖੇ ਸੌ ਤੋਂ ਵਧ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ੨੧ ਸਫਿਆਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਗਰਮੀ ਵਧਣ ਕਾਰਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਦਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਅਤੇ ਏਸ਼ੀਆਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਕਾਰਨ ਖੇਤੀ ਦਾ ਤਵਾਜ਼ਨ ਵਿਗੜ ਚੁਕਾ ਹੈ ਜੋ ਹੋਰ ਵਿਗੜੇਗਾ।

ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਜੋ ਹੋਰ ਆਵੇਗੀ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਿਆਨਕ ਭੁਖਮਰੀ ਫੈਲੇਗੀ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਖਬਰ ਛਪੀ ਸੀ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਰਮੁੱਖ ੪੦ ਸ਼ਹਿਰ (ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ, ਲੰਡਨ, ਸ਼ੰਘਾਈ, ਪੇਚਿੰਗ, ਦਿੱਲੀ, ਪੈਰਿਸ, ਬਰਸਲਜ਼ ਆਦਿ)

ਇਕ ਸਮੂਹ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਹੋ ਰਹੇ ਖਰਾਬ ਵਾਤਾਵਰਣ (ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕਾਰਨ) ਬਾਰੇ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ ਉਲੀਕਣਗੇ। ਇਹੀ ਵੇਲਾ ਹੈ ਸੋਚਣ ਦਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਠਲ੍ਹਣ ਦਾ, ਵਰਨਾ ਪਛਤਾਉਣ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਕੁਝ ਵੀ ਹਥ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ।

ਡਾ ਸੁਰਜੀਤ ਬਰਾੜ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ ਘੋਲੀਆ ਕਲਾਂ, ਮੋਗਾ
Panjabi Tribune, 5 June 2007

ਤਾਪਮਾਨ ਵਧਿਆ ਤਾਂ ਵਧਣਗੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ

ਧਰਤੀ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧਦੇ ਤਾਪਮਾਨ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣ ਦੇ ਖਤਰੇ ਨੇ ਮਾਹਰਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਪਖ ਵਲ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ ਜੋ ਬੜਾ ਖਤਰਨਾਕ ਅਤੇ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਖਤਰਾ ਹੈ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿਚ ਕਮੀ ਹੋਣ ਦਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਕ ਵਡੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੇਘਰ ਹੋਣ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਜੰਗਾਂ ਦੇ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਖ-ਵਖ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਗਰਮ ਇਕ ਸੰਸਥਾ ਵਲੋਂ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਕਰਾਏ ਗਏ ਸਰਵੇਖਣ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਤਾਪਮਾਨ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਬੇਕਾਬੂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਇਕ ਦਿਨ ਗਲੋਬਲਾਈਜ਼ਡ ਪਿਘਲਣ ਕਾਰਨ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪਧਰ ਏਨਾ ਵਧ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ਟਾਪੂ ਤੇ ਤਟੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਲਖਾਂ ਲੋਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਵਧੇਗੀ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧਰਤੀ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਵਧਣ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਜਲ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਸੁਕਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਥੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਸੋਕਾ ਪੈਣ ਦਾ ਵੀ ਖਦਸ਼ਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ ਕਮਾਉਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਵੀ ਘਟ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਮਦੇਨਜ਼ਰ ਜਿਥੇ ਪਾਣੀ ਲਈ ਵਖ ਵਖ ਫਿਰਕਿਆਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਯੁਧ ਹੋਣਗੇ, ਉਥੇ ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਆਪਸੀ ਟਕਰਾਅ ਦੀਆਂ ਵੀ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਧਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ੨੦੫੦ ਤਕ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਖ ਵਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਅਰਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਏਗਾ। ਇਸ ਅਨੁਪਾਤ ਅਨੁਸਾਰ ੨੦੮੦ ਤਕ ੩ ਅਰਬ ਅਬਾਦੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਜੂਝਣਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਥਾਂਈਂ ਸਥਾਨਕ ਪਧਰ ਤੇ ਝੜਪਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਮੂਹਿਕ ਜੰਗਾਂ ਦਾ ਵੀ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਥਿਤੀ ਬੜੀ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਵਧਣ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਕੋਈ ਪਹਿਲੀ ਰਿਪੋਰਟ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਡੇਢ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਵਿਰੁਧ ਬਕਾਇਦਾ ਇਹ ਮੁਹਿੰਮ ਵੀ ਛੇੜੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਘਟਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸੰਕਟ ਲਈ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕੁਝ ਵਡੇ ਅਤੇ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹੀ ਦੇਸ਼ ਇਸ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਨਜਿਠਣ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁਤਾਹੀ ਵਰਤਣ ਦੇ ਵੀ ਦੋਸ਼ੀ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਉਕਤ ਸੰਕਟ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅਵਿਕਸਿਤ, ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਘਟ ਸਾਧਨਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਹੀ ਮੁਖ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣਗੇ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਗਰੀਨ ਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਦੀ ਨਿਕਾਸੀ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹਥ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਸਦੀ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਤਕਰੀਬਨ ੨ ਡਿਗਰੀ ਸੈਲਸੀਅਸ ਤਕ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਵਿਚ ਖਤਰੇ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਬਨਸਪਤੀ ਅਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਉਥੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਜਲ ਸਰੋਤ ਸੁੱਕ ਜਾਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇ ਇਸ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਨਜਿਠਣ ਲਈ ਵਡੇ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗੰਭੀਰ ਯਤਨ ਨਾ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਲਈ ਵੀ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

Ajit, 11 June 2007

Grade: 7

Course: Boli (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 17

Unit: Oral Presentation

Title: Drafting the Oral Presentation

Standards

Standard 4:

- Students write clear and coherent compositions in appropriate formats.
  - Students can create multi-paragraph compositions, including a developed topic sentence, and simple supporting facts and details. Paragraphs should include transitional expression that link one paragraph to another in a clean line of thought. Summary should be found in the conclusion.
  - Students write compositions in appropriate formats, including newspaper articles.
  - Students describe the setting, characters, objects, and events using adjectives and appropriate vocabulary.
  - Students create an organizational structure that balances all aspects of the composition and uses effective transitions between sentences to unify important ideas.
  - Students use strategies of note taking, outlining, and summarizing to impose structure on composition drafts.
  - Students give credit for both quoted and paraphrased information in a bibliography by using a consistent and sanctioned format and methodology for citations.

Standard 7:

- Students demonstrate intermediate keyboarding skills using a GurbaniLipi font.
  - Students can demonstrate reasonable competence in writing using the GurbaniLipi font.

Standard 10:

- Students deliver focused recitations and oral presentations.
  - Students speak in a manner that guides the listener to understand important ideas by using proper phrasing, pitch, and modulation.
  - Students deliver oral summaries of articles and books.
  - Students clarify and enhance oral presentations through the use of appropriate props (e.g., objects, pictures, charts).
  - Students read prose and poetry aloud with fluency, rhythm, and pace, using appropriate intonation and vocal patterns to emphasize important passages of the text.
  - Students recite brief poems (i.e., five to six stanzas), soliloquies, or dramatic dialogues, using clear diction, tempo, volume, and phrasing.

Objectives

1. The students write a draft and prepare for their oral presentation on environmental awareness.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਤੇ ਜੁਬਾਨੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- Lesson 15 on Oral Presentation.

Materials

- Lined paper/notebooks
- Pens/pencils
- Colors
- Drawing paper

- Computers
- Printer
- Dry erase board
- Markers

Advanced Preparation

- The teacher should keep some computers ready to be use by the students as per the availability in the school.
- The GurbaniLipi font should be installed on these computers.

Engagement (10-15 minutes)

- Ask the students if they have read the given article.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਠ ਦੌਰਾਨ ਮਿਲੀ ਲਿਖਤ ਪੜ੍ਹ ਲਈ ਹੈ।
- Let them clear up doubts they have from their reading at home.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਤ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ੱਕੇ ਪੁੱਛਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਓ।
- Also ask them to show you the related supporting material they were supposed to collect and bring (which includes pictures, graphs, charts, maps etc.).
ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਸਹਾਇਕ ਸਮਗਰੀ ਦੇਖੋ।
- You can also have a quick look at the research they have done related to environmental awareness.
ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਉੱਤੇ ਕੀਤੀ ਖੋਜ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਵੀ ਮਾਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।
- Now tell the students that they are going to draft an oral report out of the notes they took from those three articles and their research on environmental awareness.
ਫਿਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਅਜ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਸੰਬੰਧੀ ਇਕ ਜੁਬਾਨੀ ਵਿਵਰਨ ਦਾ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।
- Their oral report should be focused on current environmental issues.
ਇਸ ਜੁਬਾਨੀ ਵਿਵਰਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਭਖਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਤੇ ਕੇਂਦਰਤ ਹੋਵੇਗਾ।

Exploration (35-40 minutes)

- Have the students get ready with the writing material.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਾਓ।
- Give them the following guidelines to keep in mind while drafting an oral report:
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗਲਾਂ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਣ ਲਈ ਕਹੋ:
  - An oral report should be organized into three basic parts:
ਜੁਬਾਨੀ ਵਿਵਰਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੁਖ ਹਿੱਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
  - Introduction, Body and Conclusion.
ਭੂਮਿਕਾ, ਮੁਖ ਅੰਗ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਕਰਸ਼।
  - Introduction is to “hook” the audience.
ਭੂਮਿਕਾ ਰਾਹੀਂ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀਲਣਾ ਹੈ।
  - Catch their interest with a question, a dramatic tale or a personal experience that relates to your topic.
ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸੁਆਲ, ਕਹਾਣੀ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਿਜੀ ਤਜਰਬਾ ਦਸ ਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ।
  - Body is the main part of the report.
ਵਿਵਰਨ ਦੇ ਮੁਖ ਅੰਗ ਵਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦਿਓ।
  - The main part of the report should be organized and the facts presented should follow a logical order.
ਮੁਖ ਅੰਗ ਦੇ ਸਭ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਤਰਕ ਨਾਲ ਲੜੀ ਵਿਚ ਜੋੜੋ।

- Be sure that:
ਯਾਦ ਰੱਖੋ:
  - All your information is accurate.
ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਹੀ ਹੋਵੇ।
  - You have included information from your notes and research to support your main point.
ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਭੇ ਤਥਾਂ ਤੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ।
  - You have used details and descriptive sentences to make your report interesting.
ਆਪਣੇ ਵਿਵਰਨ ਨੂੰ ਦਿਲਚਸਪ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਦਿਓ।
- Conclusion is the time to summarize and get across your most important point. Write a short conclusion, to wrap up and restate your main point.
ਅੰਤ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਪਰ ਭਾਵ-ਪੂਰਨ ਨਿਸ਼ਕਰਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਅਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਟਦੇ ਹੋਏ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੰਦੇਸ਼ (ਦੁਹਰਾਉ) ਸਰੋਤਿਆਂ ਤਕ ਪੁਜਾਓ।
- Let them start drafting their oral reports now.
ਹੁਣ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਵਿਵਰਨ ਦਾ ਖਰੜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਿਓ।
- The students can take turns to use the computers for typing their reports. You can decide who will type and who would handwrite their work.
ਤੁਸੀਂ ਤੈਅ ਕਰੋ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੰਪਿਊਟਰ ਤੇ ਟਾਈਪ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ ਆਪਣਾ ਖਰੜਾ ਲਿਖ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨਗੇ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਪਿਊਟਰ ਤੇ ਟਾਈਪ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੀਆਂ ਵੀ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- Both the typing as well as the writing of the oral reports should be in Panjābī (ਪੰਜਾਬੀ).
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਓ ਕਿ ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਟਾਈਪ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ।
- Remind the students to utilize the supporting material while drafting the reports that they collected and brought with them.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਆਪਣੀ ਇਕਤਰ ਕੀਤੀ ਖੋਜ ਸਮਗਰੀ ਦੀ ਵੀ ਸੁਚੱਜੀ ਵਰਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨ।
- In the meantime, you make rounds of the class and provide help when needed.
ਤੁਸੀਂ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦੇ ਹੋਏ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋ।

Explanation/Extension (5-10 minutes)

- When the draft is finished, let the students read it silently and check for any omissions or mistakes.
ਜਦੋਂ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਗਲਤੀਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਕਰ ਲੈਣ।
- Tell the students to rehearse at home for their oral presentations in the next class.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਵਿਵਰਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲੈਣ।
- They can practice with some family member or a friend or even in front of a mirror.
ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਕਿਸੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜੀਅ, ਦੋਸਤ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਅਗੇ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਨੂੰ ਵਾਚ ਕੇ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।
- Also tell them that if they are planning to use any visual aids during their presentation to have those visuals handy when they practice as well.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦਸੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਸਮਗਰੀ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਵਿਵਰਨ ਦੌਰਾਨ ਵਰਤਣੀ ਹੈ, ਦੁਹਰਾਈ ਸਮੇਂ ਵੀ ਉਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ।

Evaluation (on-going)

- The students should be evaluated on the basis of their oral presentation during the next class.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪਰਖ ਅਗਲੇ ਪਾਠ ਦੌਰਾਨ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਵਿਵਰਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ।

Grade: 7

Course: Boli (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 18

Unit: Oral Presentation

Title: Oral Presentation III

Standards

Standard 10:

- Students deliver focused recitations and oral presentations.
  - Students speak in a manner that guides the listener to understand important ideas by using proper phrasing, pitch, and modulation.
  - Students deliver oral summaries of articles and books.
  - Students clarify and enhance oral presentations through the use of appropriate props (e.g., objects, pictures, charts).
  - Students read prose and poetry aloud with fluency, rhythm, and pace, using appropriate intonation and vocal patterns to emphasize important passages of the text.
  - Students recite brief poems (i.e., five to six stanzas), soliloquies, or dramatic dialogues, using clear diction, tempo, volume, and phrasing.

Objectives

1. The students make an oral presentation on environmental awareness.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਸੰਬੰਧੀ ਜੁਥਾਨੀ ਵਿਵਰਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- Lessons 16 and 17 on Oral Presentation.

Materials

- Checklist (provided in Teacher Resources)
- Pens/pencils
- Computer and projector (if the students are using overhead transparencies)
- Pins
- Cellophane tape
- Dry erase board
- Markers
- Duster

Advanced Preparation

- The teacher should have the chairs/desks rearranged to make more space at the front for presenters.
- There should be a bulletin board hung at a visible place to be used by the presenters for posting their visual aids.
- The teacher should make sufficient copies of the checklist.
- Draw a big tree on the board.

Engagement (10-15 minutes)

- Greet the students enthusiastically and let them settle down in newly arranged seating.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਗਰਮਜੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਬਦਲਵੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਤੇ ਬੈਠ ਜਾਣ ਦਿਓ।
- Then remind them of the following before starting their oral presentations:

- ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗਲਾਂ ਯਾਦ ਕਰਾਓ:
- Make eye contact with the audience.
ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨਾਲ ਨਜ਼ਰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬੋਲੋ।
  - Be confident.
ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖੋ।
  - Use appropriate gestures and facial expressions.
ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਢੁਕਵੇਂ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਵਿਖਾਓ।
  - Be concise and finish on time.
ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿ ਕੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰੋ।
  - Make the visual aids fully visible to all.
ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ ਕਿ ਸਹਾਇਕ ਸਮਗਰੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੇਖ ਸਕਣ।
- Now you present your short report on the “ruthless cutting of the trees” to guide the students through their oral presentation (report is provided in Teacher Resources).
ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ‘ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਕਟਾਈ’ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਖੁਦ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਵਿਵਰਨ ਦਿਓ (ਪਾਠ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੇਖੋ)।
  - You can use the drawing of the tree as your visual aid (from the board).
ਵਿਵਰਨ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਬੋਰਡ ਤੇ ਬਣੀ ਦਰਖਤ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਬਣਾਓ।
  - The students should get a copy of your report to see it as an example.
ਆਪਣੇ ਵਿਵਰਨ ਦੀ ਇਕ-ਇਕ ਪ੍ਰਤੀ ਸਭ ਨੂੰ ਨਮੂਨੇ ਵਜੋਂ ਦੇ ਦਿਓ।
  - Also provide them with the checklist before starting your presentation.
ਵਿਵਰਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜਤਾਲ-ਸੂਚੀ ਦੀ ਵੀ ਇਕ-ਇਕ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਦਿਓ।
  - They should observe you and complete the checklist to evaluate your presentation.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤੁਹਾਡਾ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਵਿਵਰਨ ਦੇਖ/ਸੁਣ ਕੇ ਪੜਤਾਲ-ਸੂਚੀ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣਗੇ।

Exploration (40 minutes)

- After you have modeled a presentation and given them the change to get used to the evaluation form, you can tell the first student to come in front of the class and give his/her oral presentation.
ਹੁਣ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਵਿਵਰਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੋ।
- They can present according to their names written in the attendance register.
ਰਜਿਸਟਰ ਵਿਚ ਅਪਣੀ ਤਰਤੀਵ ਮੁਤਾਬਕ ਵੀ ਉਹ ਬਾਰੀ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- The students should finish their presentation in 3-5 minutes.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਕੋਲ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ੩-੫ ਮਿੰਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਵੇਗਾ।
- They need to put up their visual aids quickly.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਹਾਇਕ ਸਮਗਰੀ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਟਿਕਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਹੋ।
- You may help the students during the presentation with the hanging of pictures etc. and with the operating of computers and projectors if they are using them.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਕ ਸਮਗਰੀ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਟਿਕਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰੋ।
- All the students to use the checklist to evaluate his/her classmates.
ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪੜਤਾਲ-ਸੂਚੀ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਪੇਸ਼-ਕਰਤਾ ਨੂੰ ਪਰਖਣਗੇ।
- Tell the students to observe carefully and be respectful at the time of others’ turns.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀ ਬਾਰੀ ਵੇਲੇ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਲਈ ਕਹੋ।
- You also use the checklist to evaluate the presenters.
ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਪੜਤਾਲ-ਸੂਚੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋਗੇ।

Explanation/Extension (5 minutes)

- At the end, collect all the checklists and congratulate the students on their successful oral presentations.
ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਭ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ-ਸੂਚੀਆਂ ਇਕਤਰ ਕਰ ਲਓ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿਓ।

Evaluation (on-going)

- The students should be assessed on the basis of the checklists.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪਰਖ ਪੜਤਾਲ-ਸੂਚੀਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ।

Teacher Resources

ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਕਟਾਈ

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਪੰਜਾਬ ਗਈ ਤਾਂ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਮੁਕਤਸਰ ਜਾਣ ਦਾ ਵੀ ਮੌਕਾ ਬਣਿਆ। ਇਹ ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਗਲ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਮਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਤਾਂ ਬੇਹਦ ਤਪਦੀ ਫਰਸ਼ ਤੇ ਤੁਰਨਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਲਗਿਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਡਿਉਤੀ ਤਕ ਪੁਜਦਿਆਂ ਸਾਡੇ ਸਭ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਉੱਪਰ ਛਾਲੇ ਪੈ ਗਏ। ਮੁਕਤਸਰ, ਮੇਰੇ ਬਚਪਨ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਭੈੜਾ ਤਜਰਬਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਉਪਰੰਤ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਪਰਕਰਮਾ ਦੇ ਫਰਸ਼ ਦੇ ਤਪਣ ਦਾ ਕਾਰਨ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚਲੇ ਸੰਘਣੀ ਛਾਂ ਵਾਲੇ ਪੁਰਾਤਨ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਕਟੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹੀ-ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਚੌੜੇ ਮੁਢਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਛਾਂ-ਦਾਰ ਦਰਖਤ ਖੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਧੁਪ ਦੀ ਕਰੋਪੀ ਤੋਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਬਚਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ।

ਅਜ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਕਟਾਈ ਬਾਰੇ ਗਲ ਕਰਾਂਗੀ। ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਇਨਸਾਨੀ ਬਰਬਾਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਰਬਾਦੀ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਝੜ, ਹਨੇਰੀ ਆਦਿ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਮਨੁੱਖ ਰਾਹੀਂ। ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਸ਼ੋਕਮਈ ਬਰਬਾਦੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਹਥੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕੈਂਪ ਲਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਰਖਤਾਂ, ਪਾਣੀ, ਧਰਤੀ ਆਦਿ ਦੇ ਵਡਮੁੱਲੇ ਧਨ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ। ਇਹ ਇਕ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਨੂੰ ਧਰਤੀ ਦੀ ਰਖਿਆ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿਧੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਸਭ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ:

੧. ਦਰਖਤ ਕਟਦੇ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਡੈਮਾਂ ਵਿਚ ਸਿਲਟ ਆਉਣ ਨਾਲ ਇਹ ਭਰ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਘਟ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।
੨. ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਕਟਣ ਨਾਲ ਹਵਾ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਵੀ ਘਟੇਗੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਹ ਲੈਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।
੩. ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਨਾਲ ਉਹ ਲੋਕ ਜੋ ਪੱਤੇ, ਝਾੜੀਆਂ ਇੱਕਠੀਆਂ ਕਰਕੇ ਬਾਲਣ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਭੁਖੇ ਮਰ ਜਾਣਗੇ।
੪. ਕਈ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਜੋ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਤਣਿਆਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।
੫. ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਨਾਲ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਮਨੁੱਖੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੇ।

ਆਉ! ਅਜ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਣ ਕਰੀਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਦਰਖਤ ਲਾ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਿਚ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਵਾਂਗੇ।

Checklist (ਪੜਤਾਲ-ਸੂਚੀ)

This checklist is for 18 students, which can be extended as per the size of your class.

1 = excellent, 2 = very good, 3 = good, 4 = average, 5 = poor

੧ = ਸ਼ਾਨਦਾਰ, ੨ = ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ, ੩ = ਵਧੀਆ, ੪ = ਸਧਾਰਣ, ੫ = ਮਾੜਾ

Name of the Presenter ਪੇਸ਼-ਕਰਤਾ ਦਾ ਨਾਂ	Content ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ	Presentation ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ	Language ਭਾਸ਼ਾ	Personal Appearance ਨਿਜੀ ਹਾਵ-ਭਾਵ	Time Limit ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮਾਂ

Grade: 7

Course: Boli (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 19

Unit: Gurbānī (ਗੁਰਬਾਣੀ)

Title: Anandu Sāhib (ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ) IV

Standards

Standard 8:

- Students listen critically and respond appropriately to oral communication.
  - Students re-tell, paraphrase, and explain what has been said by a speaker.
  - Students connect and relate prior experiences, insights, and ideas to those of a speaker.
  - Students pose relevant questions sufficiently limited in scope to be completely and thoroughly answered.

Standard 9:

- Students recite and give oral interpretations on Anandu Sāhib and *dohre*.

Objectives

1. The students learn to recite Anandu Sāhib from *paūrī* (ਪਉੜੀ) six to seventeen.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਛੇਵੀਂ ਪਉੜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਤਾਰਵੀਂ ਪਉੜੀ ਤਕ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਸਿਖਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- Previous lessons on Anandu Sāhib.
- The students know to recite *bānī* (ਬਾਣੀ) from their learning in grade 6.

Materials

- Audio version of Anandu Sāhib
- Audio player
- Nitnem *pothīs* (ਨਿਤਨੇਮ ਪੋਥੀ) printed by Sikh Missionary College, Ludhiānā (ਲੁਧਿਆਣਾ) (this *pothī* has accurate breaks for better and easy understanding)
- Wooden stand/holder for pothīs (ਚੋਹਲ)

Advanced Preparation

- The teacher should be able to recite Anandu Sāhib correctly and should have knowledge of the message given in it (explanation is given in Teacher Resources).

Engagement (10-15 minutes)

- Ask the students that how much they were able to memorize out of the first five *paūrīs* and the last one from Anandu Sāhib.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਪਹਲੀ ਪੰਜ ਅਤੇ ਅਖੀਰਲੀ ਇਕ ਪਉੜੀ ਵਿਚੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀਨੀਆਂ ਕੁ ਚੇਤੇ ਹੋਈਆਂ।
- Acknowledge their efforts and try to resolve the problems they face while memorizing the Gurbānī and the difficult words from it.
ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੇਹਨਤ ਨੂੰ ਸਲਾਹੋ, ਆਈਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਹਲ ਕਰੋ ਅਤੇ ਔਖੇ ਅਖਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਲਓ।
- Now ask them following questions:
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੋ:
  - How many total *paūrīs* are there in Anandu Sāhib?
ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕੁਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਹਨ?
  - Which *paūrīs* (from Anandu Sāhib) are recited as part of Rahrāsi Sāhib?

ਰਹਰਾਸਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਮੇਂ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀ ਪਉੜੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ?

- Help the students to answer correctly by giving some cues.
ਸੁਆਲਾਂ ਦੇ ਜੁਆਬ ਦੇਣ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋ।
- Now tell the students that you are going to listen and recite the next twelve *paūrīs* (six to seventeen) from Anandu Sāhib.
ਉਪਰੰਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਅਜ ਅਸੀਂ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਗਲੀ ਬਾਰਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਾਂਗੇ।

Exploration (25-30 minutes)

- Have the students cover the heads and wash the hands. Provide them with the *pothīs* and wooden stands.
ਹੱਥ ਧੋਣ ਅਤੇ ਸਿਰ ਢਕਣ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੋਥੀ ਅਤੇ ਰੇਹਲ ਦੇ ਦਿਓ।
- Play the tape/CD of Anandu Sāhib starting from sixth *paūrī* and continue till the end of seventeenth *paūrī*.
ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੀ. ਡੀ. ਛੇਵੀਂ ਪਉੜੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਸਤਾਰਵੀਂ ਪਉੜੀ ਤਕ ਚਲਣ ਦਿਓ।
- Tell the students to follow along line by line in the *pothīs*.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਉਹ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਜਾਣ।
- Once they are finished listening, let them ask any questions which might have come to their minds while going through the *bāṇī*.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਜੇ ਕੋਈ ਸੁਆਲ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੁਆਬ ਦਿਓ।
- If you have time, have each student read one *paūrī* from Anandu Sāhib (from 6-17).
ਜੇ ਸਮਾਂ ਬਚ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕ-ਇਕ ਪਉੜੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦਿਓ।

Explanation/Extension (5-10 minutes)

- Explain to them that at the time of Amrit Sañcār (ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ) complete *bāṇī* of Anandu Sāhib is recited.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਵੇਲੇ ਸੰਪੂਰਨ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- Some Sikhs recite all the 40 *paūrīs* of Anandu Sāhib as part of their morning Nitnem (ਨਿਤਨੇਮ)।
ਕੁਝ ਸਿਖ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਵੇਰੇ ਸੰਪੂਰਨ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- In the end remind the students to memorize the first five and last one *paūrī*.
ਅੰਤ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਓ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੰਜ ਅਤੇ ਆਖੀਰਲੀ ਪਉੜੀ ਯਾਦ ਕਰਨੀ ਹੈ।

Evaluation (on-going)

- The teacher updates every student's portfolio by grading him/her on the basis of participation, initiative taking and enthusiasm for learning in the class.
ਅਧਿਆਪਕ ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਉਤਸ਼ਾਹ, ਪੈਰਲ ਅਤੇ ਸਬਕ ਦੌਰਾਨ ਪਾਏ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਅੰਕ ਦੇਵੇ।

Teacher Resources

- www.gurugranthdarpan.com
- ਸਿਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਪਉੜੀ ਵਾਰ ਭਾਵ:

ਪਉੜੀ ੬

- ਜੇ ਮਨੁਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਾ ਬਣੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਦਾ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁਖ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗਿਆਨ-ਇੰਦ੍ਰੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਦੋੜ-ਭਜ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਇਹ ਸੁਧਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੭

- ਜਿਸ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਅਸਲ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਇਤਨਾ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਦਾ ਮਿਠ-ਬੋਲਾਣਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਉਸ ਮਨੁਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੀ ਸਮਝ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੮

- ਆਪਣੇ ਉਧਮ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਣੀ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਇਆ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਸੇ ਰਸਤੇ ਉੱਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਉਹ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਬਚਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਦਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਠੰਢ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੯

- ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੇ ਦਾਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਰਸਤਾ ਹੈ। ਮਨੁਖ ਆਪਣਾ-ਆਪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਬਸ! ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਸੇ ਹੋਏ ਰਸਤੇ ਉੱਤੇ ਤੁਰੇ, ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਂਦਾ ਰਹੇ। ਅੰਦਰ ਅਨੰਦ ਹੀ ਅਨੰਦ ਬਣਿਆ ਰਹੇਗਾ।

ਪਉੜੀ ੧੦

- ਜੇ ਮਨੁਖ ਅੰਦਰੋਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹੇ, ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਨਿਰੀਆਂ ਚਤੁਰਾਈ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਨਾਲ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਚਾਹੇ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਪਉੜੀ ੧੧

- ਸਦਾ ਦੇ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁਖ ਦੁਨੀਆ ਵਾਲੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਸਾਈ ਰਖੇ। ਬਸ! ਇਹੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਜੋ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਪਉੜੀ ੧੨

- ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਇਉਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ: ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ, ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੂੰ ਹੀ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੀ ਤੂੰ ਹੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ।

ਪਉੜੀ ੧੩

- ਜਿਸ ਮਨੁਖ ਉੱਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਨੁਖ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਲਭ, ਲੋਭ, ਅਹੰਕਾਰ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪਉੜੀ ੧੪

- ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਮਾਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਲੋੜਦੇ। ਪਰ ਇਸ ਰਸਤੇ ਤੁਰਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਔਖਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਮੁਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧੫

- ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੀ ਦਾਤਿ ਨਿਰੋਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿਸ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧੬

- ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੀ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਧੁਰੋਂ ਇਹ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧੭

- ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਵਾਲੇ ਹੋਛੇ ਰਸ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਉਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਾਗ ਨਾਲ ਹੋਰਨਾਂ ਦਾ ਆਚਰਨ ਭੀ ਪਵਿਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Grade: 7

Course: Boli (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 20

Unit: Project

Title: Article Writing I

Standards

Standard 4:

- Students write clear and coherent compositions in appropriate formats.
  - Students can create multi-paragraph compositions, including a developed topic sentence, and simple supporting facts and details. Paragraphs should include transitional expression that link one paragraph to another in a clean line of thought. Summary should be found in the conclusion.
  - Students write compositions in appropriate formats, including newspaper articles.
  - Students describe the setting, characters, objects, and events using adjectives and appropriate vocabulary.
  - Students create an organizational structure that balances all aspects of the composition and uses effective transitions between sentences to unify important ideas.
  - Students use strategies of note taking, outlining, and summarizing to impose structure on composition drafts.
  - Students give credit for both quoted and paraphrased information in a bibliography by using a consistent and sanctioned format and methodology for citations.

Standard 8:

- Students listen critically and respond appropriately to oral communication.
  - Students re-tell, paraphrase, and explain what has been said by a speaker.
  - Students connect and relate prior experiences, insights, and ideas to those of a speaker.
  - Students pose relevant questions sufficiently limited in scope to be completely and thoroughly answered.

Objectives

1. The students write a proposal for the article they would write during the next few classes.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮਿੱਥੀ ਲਿਖਤ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅਗਲੇ ਸਿਖਿਆ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਲਿਖੀ ਜਾਣੀ ਹੈ।

Prerequisites

- Lessons 8, 9, 10 and 16 related to the reading and writing summaries of articles.

Materials

- Pens/pencils
- Lined papers
- Dry erase board
- Markers

Advanced Preparation

- The teacher should be familiar with how to write a proposal for an article.

Engagement (15-20 minutes)

- Ask the following questions to the students to initiate their process of thinking about an article: (They were told to review lessons 8, 9, 10 and 16 at home)
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਪਾਠ (੮, ੯, ੧੦ ਅਤੇ ੧੬) ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਲਿਖਤਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸੁਆਲ ਪੁੱਛੋ।
  - Give the titles of the two articles read in lesson 8.
ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਠ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੀ ਕੋਈ ਦੋ ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸੋ।
  - Name the different types of articles/columns we come across while reading a newspaper.
ਅਖਬਾਰਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਵਖ-ਵਖ ਕਿਸਮ ਦੇ ਆਏ ਲੇਖਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ।
  - Tell your favorite magazine or journal.
ਆਪਣੇ ਮਨਪਸੰਦ ਰਸਾਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ।
  - Also tell your favorite article/column from it.
ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਅਪਣੇ ਪਸੰਦੀਦਾ ਲੇਖ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦੱਸੋ।
  - Would you like to write an article on your own?
ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੋਈ ਲੇਖ ਲਿਖਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰੋਗੇ?
  - How would you feel if this article would get published in your local Pañjābī (ਪੰਜਾਬੀ) newspaper?
ਜੇਕਰ ਉਹ ਲੇਖ ਸਥਾਨਕ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਛਪ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਲਗੇਗਾ?
- Then start talking to them about their project in grade 7.
ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਮ ਬਾਰੇ ਗਲ ਕਰੋ।
- Help them remember that you have told them that they are going to write an article as part of the grade seven project.
ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਤਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਪਰਾਜੈਕਟ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ਜੋ ਕਿ ਅਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਇਕ ਲਿਖਤ ਲਿਖਣਾ ਹੈ।
- Now briefly introduce the steps to be taken while writing an article:
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸੋ ਕਿ ਲਿਖਤ ਲਿਖਣ ਲਈ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਵਿਧੀ ਮੁਤਾਬਕ ਚਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ:
  - Choose a topic.
ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨੀ।
  - Find information.
ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਠੀ ਕਰਨੀ।
  - Write a proposal/ research question.
ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਲਿਖਣਾ।
  - Develop an outline.
ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਬਣਾਉਣੀ।
  - Organize your notes.
ਤਥਾ ਨੂੰ ਲੜੀਵਾਰ ਜੋੜਨਾ।
  - Write your first draft.
ਪਹਿਲਾ ਖਰੜਾ ਲਿਖਣਾ।
  - Include footnotes and citations.
ਪਦ-ਟਿਪਣੀ ਅਤੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇਣਾ।
  - Type the final draft.
ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਖਰੜੇ ਤੋਂ ਅੰਤਮ ਲਿਖਤ ਲਿਖਣਾ।
- Write all these points on board while saying them out loud.
ਸਾਰੀ ਵਿਧੀ ਬੋਰਡ ਉੱਤੇ ਲਿਖ ਦਿਓ।
- The students should write down these points in their notebooks.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬੋਰਡ ਤੇ ਲਿਖੀ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ।

Exploration (20-25 minutes)

- As they already have enough information about the different kinds of articles from their lessons 8, 9, 10 and 16, they can start the process of writing their own article now.
ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਪਾਠ ੮, ੯, ੧੦ ਅਤੇ ੧੬ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਕਾਰਨ ਲੇਖਾਂ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਬੂਟੇ ਉਹ ਇਕ ਲੇਖ ਲਿਖ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- Tell the students to write down five topics in their notebooks which they are greatly interested in.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜ ਮਨਪਸੰਦ ਵਿਸ਼ੇ ਕਾਪੀਆਂ ਤੇ ਲਿਖਣ ਨੂੰ ਕਹੋ।
- Allow them 10 minutes to do so.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ੧੦ ਮਿੰਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਓ।
- Once they are done with the task, tell them to eliminate three topics out of the five they wrote.
ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਕਹੋ।
- In the next ten minutes, the students need to really think through the two topics they have left.
ਅਗਲੇ ਦਸ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਪਣੇ ਦੋ ਪਸੰਦੀਦਾ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਚੁਣਨਗੇ।
- Then they are going to write proposals for their favorite topic.
ਹੁਣ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੋ ਜਾਂ ਇਕ ਪਸੰਦੀਦਾ ਲੇਖ ਉੱਤੇ ਬਚੇ ਸਮੇਂ ਮੁਤਾਬਕ ਪਰਸਤਾਵਨਾ ਲਿਖਣਗੇ।

Explanation/Extension (15-20 minutes)

- First, the students write a proposal or a research question on the topic ultimately chosen by them.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਹੋ।
- You can write an example or two on the board for their help (provided in Teacher Resources).
ਬੋਰਡ ਤੇ ਉਦਾਹਰਣ ਲਿਖ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋ।
- Also tell the students that a proposal is actually a question or a query about the information you are looking to include in your article.
ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਇਕ ਪਰਕਾਰ ਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ ਸਵਾਲ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੇਖ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹੈ।
- If some of the students need more time to finish, let them take it home and bring their work back into the next class on article writing.
ਜੇਕਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਘਰ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆਉਣ।
- Remind the students to do research from books, magazines, journals, internet, newspapers etc. relating to their chosen topics.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਕਹੋ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਤ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਵਖ-ਵਖ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਸਮਗਰੀ ਕਠੀ ਕਰਨ।

Evaluation (on-going)

- The evaluation is on-going; the students should be assessed on the basis of their final article.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਪਰਖਿਆ ਜਾਵੇ।

Teacher Resources**Examples of proposal**

ਵਿਸ਼ਾ	ਪ੍ਰਸਤਾਵ
ਵਾਤਾਵਰਣ	ਮੈਂ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ/ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਕਿਉਂ ਵਿਗੜ ਰਿਹਾ ਹੈ।
ਬਾਸਕਿਟ ਬੋਲ	ਸਿਖ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ NBA ਵਿਚ ਖੇਡਣ ਲਈ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੇਰਦੇ - ਮੈਂ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ/ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ।

Grade: 7

Course: Bolī (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 21

Unit: Gurbāṇī (ਗੁਰਬਾਣੀ)

Title: Anandu Sāhib (ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ) V

Standards

Standard 8:

- Students listen critically and respond appropriately to oral communication.
  - Students re-tell, paraphrase, and explain what has been said by a speaker.
  - Students connect and relate prior experiences, insights, and ideas to those of a speaker.
  - Students pose relevant questions sufficiently limited in scope to be completely and thoroughly answered.

Standard 9:

- Students recite and give oral interpretations on Anandu Sāhib and *dohre* (ਦੋਹਰੇ).

Objectives

1. The students learn to recite Anandu Sāhib from *paūrī* (ਪਉੜੀ) eighteen to twenty eight.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਠਾਰਵੀਂ ਪਉੜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਠਾਈਵੀਂ ਪਉੜੀ ਤਕ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਸਿਖਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- Previous lessons on Anandu Sāhib.
- The students know to recite *bāṇī* (ਬਾਣੀ) from their learning in grade 6.

Materials

- Audio version of Anandu Sāhib
- Audio player
- Nitnem pothīs (ਨਿਤਨੇਮ ਪੋਥੀ) printed by Sikh Missionary College, Ludhiāṇā (ਲੁਧਿਆਣਾ) (this *pothī* has accurate breaks for better and easy understanding)
- Writing material
- Dry erase board
- Notebooks
- Wooden stand/holder for pothīs (ਚੋਹਲ)

Advanced Preparation

- The teacher should be able to recite Anandu Sāhib correctly and should have knowledge of the message given in it (explanation is given in Teacher Resources).

Engagement (10-15 minutes)

- Ask the students to give you a review of their last classes on Anandu Sāhib:
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਦੁਹਰਾਓ:
  - There are forty *paūrīs* in total in Anandu Sāhib.
ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ੪੦ ਪਉੜੀਆਂ ਹਨ।
  - It is recited at the time of Ammrīt Sañcār (ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ).
ਇਹ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਵੇਲੇ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
  - It is to be sung in *Rāg Rāmkalī* (ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ).

ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

- A portion of it is recited as a part of Rahrāsī Sāhib (ਰਹਰਾਸਿ ਸਾਹਿਬ).
ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਛੇ ਪਉੜੀਆਂ ਰਹਰਾਸਿ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵੀ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

Exploration (30 minutes)

- Tell the students that you are going to continue with the listening and reciting of the next eleven *paūrīs* of Anandu Sāhib (18th-28th).
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਅਜ ਅਸੀਂ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ਗਿਆਰਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਾਂਗੇ।
- Before starting to listen to the next portion, ask the children to write 4-5 sentences on Anandu Sāhib in their own words.
ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ੪-੫ ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਹੋ।
- Give them 10 minutes to finish and hand in their writing to you.
੧੦ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਲਿਖਤਾਂ ਲੈ ਲਓ।
- Once the students are done with writing, have them wash their hands and cover their heads. Provide them with pothīs and wooden stands.
ਫਿਰ ਹਥ ਧੋਣ ਅਤੇ ਸਿਰ ਢਕਣ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੋਥੀ ਅਤੇ ਰੇਹਲ ਦੇ ਦਿਓ।
- Play the audio version of Anandu Sāhib starting from eighteenth *paūrī* and continuing until the end of twenty eighth *paūrī*.
ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੀ. ਡੀ. ਅਠਾਰਵੀਂ ਪਉੜੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਅਠਾਈਵੀਂ ਪਉੜੀ ਤਕ ਚਲਣ ਦਿਓ।
- Guide the students to follow along in the pothīs line by line.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਉਹ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਜਾਣ।
- After listening and following along, let each student read one *paūrī* from Anandu Sāhib (18th-28th).
ਅਠਾਈ ਪਉੜੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਸੀ. ਡੀ. ਬੰਦ ਕਰਕੇ, ਸਭ ਨੂੰ ਇਕ-ਇਕ ਪਉੜੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦਿਓ।

Explanation/Extension (10-15 minutes)

- Talk to the students about memorizing the first five and last one *paūrī* of Anandu Sāhib.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਪਹਿਲੀਆਂ ਪੰਜ ਅਤੇ ਅਖੀਰਲੀ ਪਉੜੀ ਯਾਦ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਗਲ ਕਰੋ।
- Give them the overview of these eleven *paūrīs* they learned to recite in class (see Teacher Resources).
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰ ਪੜ੍ਹੀ ੧੧ ਪਉੜੀਆਂ ਦਾ ਭਾਵ ਦਸੋ।
- In all these *paūrīs* Guru Sāhib tells us to be truthful and pure to attain the eternal bliss.
ਇਹਨਾ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ਸਚ ਦੀ ਰਾਹ ਨੂੰ ਅਨੰਦ ਦਾ ਸੋਮਾ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
- Let the students express any doubts or questions they have regarding the Anandu Sāhib.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜੁਆਬ ਦਿਓ।
- You can answer their questions taking reference from the explanations given in Teacher Resources.
ਪਉੜੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰ ਅਧਿਆਪਕ ਸਰੋਤ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

Evaluation (on-going)

- Update every student's portfolio by grading him/her on the basis of:
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਧਾਰਾਂ ਤੇ ਪਰਖੋ:
  - Participation, initiative taking and enthusiasm for learning in the class.
ਪਾਠ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ।
  - Their progress in memorizing the first five and last one *paūrī* of Anandu Sāhib.
ਪਹਿਲੀਆਂ ਪੰਜ ਅਤੇ ਅਖੀਰਲੀ ਪਉੜੀ ਕੰਠ ਕਰਨਾ।

Teacher Resources

- www.gurugranthdarpan.com.

ਪਉੜੀ ਵਾਰ ਭਾਵ:**ਪਉੜੀ ੧੮**

- ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤੋਖਲਾ-ਸਹਿਮ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਖਲੇ-ਸਹਿਮ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੈ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ, ਤੇ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜੀ ਰੱਖੋ ਤੇ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਸਦਾ ਜੁੜੇ ਰਹੋ।

ਪਉੜੀ ੧੯

- ਨਿਰੇ ਬਾਹਰੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਦਿਸਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਟਿਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦਾ ਰੋਗ ਚੰਬੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਰੋਗ ਹੈ ਉਥੇ ਅਨੰਦ ਕਿਥੇ? ਸੋ, ਸਦਾ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਦੇ ਰਹੋ। ਇਹੀ ਮਨ ਦੀ ਅਰੋਗਤਾ ਤੇ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੨੦

- ਮਨੁਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦਾ ਵਖਰ ਵਿਹਾਝਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਸੇ ਰਸਤੇ ਉੱਤੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁਕਦਾ। ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਹਰ ਦੁਨੀਆ ਨਾਲ ਭੀ ਉਸ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਸੁਚੱਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਾਮਯਾਬ ਸਮਝੋ।

ਪਉੜੀ ੨੧

- ਉਹ ਮਨੁਖ ਖਿੜੇ-ਮਥੇ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਮਨੁਖ ਸਦਾ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਮਨੁਖ ਸਚੇ ਦਿਲੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਆਸਰਾ ਬਣਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੨੨

- ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਠੇ ਨਹੀਂ ਟਿਕ ਸਕਦੇ। ਤੇ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਤਦੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਨੁਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਹੀ ਰਾਹ ਦਸਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੨੩

- ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁਖਾਂ ਉੱਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਵਾਲੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਸਦਾ ਪੀਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪਉੜੀ ੨੪

- ਮਾਇਕ ਰਸਾਂ ਵਾਲੀ ਕਵਿਤਾ, ਗੁਰ-ਆਸ਼ੇ ਤੋਂ ਉਲਟ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਤੋਂ ਸੁੰਝੀ ਬਾਣੀ, ਮਾਇਕ ਸੁਆਦਾਂ ਵਲ ਖਿਚ ਪਾਣ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਮਨ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦੀ ਝਲਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਿੜਕਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਅਜੇਹੀ ਬਾਣੀ ਨਿਤ ਪੜ੍ਹਨ ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਮਾਇਆ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜੇਹੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਚੁਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦਾ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਮਨ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੨੫

- ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਲੋਂ ਇਕ ਅਮੋਲਕ ਦਾਤਿ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁਖ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਮਨ ਜੋੜਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪਿਆਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਉਥੇ ਹੀ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੨੬

- ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਨਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਸੇ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਤੁਰਨ-ਜੋਗਾ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੨੭

- ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਮੁਤਾਬਕ ਕਿਹੜਾ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਪਾਪ-ਕਰਮ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਮਨੁਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁਖ ਸਦਾ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ, ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੨੮

- ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਿਸ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਮਨੁਖ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਭੀ ਵਿਕਾਰ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪੈ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਸੇ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਸਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾਈ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਇਹੀ ਵਸੀਲਾ ਹੈ।

Grade: 7

Course: Boli (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 22

Unit: Project

Title: Article Writing II

Standards

Standard 4:

- Students write clear and coherent compositions in appropriate formats.
  - Students can create multi-paragraph compositions, including a developed topic sentence, and simple supporting facts and details. Paragraphs should include transitional expression that link one paragraph to another in a clean line of thought. Summary should be found in the conclusion.
  - Students write compositions in appropriate formats, including newspaper articles.
  - Students describe the setting, characters, objects, and events using adjectives and appropriate vocabulary.
  - Students create an organizational structure that balances all aspects of the composition and uses effective transitions between sentences to unify important ideas.
  - Students use strategies of note taking, outlining, and summarizing to impose structure on composition drafts.
  - Students give credit for both quoted and paraphrased information in a bibliography by using a consistent and sanctioned format and methodology for citations.

Standard 8:

- Students listen critically and respond appropriately to oral communication.
  - Students re-tell, paraphrase, and explain what has been said by a speaker.
  - Students connect and relate prior experiences, insights, and ideas to those of a speaker.
  - Students pose relevant questions sufficiently limited in scope to be completely and thoroughly answered.

Objectives

1. The students write an outline of their proposed article.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਲਿਖਤ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- Lesson 20 on Proposal Writing.

Materials

- Pens/pencils
- Lined papers
- Dry erase board
- Markers
- Sticky notes
- Highlighters
- Sample outline (provided in Teacher Resources)

Advanced Preparation

- The teacher should be aware of writing an article and developing the outline for it.
- The teacher should make sufficient copies of the sample outline.

Engagement (10-15 minutes)

- Ask the students to show you their proposals individually.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੇਖੋ।
- Have a brief discussion when they talk to you to ensure each student is confident of his/her choice.
ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪਰਖਣ ਲਈ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸੰਖੇਪ ਪੁਛ-ਗਿਛ ਕਰੋ।
- Although they are free to choose any topic, discourage them from choosing topics that denigrate individuals, religions or encourage ethically wrong things like violence, drugs etc.
ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਮਾਜ ਵਿਰੋਧੀ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਗਲਤ ਅੰਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਿਸੇ ਧਰਮ, ਫਿਰਕੇ, ਬੰਦੇ ਦੀ ਬੁਰਾਈ ਅਤੇ ਹਿੰਸਾ ਪਖੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਾਓ।
- If there are some students whose proposal is not up to the mark in any way, make such students rewrite their proposal after choosing another topic from their initial list of five.
ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਦੁਬਾਰਾ, ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਉੱਤੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਲਿਖਵਾਉ।
- Ask the students to show you the resources collected during their research on the chosen topic.
ਉਪਰੰਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਖੋਜ ਸਮਗਰੀ ਵੇਖੋ।
- After having a quick look at their collection, tell them to get ready for developing an outline of their proposed article.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤਾਵਤ ਲੇਖ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਹੋ।

Exploration (25-30 minutes)**15-20 minutes**

- Tell the students to go through the information they have collected and mark the main ideas either with highlighters or sticky notes.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਸਮਗਰੀ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਛੋਟੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੋ।
- They have maximum of 20 minutes to finish this task.
ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ 20 ਮਿੰਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ।
- You can provide help when needed.
ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਦਦ ਦਿਓ।

15-20 minutes

- Once they are finish with the marking, tell them to develop an outline of their proposed article.
ਜਦੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰ ਲੈਣ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੋ।
- Write down the following important points on the board to be kept in mind while developing an outline:
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅੰਸ਼/ਅੰਗ ਹੋਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ:
  - Working title.
(ਕਚਾ) ਸਿਰਲੇਖ।
  - Introductory paragraph comprised of proposal.
ਭੂਮਿਕਾ।
  - Main ideas (main headings).
ਮੁੱਖ ਵਿਚਾਰ।
  - Subordinate ideas.
ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਵਿਚਾਰ।
  - Conclusion or implication.

ਨਿਸ਼ਕਰਸ਼ ਜਾਂ ਮਸ਼ਵਰਾ।

- You also provide them with the copies of sample outline (provided in Teacher Resources).
ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ ਇਕ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸਭ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ।

Explanation/Extension (5-10 minutes)

- Collect the finished outlines from the students.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਲੈ ਲਓ।
- Tell them that you will return it after checking and grading.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਕੇ ਅਗਲੇ ਪਾਠ ਵਿਚ ਇਹ ਵਾਪਸ ਮੋੜ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ।
- Remind the students to bring all the collection (from the research on the selected topic) to the next class on article writing.
ਸਿਰਲੇਖ ਉੱਤੇ ਕੀਤੀ ਸਾਰੀ ਖੋਜ ਸਮਗਰੀ ਨੂੰ ਅਗਲੀ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਦੀ ਹਿਦਾਇਤ ਦਿਓ।

Evaluation (on-going)

- The students should be assessed according to their development of the outlines for the article.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪਰਖ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੋਵੇਗੀ।

Teacher Resources**Sample Outline**

(ਸਿਰਲੇਖ) ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਵਿਗੜ

(ਭੂਮਿਕਾ) ਮੈਂ ਇਸ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ/ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਕਿਉਂ ਵਿਗੜ ਰਿਹਾ ਹੈ।

੧. ਪਿਛੋਕੜ।
  - ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਵਧ ਰਹੀ ਅਬਾਧੀ।
  - ਉਦਯੋਗੀਕਰਨ।
੨. ਤਤਕਾਲੀ ਕਾਰਨ।
  - ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੀ ਘਾਟ।
  - ਭਜ-ਦੌੜ ਭਰੀ ਜਿੰਦਗੀ।
੩. ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਖਤਰੇ।
  - ਹੜ੍ਹ ਤੇ ਤੁਫਾਨ।
  - ਮਾਰੂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਫੈਲਣੀਆਂ।

ਨਿਸ਼ਕਰਸ਼/ਨਿਚੋੜ

ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਕੇਵਲ ਕਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਦਾ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਅਸਲ ਨਿਸ਼ਕਰਸ਼ ਲਿਖਣਾ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ।

Grade: 7

Course: Bolī (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 23

Unit: Gurbāṇī (ਗੁਰਬਾਣੀ)

Title: Anandu Sāhib (ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ) VI

Standards

Standard 8:

- Students listen critically and respond appropriately to oral communication.
  - Students re-tell, paraphrase, and explain what has been said by a speaker.
  - Students connect and relate prior experiences, insights, and ideas to those of a speaker.
  - Students pose relevant questions sufficiently limited in scope to be completely and thoroughly answered.

Standard 9:

- Students recite and give oral interpretations on Anandu Sāhib and *dohre* (ਦੋਹਰੇ).

Objectives

2. The students learn to recite Anandu Sāhib from *paūrī* (ਪਉੜੀ) twenty ninth to thirty ninth.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਨਤੀਵੀਂ ਪਉੜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਨਤਾਲੀਵੀਂ ਪਉੜੀ ਤਕ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਸਿਖਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- Previous lessons on Anandu Sāhib.
- Students should know to recite *bāṇī* (ਬਾਣੀ) from their learning in grade 6.

Materials

- Audio version of Anandu Sāhib
- Audio player
- Nitnem *pothīs* (ਨਿਤਨੇਮ ਪੋਥੀ) printed by Sikh Missionary College, Ludhiāṇā (ਲੁਧਿਆਣਾ) (this *pothī* has accurate breaks for better and easy understanding)
- Pencils/colors/crayons
- Dry erase board
- Drawing paper
- Wooden stand/holder for pothīs (ਚੋਹਲ)

Advanced Preparation

- The teacher should be able to recite Anandu Sāhib correctly and should have knowledge of the message given in it (explanation is provided in Teacher Resources).

Engagement (10-15 minutes)

- Have a quick review of the information acquired during the last lessons on Anandu Sāhib by asking the following questions:
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਦੁਹਰਾਓ:
  - How many *paūrīs* of Anandu Sāhib you have learnt to recite so far?
ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਤਕ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹੋ?
  - Give an overview of last recited *paūrīs*.
ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਪਉੜੀਆਂ ਦਾ ਸਾਰ ਦਸੋ।
  - This *bāṇī* was revealed to which Gurū?

ਇਹ ਬਾਣੀ ਕਿਸ ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਚਾਰੀ ਹੈ?

- Appreciate the students who give correct answers and encourage the others to participate more.
ਜਿਹੜੇ ਸਹੀ ਜੁਆਬ ਦੇਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੀ ਦਿਓ, ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰੋ।

Exploration (25-30 minutes)

- Tell the students that you are going to continue with the listening and reciting of the next eleven *paūrīs* of Anandu Sāhib (29th-39th).
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਅਜ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਗਲੀ ਗਿਆਰਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਾਂਗੇ।
- Ask the students to wash their hands and cover their heads. Provide them with pothīs and the wooden stands.
ਫਿਰ ਹਥ ਧੋਣ ਅਤੇ ਸਿਰ ਢਕਣ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੋਥੀ ਅਤੇ ਰੇਹਲ ਦੇ ਦਿਓ।
- Play the audio version of Anandu Sāhib starting from twenty ninth *paūrī* and continue till the end of thirty ninth *paūrī*.
ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੀ. ਡੀ. ਉਨਤੀਵੀਂ ਪਉੜੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਉਨਤਾਲੀਵੀਂ ਪਉੜੀ ਤਕ ਚਲਣ ਦਿਓ।
- Guide the students to follow along in the pothīs line by line.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਉਹ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਜਾਣ।
- After listening and following along, let each student read one *paūrī* from Anandu Sāhib (29th-39th).
ਉਨਤਾਲੀ ਪਉੜੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਸੀ. ਡੀ. ਬੰਦ ਕਰਕੇ, ਸਭ ਨੂੰ ਇਕ-ਇਕ ਪਉੜੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦਿਓ।
- Now ask them to recite the last (40th) *paūrī* on their own as they must have memorized it by now.
ਹੁਣ ਸਭ ਨੂੰ ਅਖੀਰਲੀ ਪਉੜੀ ਅਪਣੇ ਆਪ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਹੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਤਕ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਕੰਠ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹੋਣਗੇ।

Explanation/Extension (15-20 minutes)

- Now provide the students with drawing papers, pencils and crayons.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼, ਪੈਨਸਲ ਤੇ ਰੰਗ ਦੇ ਦਿਓ।
- Tell them to make a drawing depicting their understanding of Anandu Sāhib.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਹੋ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਸਮਝ ਦਰਸਾਵੇ।
- In the meantime, you take rounds in the class and help the students if they need any.
ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਘੁਮ ਕੇ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰੋ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋ।
- Have them finish the drawing before the end of the class and hand it in to you after writing their names on it.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤਕ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾ ਕੇ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਪਰ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣ।

Evaluation (on-going)

- The students should be assessed on the basis of:
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਧਾਰਾਂ ਤੇ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਓ:
  - Their participation and enthusiasm in learning.
ਪਾਠ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ, ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ।
  - The drawing they made (Teacher may ask the students to explain their drawings while they draw it and the teacher makes rounds of the class).
ਬਣਾਏ ਗਏ ਚਿੱਤਰ (ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਚਿੱਤਰ ਵਿਚ ਕੀ ਵਿਖਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ)।

Teacher Resources

- www.gurugranthdarpan.com

Rāg Rāmkalī (ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ)

A common and important *Rāg* in Gurū Granth Sāhib, all the Gurū-Prophets have revealed Bāṇī in is Rāmkalī. It is a morning *Rāg* performed after sunrise usually during the hot season. The mood is such that it inspires spiritual thoughts. In the Gurū Granth Sāhib, a number of hymns in Rāmkalī explain True Yogā and other spiritual issues. Some celebrated compositions such as Sidh Gosṭi (ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ), Anandu Sāhib (ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ), Sadu (ਸਦੁ), Dakhṇī Oaṅkār (ਦਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰ), and the Vār (ਵਾਰ) by Satā (ਸਤਾ) and Balvaṇḍ (ਬਲਵੰਡ) are composed in this *Rāg*. Four Forms of this *Rāg* are recognized, although only two are in general use today.

ਪਉੜੀ ਵਾਰ ਭਾਵ:

ਪਉੜੀ ੨੯

- ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਦਾ ਹਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਨੂੰ ਜੰਮਦੇ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਂ ਪਿਉ ਆਦਿਕ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਮਾਇਆ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੋੜ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੩੦

- ਕਿਸੇ ਦੁਨੀਆਵੀ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਵਟੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਤੇ ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਉਥੇ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਕਿਥੇ? ਹਾਂ, ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਭਾਗ ਜਾਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਪਉੜੀ ੩੧

- ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੀ ਖਟੀ ਖਟਣ ਵਾਸਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਮਾਇਆ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਮਿਹਰ ਕਰੇ।

ਪਉੜੀ ੩੨

- ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਣੇ ਖਾਣ ਨਾਲ ਭੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜੀਭ ਦਾ ਚਸਕਾ ਮੁਕਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਚਸਕੇ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਬੜਾ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਆਉਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜੀਭ ਦਾ ਚਸਕਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੩੩

- ਸੁਖ-ਅਨੰਦ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ ਭੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ; ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਨੰਦ ਭਾਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਇਹ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਗਤ ਤਾਂ ਮਦਾਰੀ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਸਦਾ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ।

ਪਉੜੀ ੩੪

- ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਤਦੋਂ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪਵਿਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਕੋਈ ਦੁਖ ਉਸ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਜੋਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ। ਪਰ ਇਹ ਪਰਕਾਸ਼ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੩੫

- ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਮੁੜ ਮੁੜ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਕਰਮ ਹੀ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਰਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਫਿਰ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲੇ? ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੩੬

- ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਮਨੁਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੈਰ ਭਾਵ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਭਾਵ ਨਾਲ, ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੇਰ-ਤੇਰ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਮੇਰ-ਤੇਰ ਹੈ, ਉਥੇ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਮਨੁਖ ਦੀਆਂ ਅਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹਦੀਆਂ ਹਨ, ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਦੀਦਾਰ ਅਨੰਦ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੩੭

- ਜਿਸ ਮਨੁਖ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਨਿੰਦਾ-ਚੁਗਲੀ ਸੁਣਨ ਦਾ ਚਸਕਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਸੇ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਕੰਨ, ਜਿਸਦੀ ਜੀਭ, ਜਿਸਦੇ ਸਾਰੇ ਗਿਆਨ-ਇੰਦ੍ਰੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹੀ ਗਿਆਨ-ਇੰਦ੍ਰੇ ਪਵਿਤਰ ਹਨ।

ਪਉੜੀ ੩੮

- ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਕਾਰਨ ਗਿਆਨ-ਇੰਦ੍ਰੇ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਲ ਹੀ ਭਜਾਈ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਰਸਤਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮੰਦਾ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਤਿਆ ਨੱਪੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਅਪੜਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰ-ਸਤਿਆ ਜਾਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਮਨੁਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੩੯

- ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁਖਾਂ ਉੱਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਸੇ ਰਸਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ।

ਪਉੜੀ ੪੦

- ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੇ ਲਛਣ: ਜਿਸ ਮਨੁਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਚਿੰਤਾ-ਝੋਰੇ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਦੁਖ, ਵਿਕਾਰ ਕੋਈ ਕਲੇਸ਼ ਉਸ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ।

Grade: 7

Course: Boli (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 24

Unit: Project

Title: Article Writing III

Standards

Standard 4:

- Students write clear and coherent compositions in appropriate formats.
  - Students can create multi-paragraph compositions, including a developed topic sentence, and simple supporting facts and details. Paragraphs should include transitional expression that link one paragraph to another in a clean line of thought. Summary should be found in the conclusion.
  - Students write compositions in appropriate formats, including newspaper articles.
  - Students describe the setting, characters, objects, and events using adjectives and appropriate vocabulary.
  - Students create an organizational structure that balances all aspects of the composition and uses effective transitions between sentences to unify important ideas.
  - Students use strategies of note taking, outlining, and summarizing to impose structure on composition drafts.
  - Students give credit for both quoted and paraphrased information in a bibliography by using a consistent and sanctioned format and methodology for citations.

Standard 7:

- Students demonstrate intermediate keyboarding skills using a GurbaniLipi font.
  - Students can demonstrate reasonable competence in writing using the font.

Objectives

1. The students write a rough draft of their article.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਲਿਖਤ ਦਾ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- Lessons 20 and 22 on Article Writing.

Materials

- Pencils/pens
- Dry erase board
- Markers
- Notebooks/lined paper
- Computers

Advanced Preparation

- The teacher should keep some computers ready to be used by the students as per the availability in the school.
- The GurbaniLipi font should be installed on these computers.

Engagement (10-15 minutes)

- Return the graded outlines from last class to the students.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਪਰਖ ਕੇ ਵਾਪਸ ਮੋੜ ਦਿਓ।

- Let them have a look at it and give them 10 minutes to organize their research collection to start writing a rough draft for the article.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੀਖਿਤ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਦੇਖਣ ਲਈ ਅਤੇ ਅਪਣੀ ਇਕਤਰ ਕੀਤੀ ਸਮਗਰੀ ਨੂੰ ਛਾਂਟਣ ਲਈ 10 ਮਿੰਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਓ।
- Provide help to the students in eliminating the unnecessary information.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਘਟਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰੋ।

Exploration (35-40 minutes)

- The students should start writing rough drafts of their article.
ਹੁਣ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਖਰੜਾ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਿਓ।
- You can decide who will use the computers to type and who will handwrite their articles if there are not enough stations for everyone.
ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕੁਝ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਟਾਈਪ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਹਥ ਨਾਲ ਲਿਖਣਗੇ।
- Remind students to:
ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਓ ਕਿ:
  - Use any resources from the classroom or the ones they brought with them.
ਪਹਿਲਾਂ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਅਪਨਾਉਣ।
  - Guide the students in dividing their writing into shorter, more attractive paragraphs.
ਛੋਟੇ ਪੈਰ੍ਹੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣ।
  - Tell them that suitable white space between the paragraphs invites a reader to go through the whole of an article.
ਪੈਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਢੁਕਵੀਂ ਥਾਂ ਛੱਡਣ ਨਾਲ ਲੇਖ ਸੁਚੱਜਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਖਿਚਦਾ ਹੈ।
  - They also need to give smooth transitioning between ideas while sticking to the outline.
ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਜੁੜ ਸਕੇ।
  - Remind them to add citations at the end. Provide examples on the board (see Teacher Resources).
ਅੰਤ ਵਿਚ ਹਵਾਲੇ ਤੇ ਟਿਪਣੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਵੇ (ਉਦਾਹਰਣ ਦੇਖੋ)।
  - They can also add foot and end notes if they are comfortable using them.
ਪਦ-ਟਿਪਣੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- You make rounds of the class and offer your help when needed.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਦਦ ਦਿਓ।
- If there are some students who need more time to finish, let them take their work home, but tell them to submit it with you (for editing) at least two days prior to the next class.
ਜਿਹੜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹੋਣ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਘਰ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਅਗਲੇ ਪਾਠ ਤੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਜਰੂਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣ (ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸੁਧਾਈ ਕਰ ਸਕੋ)।

Explanation/Extension (5 minutes)

- At the end, collect all the finished drafts after getting the students write their names on it.
ਅੰਤ ਵਿਚ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਕੰਮ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਖਰੜੇ ਲੈ ਲਓ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਉੱਪਰ ਅਪਣਾ ਨਾਂ ਲਿਖਣ ਦੀ ਹਿਦਾਇਤ ਵੀ ਦਿਓ।
- Tell the students that they are going to get these drafts back after editing.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿਓ ਕਿ ਖਰੜੇ ਸੁਧਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦਸੋ ਕਿ ਅਗਲੇ ਪਾਠ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖਰੜੇ ਨੂੰ ਅੰਤਮ ਰੂਪ ਦੇਣਗੇ।

Evaluation (on-going)

- The evaluation is on-going. The students should be assessed on the basis of their final article.

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪਰਖ ਅੰਤਮ ਲਿਖਤ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੋਏਗੀ।

Teacher Resources

- ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ. ਸ. (੨੦੦੫). ਜੀਵਨ-ਬਿਤਾਂਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼
- ਸਿੰਘ, ਭ. ਵ. (੨੦੦੩). ਬੁੱਧੁ ਸ਼ਾਹ ਮਿਲਾਪ. ਗੁਰ ਬਾਲਮ ਸਾਖੀਆਂ, ੫੭, ੧੨੦-੧੨੨

Grade: 7

Course: Boli (ਬੋਲੀ)

Lesson Number: 25

Unit: Project

Title: Article Writing IV

Standards

Standard 4:

- Students write clear and coherent compositions in appropriate formats.
  - Students can create multi-paragraph compositions, including a developed topic sentence, and simple supporting facts and details. Paragraphs should include transitional expression that link one paragraph to another in a clean line of thought. Summary should be found in the conclusion.
  - Students write compositions in appropriate formats, including newspaper articles.
  - Students describe the setting, characters, objects, and events using adjectives and appropriate vocabulary.
  - Students create an organizational structure that balances all aspects of the composition and uses effective transitions between sentences to unify important ideas.
  - Students use strategies of note taking, outlining, and summarizing to impose structure on composition drafts.
  - Students give credit for both quoted and paraphrased information in a bibliography by using a consistent and sanctioned format and methodology for citations.

Standard 7:

- Students demonstrate intermediate keyboarding skills using a GurbaniLipi font.
  - Students can demonstrate reasonable competence in writing using the font.

Objectives

1. The students write the final piece of their article.
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਲਿਖਤੀ ਖਰੜੇ ਨੂੰ ਅੰਤਮ ਰੂਪ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

Prerequisites

- Lesson 24 on Rough Draft Writing.

Materials

- Edited rough draft
- Pencils/pens
- Dry erase board
- Markers
- Notebooks/lined paper
- Computers
- Printer
- Checklist (provided in Teacher Resources)

Advanced Preparation

- The teacher should keep some computers ready to be used by the students as per the availability in the school.
- The GurbaniLipi font should be installed on these computers.
- The teacher should get sufficient copies of the checklist.

Engagement (5-10 minutes)

- Hand out the edited drafts from the last class to the students.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਪਾਠ ਦੌਰਾਨ ਲਿਖੇ ਖਰੜੇ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿਓ।
- Let them have a look at their mistakes and the suggestions made by you.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਝਾਅ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਹੋ।
- Provide them with the copies of the checklist before starting the final typing/writing.
ਫਿਰ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਪੜਤਾਲ-ਸੂਚੀ ਦੀ ਇਕ-ਇਕ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਓ ਅਤੇ ਅੰਤਮ ਲਿਖਤ ਇਸ ਪੜਤਾਲ-ਸੂਚੀ ਮੁਤਾਬਕ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਹੋ।
- Tell them that they are going to finish their article writing in this class.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਇਹ ਲੇਖ ਉਹਨਾਂ ਇਸੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੌਰਾਨ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ।

Exploration (40-45 minutes)

- Before they start writing, explain to the students that their articles will be graded on the basis of following criteria other than simply the content that they include:
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ ਦੇ ਖਰੜੇ ਨੂੰ ਅੰਤਮ ਰੂਪ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨੁਕਤੇ ਧਿਆਨ ਦਵਾਓ:
  - An appropriate title
ਸਿਰਲੇਖ।
  - Introductory paragraph comprised of a proposal
ਭੂਮਿਕਾ।
  - Smooth transitioning between the different supporting facts
ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਢੁਕਵੇਂ ਸੰਬੰਧਕਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਣਾ।
  - Conclusion/implications
ਨਿਸ਼ਕਰਸ਼ ਜਾਂ ਮਸ਼ਵਰਾ।
  - Citations/references
ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਵਿਚਾਰ, ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿਪਣੀਆਂ।
  - Proofreading
ਸੁਧਾਈ।
  - Double-spaced typing
ਟਾਈਪਿੰਗ ਵਿਚ ਦੁਗੁਣੀ ਥਾਂ ਛੱਡਣੀ।
- Let them start typing or writing their articles according to the availability of the computers.
ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕੁਝ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਟਾਈਪ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਹਥ-ਲਿਖਤ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨਗੇ।
- If there are not sufficient computers in your class, tell the students who are not able to use a computer at the time that they need to type and submit the articles before a selected future date.
ਕੰਪਿਊਟਰ ਘਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਜਿਹੜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਉਹ ਘਰ ਤੋਂ ਟਾਈਪ ਕਰਕੇ, ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਮਿਤੀ ਤਕ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦੇਣ।
- They need to evaluate their own final article with the provided checklist before its submission.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦਸੋ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਖਰੀ ਸੁਧਾਈ ਜਰੂਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਟਾਈਪਿੰਗ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਇਕ-ਇਕ ਵਾਕ ਦੀ ਥਾਂ ਖਾਲੀ ਛੱਡਣ।
- Collect the articles from those students who are able to finish their typing, printing and evaluating.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਲਿਖਾਈ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੁਧਾਈ ਕਰ ਲਈ ਹੋਵੇ, ਲੇਖ ਦਾ ਟਾਈਪ ਕੀਤਾ ਪਤਰਾ ਲੈ ਲਵੋ।

Explanation/Extension (5-10 minutes)

- Congratulate and appreciate the students for the successful completion of grade 7 at Pañjābī School.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਤਵੀਂ ਜਮਾਤ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲੈਣ ਤੇ ਵਧਾਈ ਦਿਓ।
- Repeat the date by which they need to submit their finished articles if they did not finish them in class today.
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ, ਆਪਣੀ ਅੰਤਮ ਲਿਖਤ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਤਰੀਕ ਯਾਦ ਕਰਾ ਦਿਓ।

Evaluation (on-going)

- The teacher should update the students' portfolios according to the grades they obtain in article writing.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੋਏਗਾ।
- They will be issued certificates for promotion to the next grade.
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਗਲੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਣ-ਪਤਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ।

Teacher Resources**Checklist (ਪੜਤਾਲ-ਸੂਚੀ)**

ਸਿਰਲੇਖ	
ਭੂਮਿਕਾ	
ਪ੍ਰਸਤਾਵ	
ਘਟੋ-ਘਟ ਤਿੰਨ ਤਬ ਅਤੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ	
ਵਾਕਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਇਕ-ਇਕ ਦੀ ਖਾਲੀ ਥਾਂ (typed double spaced)	
ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿਪਣੀਆਂ	
ਵਿਆਕਰਣ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ-ਬਣਤਰ ਦੀ ਸੁਧਾਈ	
ਨਿਸ਼ਕਰਸ਼/ਮਸ਼ਵਰਾ	